

“ડિટેક્ટીવ પોલીસ”ની વાર્તા.

હનૂમાનની મૂર્તી

I

1923

અથવા

ચ.કરદાર ખુન.

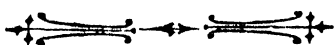
13-3-1923

no 233

અનુવાદક:—

અખદુલા મસમાઈલ.

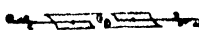
અધિપતિ “ ડિટેક્ટીવ પોલીસ ”

શાહ લલુભાઈ નારણુદાસ બુકસેલર.

લીમડાચોક—સુરત.

સને ૧૯૨૩

કર્મિત રૂ. ૨-૦૦

૨૦૨૦૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૨૦૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રૂઝ્દાની મી મુઝી

વિષય ૮૪૪૪:૩

“ડિટેક્ટીવ પોલીસ” ની વાર્તા.

હનૂમાનની મૂર્તિ.

અથવા
ચક્રરદાર ખૂન.

અનુવાદક:—

અબદુલ્લા ઇસમાઇલ.

અધિપતિ “ડિટેક્ટીવ પોલીસ”

અમરેલી (કાઠિયાવાડ)

પ્રકાશક:—

શાહ મંગળદાસ લલ્લુભાઈ બુકસેલર.

લીમડાચોક-સુરત.

આવૃત્તિ બીજી

સંવત ૧૯૭૯

સને ૧૯૨૨.

સુરત પુરાનપુરી ભાગળ ઉપર આવેલા શ્રી “અનાવિલ”
પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ગોવીંદજી ડાહ્યાભાઈ નાયકે છાપ્યું.

કીંમત રૂા. ૧-૮-૦

૧૫૨૬:૩

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૦૨૦૦

અસિદ્ધ કર્તાએ આ પુસ્તકના સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે,
માટે કોઈએ છાપવું યા છપાવવું નહિ.

હનુમાનની મૂર્તિ.

(એક ચક્રરદાર ડિટેક્ટીવ વાર્તા.)

પ્રકરણ ૧ હું.

ડિટેક્ટીવ વાર્તા લેખક.

નવીનઆયુ નવા નૉવેલીસ્ટ છે, થોડા દીવસ થયાં તેમનું નામ વાર્તા સાહિત્યના મેદાનમાં ખુબ પ્રસિદ્ધતાને પામ્યું છે, અને લોકો તેમને એક કાળેલ વાર્તા લખનાર તરીકે ઓળખે છે.

વાર્તા સાધારણ રીતે બે પ્રકારની હોય છે:- એક અલૌકિક ને અસંભવિત; બીજી સ્વાભાવિક ને સંભવિત. પહેલા પ્રકારમાં અસંભવિત ને અકુદરતી રચનાના કલ્પિત કાટ ઉભા કરી દેવામાં આવ્યા હોય છે અને બીજામાં સ્વાભાવિક ને સંભવિત બનાવોની ખારીક ગુંથણી ગુંથવામાં આવેલી હોય છે. આપણા નવીનઆયુ બીજા પ્રકારની વાર્તાઓ લખવાના હિમાયતી છે. કલ્પનાના થોડા દોડાવવા અને ગોળા ગમડાવવાના તેઓ ચુસ્ત વિરોધી છે.

તેઓ પોતાની વાર્તાઓની વસ્તુઓને સ્વાભાવિકતાની સાંકળમાં એવી રીતે જકડે છે કે, ચુનન્દા ટીકાકારોની તેજ કલમ પણ તેની પર પ્રહાર કરી શકતી નથી. કલ્પનાની મદદ વગર, સ્વાભાવિકતાના સાદુ દર્પણમાં પાપ અને પુણ્યનું પ્રગટ ચિત્ર આલેખી દેખાડવું એજ એક ઉત્તમ વાર્તાનિવેશનું કામ છે, એવી મન્યુત માન્યતા ધરાવનારાઓ માંહેના આપણા નવીનઆયુ પણ એક છે. અને એજ કારણને લઈ જગતમાં બનતા સત્ય બનાવો અને જુદી જુદી જાતના મનુષ્યોના ચરીત્ર જોવાને માટે તેઓ સદા આતુર રહે છે.

હમેશાં સવારમાં ઉઠીને તેઓ બપોરના અગ્યાર વાગતા સુધી લખવાના કામમાં રોકાયેલા રહે છે. બપોર પછી આરામને વખતે પુસ્તકો અને વર્તમાનપત્રો વાંચે છે. ત્રણ વાગ્યા પછી કિત મિત્રોની મુલાકાતે જઈ આનંદ મેળવે છે. રાત્રે નવથી બાર વાગ્યા સુધી કલકતા જેવા વિશાળ શહેરમાં પોતાની વાર્તા માટે મસાલો મોખતા ફરે છે; જે કદી ધનાઢ્યોના હવેલીઓવાળા મોહલામાં, કદી

ગરીબોના ઝુંપડાવાળા સતામાં, કદી દારના પાંડામાં, કદી સ્કવેરોમાં તો કદી ગંગાને કિનારે, ખનતા ખનાવોતું અવલોકન કરતાં ધ્રુમે છે અને આવાં અવલોકનનાં સ્વાભાવિક ને સત્ય સમય વડેજ તેમની વાર્તાઓ ઘણી ખેંચાણુકારક અને લોકપ્રિય થઈ પડે છે.

પ્રકરણ ૨ જી.

રૂપધારી દરવાન.

આજે નવીન બાપુ હમેશ મુજબ રાતના બહાર પરવા નીકળ્યા છે. શહેરની ગલી કુંચીઓ અને સડકો પર ધ્રુમતા ફરતા તેઓ બાર વાગતાને મુમારે બડા બજારની ખાંસતલા ગલીમાં પહોંચ્યા ત્યાં બંને બાળુઓના દુકાનદારો દુકાનના દરવાજા બંધ કરી ચુક્યા હતા. કોઈ કોઈ દુકાનો ખુલી હતી, તે પણ આહકો મળવાનો હવે વખત ન રહેલો હોવાથી બંધ થવાની તૈયારીમાં હતી. રસ્તા પર લોકોનો આવ જા પણ બંધ થયો હતો.

નવીનબાપુની નજર, સામેની લાઇન પરથી જતા એક માણસ પર પડી. તેનાં પહેરવેશ પરથી નવીનબાપુને કાંઈક નવાઈ લાગી. પોશ્તાક દરવાનનો પહેર્યો હતો. માથા પર મોટી પાંખડી, બદન પર અંગરખું, ચહેરા પર ઘટ દાઢી, જે દેખીતી રીતે બનાવટી જણાઈ આવતી હતી; અને ઉપર લગભગ સાઠ વર્ષની હોય તેમ લાગતું હતું. પોશ્તાક જો કે દરવાનનો હતો પણ ચાલ ઉપરથી તે દરવાન જણાતો નહોતો. તે બાળુબાળુ ચકળ વકળ દ્રષ્ટિથી જોતો હતો તે ઉપરથી કોઈ નવીન માણસ હોય તેમ જણાતું હતું, નવીનબાપુ સમજ્યા કે તે કોઈ માણસની શોધમાં છે.

એક વખત તે થોડો આગળ જઈને પાછો ફર્યો. અને નવીન બાપુને કાંઈક પુછવાનો વિચાર કર્યો પણ કાંઈક વિચાર કરીને તે બેસતો અટકી ગયો અને ગુપચુપ આગળ ચાલવા લાગ્યો.

નવીન બાપુને તેની પર કાંઈક સંદેહ થયો. તે ઉભા રહી તેની તરફ જોવા લાગ્યા, તેમ કરતાં તે રૂપધારી દરવાન થોડો દુર નીકળી ગયો. પરંતુ વળી તે અટકી જઈ ધીરે ધીરે પાછો આવવા લાગ્યો. નવીન બાપુ તેની હિલચાલ તપાસતા ત્યાંજ ઉભા હતા.

આ વખતે તે નવીન બાપુ પાસે આવીને પ્રથમ જરા અચ-કાયો પછી બોલ્યો.

“ રાણી ગલી ક્યાં છે, આપ જાણો છો ? ”

“માત્ર ઠેકાણું કહી આપવાથી તમે પહોંચી શકશો નહીં.” નવીન આપુએ કહ્યું. “હું પણ તે તરફજ જઈ છું, સાથે આવો તો ખતાવી દઉં.”

“તમે બહુ બહા માણસ જણાવ છો.” યુદ્ધાએ કહ્યું.

“વાતોથી તો તમે પણ તેવાજ લાગે છો.”

“નહીં, નહીં, હું તમારી સાથેજ આવું છું, ચાલો.”

નવીનઆપુને કોઈ સાથે નકામી વાતો કે ટાઢીલા કરવાની ટેવ નહોતી. તે પેલા અનુભવ સાથે ગુપચુપ ચાલતા થયા છતાં તેઓએ એટલું તો સમજી લીધું કે, તે બુઢો તેમનો વિશ્વાસ કરતો નથી. તે થોડા છેટા પર રહીને પાછળ પાછળ ચાલતો વળી તેણે ખીરસા પર હાથ ફાવવી રાખ્યો હતો. એ ઉપરથી સમજાતું હતું કે, તેણે ખીરસામાં નોટો અગર ખીજી કાંઈ કીમતી વસ્તુઓ રાખેલી છે. આ પ્રકારના તેના રંગદંગ ઉપરથી નવીનઆપુએ ધાર્યું કે, તે દરવાન નહીં પણ કોઈ પંજામી મોટા માણસ છે અને આટલી મોટી રાતે તે જરૂર કોઈ ખાસ હેતુથી વેશ બદલીને નીકળ્યો છે.

તે રાણી ગલીમાં રહેતો નહોતો એટલે જાણે બુદ્ધિ જણાઈ આવ્યું, કારણ કે નહીંતો તેને પુછવાની જરૂરજ ન હોય. અમે તે હોય પરંતુ તેની હિલચાલ તપાસવાને દ્રઢ નિશ્ચય નવીનઆપુએ કર્યો. વળી રાણી ગલી આગરફારના વસવાટનો હતો નથી તે પણ નવીનઆપુ જાણતા હતા.

“જુઓ આ જ રાણી ગલી છે.” ગલીનાં ચોક પાસે આવી નવીનઆપુ બોલ્યા.

પરંતુ પેલો માણસ ગલીમાં ન જતાં ચુપચાપ આગળ વધ્યો. નવીનઆપુએ અજાબ થઈને પુછ્યું. “અરે ! શું તમારે રાણી ગલીમાં નથી જવું ?

“ના, ના, મારું કામ થઈ ગયું.” એમ કહેતો તે આગળ વધતો ગયો.

નવીનઆપુ થોડે દુર દુર તેની પાછળ ચાલવા લાગ્યા, તે ક્યાં જાય છે અને શું કરે છે તે જાણવાને માટે તેમને હવે વધુને વધુ ચટપટ થવા લાગી.

તે માણસ જ્યારે દરમાહદા પહોંચ્યો ત્યારે નવીનઆપુએ જોયું કે, મોઝ (ચોક) પર ત્રણ ભાડાની ગાડીઓ ઉભી હતી. પેલા માણસે ગાડીના કાચવાન સાથે ધીમેથી કાંઈક વાત કરીને તેના હાથમાં કાંઈક આપ્યું. એટલે તે કાચ બોક્સ પરથી નીચે ઉતરીને

ઘોડાને લગામ આપવા લાગ્યો, પેલો માણસ ગાડીની અંદર દાખલ થયો અને પછી ગાડીવાને કાચખોક્સ પર બેશીને ઘોડાપર ચાપુકનો પ્રહાર કર્યો કે ગાડી ચાલતી થઈ.

નવીનબાપુ ઝડપથી એક બીજી ગાડીમાં ચડી બેઠા અને કાચવાનને કહેવા લાગ્યા. “ પેલી ગાડીની પાછળ ચલાવ, ખુબ ધનામ મળશે, તેનાથી થોડે દુર દુર રહીને ચલાવ, કે તેને ખપર ન પડે તેમજ તે નજરથી ગુમ પણ થવા ન પામે.

“ તે બધો બખેડો હું કાંઈ જાણતો નથી ” કાચવાન નારાજ થતો બોલ્યો, “ બાપુજી, પહેલે બાકું ચુકાવી આપો પછી બીજી વાત.”

“ અરે જો, પોલીસનું કામ છે જલદી ચલાવ ધનામ મળશે.”

પોલીસનું નામ પડ્યું પછી આનાકાની કેવી ? ઝડપથી ઘોડાને ચાપુક દેતો પેલી ગાડીની પાછળ ગાડીને દોડાવી ચાલ્યો નવીનબાપુ ધડી ધડી પોતાની ગાડીમાંથી ડોકીયું કરી આગલી ગાડીને જોતા જતા હતા. તેણે વિચાર્યું કે, તે માણસ રાણી ગલીનો રસ્તો પુછીને ગલીમાં ગયો નહીં. મારીપર તેને કાંઈક સંદેહ થયો છે એટલા માટે ગાડીપર ચડીને પોતાથી મારો પીછો છોડાવાની તે યુક્તિ કરે છે. તે જરૂર પાછો ફરીને રાણી ગલીમાં આવશે.

નવીનબાપુએ જોયું કે ગાડી જોડાખમાન પહોંચીને પછી બીડન રટ્ટીટ થઈને ખાંસતલામાં આવી અને છેવટે દરમાહદાના એજ ચોક પર આવીને ઉભી કે જ્યાંથી તે પ્રથમ રવાના થઈ હતી.

નવીનબાપુની ગાડી પણ આવી પહોંચી. કાચવાને ઉતરીને કહ્યું. લ્યો બાપુજી ! જ્યાંથી ઉપડ્યા હતા ત્યાં પાછા આવી ગયા. જુઓ પેલી ગાડી પણ આવીને સામે ઉભી છે ! ”

નવીનબાપુ ગાડીમાંથી કુદી પડીને પેલી ગાડી પાસે ગયા. અંદર જુવે છે, તો કોઈ મળે નહીં ! કાચવાને પુછ્યું. “ કેમ બાપુજી, શું જુવો છો ? ”

“ જે માણસ તારી ગાડીમાં ચડ્યો હતો તે ક્યાં ગયો ? ” નવીનબાપુએ ગભરાટથી પુછ્યું.

“ કેમ ? તમોને આટલી પુછ બોજ કરવાનું શું કામ ?

“ અરે માણસને ઝોળખીને વાત કર ! પોલીસવાળા છે ! ”

નવીનબાપુના કાચવાને કહ્યું.

“ મેં તો આપને પ્રથમ ઝોળખ્યા નહીં. ” ગાડીવાન પોલીસનું નામ સાંભલી તત-પપ કરતો બોલ્યો.

“ઝોળખવાની વાત પછી, પણ પહેલા એ બતાવ કે, તારી ગાડી રસ્તામાં ક્યાંઈ કબી રહી નહોતી તો પછી પેલો માણસ ગયો ક્યાં ?”

“નહિ હજુર, તે માણસ ગાડીમાં બેઠોજ નહોતો.”

પ્રકરણ ૩ જી.

લોહીમાં લલખતી લાશ.

“હું! એ શું?” નવીનબાબુ આશ્ચર્ય ચક્રિત થમને બોલી ઉઠ્યા.

“હા, સાહેબ, ” કોચવાને જણાવ્યું. “તે માણસે આવીને મને કહ્યું કે, એક બદમાશ મારી પાછળ પડ્યો છે. આ બે રૂપીયા લે અને ગાડી ઝડપથી હાંકી જ. અહીંયા મારે થોડું કામ છે, તે કરી લઉં; જ્યારે તું અહીં પાછો ફરીશ ત્યારે તારી ગાડીમાં ઘેર જઇશ. અને ઘેર પહોંચતાં એક રૂપીયો ખીજે પણ આપીશ. એમ કહીને તે ગાડીના આ તરફના દરવાજામાં ઘુસીને ખીજ તરફના દરવાજામાંથી બહાર નીકળીને અંધારામાં છુપાઇ ગયો.”

“તે પાછો આવવાનું કહી ગયો છે ત્યારે તો હમણા આવતો હશે. ઠીક હું તેના માટે રોકાઇશ.” નવીનબાબુએ કહ્યું.

“હવે રાત બહુ અંધ. હું નહીં રોકાઇ શકું.” એમ કહીને ગાડીવાન ગાડી લઇને ત્યાંથી રવાના થઇ ગયો.

“તો હવે તું અહીં રોકાઇ જ.” નવીન બાબુએ પોતાના કોચવાનને કહ્યું. “એક ત્રીજી ગાડી પણ અહીં હતી ને?”

“હા, હતી ખરી પણ કોઇને બેસારીને અંધ હશે.”

“સારું, પેલો માણસ ગાડીને માટે કહી ગયો છે જોઇએ કે હવે તે આવે છે ના નહીં.”

“સાહેબ, ગાડી પરથી લાલટેન ઉતારીને ગલીમાં તેને શોધીએ તો?” કોચવાને સલાહના તોર પર કહ્યું. “વળી આપ સાથે છો તેથી ગાડીને પણ કોઇ પકડે તેમ નથી.”

નવીનબાબુએ વિચાર્યું કે, કોચવાનનું કહેવું ઝેરબ્યાજખી નથી.

કોચવાને ગાડી પરથી લાલટેન ઉતારી અને નવીનબાબુની સાથે રાણી ગલીમાં ચાલ્યો.

હાથમાં લાલટેન લઇને કોચવાન આગળ ચાલતો હતો અને નવીનબાબુ પાછળ ચાલતા હતા. ગલી એટલી સાંકડી કે બે માણસો

સાથે સાથે સહેલાઈથી ચાલી શકે નહીં, અંધારં પણ બહુ હતું, સાથેજ સરકારી લાલટેન પણ મળે નહીં. તે સડક તો નહોતીજ; માત્ર નાની સરખી ગલી અને તે પણ આગળ જતાં બંધ થઈ જતી હતી.

“અરે બાપરે! આ શું છે?” આગળ ચાલતો કાચવાન કોઈ વરતુને જોઈ ગભરાઈથી બોલીને જમીનપર પટકાઈ પડ્યો. નવીનબાપુએ ઝડપથી તેની પાસેની લાલટેન ઉઠાવી લઈને જોયું તો રસ્તામાં એક માણસ પડેલો છે. કાચવાને પણ ઉઠીને જોયું અને બોલ્યો. “આ તે કોઈ દારૂડીયો છે કે શું?” પણ વળી પાછો ચીચ્યારી પાડી ફર હઠી જતાં બોલી ઉઠ્યો “બુન છે! બુન!!”

નવીનબાપુએ આશ્ચર્યતા વચ્ચે જોયું કે, જે માણસની પોતે આટલી વાર થયાં શોધ ચલાવી રહ્યો હતો, તેજ માણસની બોહીમાં લઈબસતી લાશ સામે પડી છે. કોઈએ તેની છાતીમાં છુરો ભોંટાને બુન કર્યું છે!

પ્રકરણ ૪ થું.

ડબલ બુન!—બુનીનું બુન!

બન્ને રાહીના મોડ પર આવીને “સીપાઈ! સીપાઈ” પોકારવા લાગ્યા, બેઉ તરફથી બે પહેરાવાળા દોડતા આવ્યા; તેઓએ ગલીમાં જઈ લાશ જોઈ અને એક પહેરાવાળો દોડતો પોલીસ ચોકીમાં ખમર આપવાને ગયો.

અરધા કલાકમાં પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર પોતાના ફળબળ સાથે આવી પહોંચ્યા, લાશની તપાસ થઈ. કાચવાન અને નવીનબાપુ પણ પોલીસ ચોકીપર ગયા; ત્યાં પોતાના નામ અને ઠેકાણું આપી રજા મેળવી અને લગભગ રાતના ત્રણ કલાકે નવીનબાપુ પોતાના મકાન પર પાછા ફર્યા. પોતાની આંખો સામે જે બનાવ ગુજર્યો હતો તેની ચિંતામાં ઉંઘ આવી નહીં. તેનું કાણું બુન કર્યું, શું કામ કર્યું, તેનો પતો મેળવવો જોઈએ, આ બનાવ મારી વાર્તા માટે બહુ ઉત્તમ થઈ પડે તેવો છે; ઇત્યાદી વિચારોમાં રાત પુરી થઈ.

બીજે દિવસે સવારમાં પોતાના બહારના રૂમમાં બેસી ગઈ રાતના બનાવનો વિચાર કરી રહ્યા હતા. તેટલામાં એક ચાલીસ વરસનો રૂઢ પુષ્ટ પહેલવાન જેવો પુરૂષ તેમની સામે આવી ઉભો. તે શરીરનો બળવાન પણ ચહેરાપરથી ઘ્યાણ જણાતો હતો. આંખો

ઉપરથી તે ચાલાક, બુદ્ધિમાન અને હીમતવાળ દેખાતો હતો. નવીનબાબુએ તેની તરફ સંદેહની દ્રષ્ટીથી જોયું, અને હજી પોતે કાંઈ કહેવા જાય છે તેટલામાં પેલો આવનાર બોલ્યો.

“ રાણી ગલી વાળા ખુનના સંજંઘમાં હું તમારાથી બેચાર વાત પુછવા માટે આવ્યો છું.”

“ આપ શું પોલીસના માણસ છો ?” નવીનબાબુએ પુછ્યું.

“ હા, મારું નામ ડીટેક્ટીવ ઇન્સ્પેક્ટર અક્ષય છે.”

અક્ષયકુમારનું નામ તો નવીનબાબુ પ્રથમથી જાણુતા હતા. જનસુસીમાં તે વખતે તેમનું નામ પ્રસિદ્ધ હતું.

“ અક્ષયબાબુ !” નવીનબાબુએ કહ્યું “ આપનું નામ તો ઘણા દીવસથી સાંભળતો હતો, આજે દર્શન થવાથી બહુ આનંદ થયો. આપ પાસે મારે એક વિનંતી કરવાની છે.”

“ કહો, શું હુકમ છે ?”

“ આ ખુનના મામલાની તપાસમાં આપ મને પણ સાથે રાખો તો મહેરબાની.”

“ કેમ ?” અક્ષયબાબુ આંખો ફાડીને નવીનબાબુ તરફ જોતાં બોલ્યા.

“ મેં ત્રણ ચાર વાર્તાઓ લખી છે. અને હજી વધારે લખવાનો પ્રયાસ ચાલુ છે. બે ત્રણ ડીટેક્ટીવ વાર્તાના પુસ્તકો પણ લખ્યા છે. જો આ ખુનની તપાસમાં આપ મને પણ સાથે રાખો તો બહુ ઉપકાર થશે.”

“ હા, બની શકે તેમ છે, પરંતુ તે એક શરતે.”

“ કય શરત ?” નવીનબાબુ આતુરતાથી બોલ્યા.

“ આ તપાસમાં હું જે કાંઈ કહું તે તમારે કરવું પડશે. મારી કોઈ વાત સામે આનાકાની થઈ શકશે નહીં.”

“ આપ જેમ કહેશો તેમ હું કરીશ.”

“ લાવો હાથ મીલાવો. મારું ને તમારું એગ્રીમેન્ટ નક્કી થયું. આજથીજ તમે મારા આ કામમાં ભાગીદાર થયા.” એટલું કહી અક્ષયબાબુએ શેકહેન્ડ કરી. નવીનબાબુના મનમાં ચંકા થઈ કે, અક્ષયબાબુ મશ્કરી તો નહીં કરતા હોય ? પણ તે મોહડેથી કાંઈ કહી શક્યા નહીં.

અક્ષયબાબુ હવે જરા ઠીક થઈ દીવાલને અડેલીને બેઠા. નવીનબાબુએ કહ્યું.

“ આ રૂપધારી શખસનું ખુન કોણે કર્યું, તે પ્રથમ આપણે જાણવાનું છે.”

“ નહિ. એટલું જ નહીં, ” અક્ષયબાપુએ જણાવ્યું. “ જેણે ખુન કર્યું છે તેને તો હું જાણું છું. ”

“ હેં ! આપ જાણો છો ? ” નવીન બાપુ અભયખીથી પોકારી ઉઠ્યા.

“ હા, એક સ્ત્રીએ તેનું ખુન કર્યું છે. ”

“ આપ બરાબર કહો છો ? ”

“ જ્યાં સુધી જણાયું છે ત્યાં સુધી તો એમજ છે. ”

“ આપે કેમ જાણ્યું ? શું ખુની પકડાઇ ચુક્યો છે ? ”

“ પકડવાના રસ્તાથી બહાર ગયો છે. ”

“ બહાર ગયાનો અર્થ શું ? મારી સમજમાં નથી ઉતરતું. ”

“ ખુની પણ માર્યો ગયો છે ! ”

“ માર્યો ગયો ? ! ”

“ હા તેનું પણ ખુન થયું છે. ”

“ ઓહ ! એકદમ ડાઘા ખુન ! ” નવીનબાપુ ચકિત થતા બોલ્યા

“ હા, ” અક્ષયબાપુએ ગંભીરપણે ચલાવ્યું. “ દરવાનના વેશમાં નીકળેલો માણસ લગભગ બાર અને એક વાગતાની વચ્ચે માર્યો ગયો અને ખુન કરવાવાળી એકથી બે વાગતાની અંદર મારી ગઇ છે. ”

“ તેની લાશ ક્યાં મળી ? ”

“ ઘણી દુર નહીં. ગંગા કીનારાની સડક ઉપર ગંગા કીનારેજ દહેલી જોઇએ. ”

“ તો શું લાશને ગંગામાં ફેંકવા જતો હશે ? ”

“ હા, એમજ થતે, પરંતુ કોઇનો પગરવ સાંભળાવાથી તે રસ્તામાંજ છોડીને ચાલ્યો ગયો. ”

“ લાશને પ્રથમ જોઇ કોણે ? ”

“ એક પંજાબી ગંગા કીનારે જતો હતો. તેણે પહેલ વહેલી જોઇને થાણામાં બંધર આપી. હું પણ બંધર સાંભળીને જોવા ગયો હતો. ”

“ તો એટલા જલદી આપ કેવી રીતે પહોંચી ગયા ? ”

“ તેનું કારણ આ રહ્યું, જુઓ ” એટલું કહી અક્ષય બાપુએ ખીરસામાંથી એક રંગીન ચીજ કાઢીને સામે ધરી નવીન બાપુએ જોયું તો કોઇ સુંદર સાડીનો ખુણામાંથી ફાટેલો ટુકડો હતો. ”

આ ટુકડો પેલા દરવાનની જમણા હાથની મુઠીમાંથી મળી આવ્યો છે. જરૂર તેણે મરતી વેળા ખુનીનું કપડું જોરથી પકડીને ખેંચી રાખ્યું હતું. જ્યારે તે છરીના ધાથી પડી ગયો ત્યારે તેણી

કપડું છોડાવીને ભાગી છે. પરંતુ જે ભાગ તેના હાથમાં પકડાઈ રહ્યો હતો તે નહીં છુટવાથી ફાટીને હાથમાં રહી ગયો છે સાડીનો દુકડો જેવાથી જણાય છે કે, એ કોઈ પંજાબી સ્ત્રીની છે: અંગાલી સ્ત્રી આવી સાડી પહેરતી નથી ”

“ આપનું અનુમાન ઠીક છે. પરંતુ જે સ્ત્રી મારી ગઈ છે તેણે પેલાનું ખુન કર્યું છે એમ આપ શા ઉપરથી સમજ્યા ? ”

“ ખરે સાંભળતાંજ હું ગંગા કીનારે પહોંચ્યો. હાથ ઉપર જે સાડી હતી તેના ખુણા ફાટેલા હતા અને બરાબર તેજ સાડીનો તે દુકડો હતો. તે પરથી સમજી લીધું કે આ સ્ત્રીએ પેલા રૂપ-ધારી દરવાનનું ખુન કર્યું છે. ”

“ ઘણો અજબ બનાવ છે. પરંતુ તે ખૂનીનું ખૂન કોણે કર્યું ? ”

“ એજ તો વાત છે અને તેનો પતો લગાવવો એ અમારા ભોકોનું કામ છે. કપડાં પરથી હમણાં કાંઈ પતો મળતો નથી. અન્ને લાશ વગર ઝોળખાયે પડી છે. ”

“ પેલા દરવાનના કપડા પર શું કોઈ નિશાન નથી ? ”

“ નિશાન છે. તેણે દરવાનનાં કપડાં પહેર્યા હતાં પરંતુ અંદરથી અસલી પોશાક મળી આવ્યો. તેમાં યસુ કંપનીના નામનું કપડાનું નાનું લેખલ સીવેલું છે. તે દુકાન જેડા સાંકુમાં છે, ત્યાંથી પતો મળી શકશે. લાશ જેવાથી તે કોઈ શ્રીમંત માણસ લાગ્યો એટલે તેનો પતો તો જલદીથી મળી જશે, પરંતુ સ્ત્રીનો પતો લગાવવામાં મુશ્કેલી પડશે. ”

“ સ્ત્રીએ શું કામ ખુન કર્યું, તે જણાવાથી તેના પતો સહેજમાં લાગી જશે. એટલા માટે યસુ કંપનીને ત્યાં તપાસ કરવી જોઈએ અને તેના ઉપરથી પેલી સ્ત્રીને લગતી ખરે મળી આવશે. ”

“ હા, કદાચ ત્યાંથી કાંઈ ન મળ્યું તો એક બીજો પથ આધાર છે ”

“ તે કયો ? ”

“ જુઓ તે આ રહ્યો ” કહીને અક્ષયબાબુએ ખીસ્સામાંથી એક વસ્તુ કાઢીને ટેબલ પર મુકી. આ જોઈને નવીનબાબુ હેરતની નજરથી તે વસ્તુને જોઈ રહ્યા.

પ્રકરણ ૫ મું.

હનુમાનની મૂર્તિ.

વાંચનાર ! અક્ષય બાબુએ ખીસ્સામાંથી એવી કંઈ વસ્તુ કાઢીને ટેબલ પર મુકી કે જેને નવીનબાબુ હેરતની દ્રષ્ટિથી જોઈ રહ્યા હતા ?

તે વસ્તુ એક મરઘીના ઇંડાના કદની અને આકારની કાળા પથ્થરની સિંદુર લગાવેલી હનુમાનની મુર્તિ હતી !!

“ તમેએ આ ક્યાંથી મેળવી ? ” નવીનબાબુએ મુર્તિને હાથમાં લઈ ખારીકીથી તપાસતાં પુછ્યું.

“ એક નહી, બે મળી છે ? ” એમ કહીને આબાદ તેજ નમુનાની એક ખીજી મુર્તિ ખીરસામાંથી કાઢીને અક્ષયબાબુએ ટેબલ પર રાખી દીધી.

“ પણ તમેને આ બંને મળી આવી ક્યાંથી ? ” નવીનબાબુએ ઉત્સુકતાથી પુછ્યું.

“ એક રૂપધારી દરવાનની લાશ પાસેથી અને ખીજી પેલી મારી ગયેલી સ્ત્રીની સાડીના છેડામાંથી. ”

“ આતો બહુ નવાઇ ઉપજવનારી વસ્તુઓ છે. જે આ વસ્તુની અસલીયત માલુમ પડી જાય તો ખુન થવાના કારણો પણ સહેલાઈથી મળી શકશે. ”

“ તમે કંઈ આ સંબંધમાં જાણો છો ? ”

“ નહિ, પરંતુ મારે એક મિત્ર છે જે આ દેશના દેવી દેવતાઓના સંબંધમાં ઘણો ઉડો અભ્યાસ રાખે છે. તેને પુછવાથી કદાચ કંઈ જાણવાનોગ બાબત મળી આવે ખરી. ”

“ સારું. ત્યારે એક મુર્તિ તમે તમારી પાસે રાખો. તમારા મિત્રને બતાવીને પુછી લેજો. પણ હા, તમેને હું એકાદ વાત પુછવા માયું છું. ”

“ ખુશીથી; જે પુછવું હોય તે પુછો. ”

“ કાલે રાત્રે આપે જે કંઈ જોયું હતું, તે મને ખરાબર કહી સંભળાવો. ”

નવીનબાબુએ બધી હકીકત રવિસ્તર કહી સંભળાવી. જે સાંભળી લીધા પછી અક્ષય બાબુએ પુછ્યું.

“ તેણે ખરાબર આગલા ખીરસાપર હાથ રાખ્યો હતો ? ”

“ હા, ”

“ તેના ખીરસામાંથી એક પીસ્તોલ મળી આવી છે, પણ જે કીંમતી ચીજ હતી તે મળી નથી. ”

“ આપે કેમ જાણ્યું કે કોઈ કીંમત ચીજ પણ હતી ? ” નવીનબાબુએ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો.

“ જે તેમ ન હોય તો તે પીસ્તોલ લઇને શું કામ નીકળે. ? ”

“તેણે પોતાના બચાવ માટે રાખેલી હોય, એમ શું ન બની શકે ?”

“હા. તે બનવા જોગ છે પરંતુ તે દરવાનના વેશમાં એટલા માટે આવ્યો હતો કે, તેના પાસે જે નોટો યા બીજી દીંમતી વસ્તુ હતી તે કોઈના જાણવામાં ન આવે. આ સંબંધમાં મેં અનુમાન કર્યું છે તે ઠીકજ હોવું જોઈએ.”

“આપે શું અપમાન કર્યું છે ?”

“હું ધારું છું કે, પેલો હિન્દુસ્તાની દરવાન અરધી રાત્રે રાણી મલીમાં આવ્યો હતો ત્યાં પેલી સ્ત્રી સાથે તેને મળવાની ગોઠવણ હતી. વેશ એટલા માટે બદલ્યો હતો કે, કોઈ તેને ઓળખી શકે નહીં. તેની પાસે નોટો અગર બીજી દીંમતી વસ્તુ હતી તે તેણે પેલી સ્ત્રીને આપી અને સ્ત્રીએ તેને આ હનુમાનની મુર્તિ આપી.”

“હનુમાનની મુર્તિ આપવાનો શો સમય ?”

“ખાલી એમજ, રસીદના તોર પર યા રૂપીયા મળવાની નિશાની તરીકે તે આપી. જ્યારે એ મુર્તિ તે પોતાના ખીસ્સામાં મુકવા ગયો ત્યારે તે તકનો લાભ લઈને પેલી સ્ત્રીએ તેની છાતીમાં છુરો ભોંકી દીધો; એટલે તેના હાથમાંથી મુર્તિ સરી પડી. તેણે પેલી સ્ત્રીનું કપડું જોરથી પકડી રાખ્યું, તે છોડાવીને તેણી ભાગી અને એચાખેચીમાં કપડાનો ખુણો ફાટીને લાશના હાથમાં રહી ગયો.”

“એ આપનું અનુમાન છે કે કોઈ ચોક્કસ સામેતી નથી.”

“હા હમણા તો તે અનુમાન છે. પરંતુ પાછળથી આપને માનવું પડશે કે માફ એ અનુમાન જુદું નથી.”

“પણ પેલી બીજી મુર્તિનું કેમ ?”

“તે સંબંધમાં મારું ધારવું એવું છે કે; તેણી તેનું ખૂન કરીને રૂપીયા લઈ ગંગા કીનારે દોડી ગઈ. ત્યાં તેની પાસેથી રૂપીયા ભેગા કેઈ હોયો હતા. આપ એમ નહીં ધારશો કે રૂપીયા પરજ મારો નિશ્ચય છે. રૂપીયા હોય યા બીજી દીંમતી ચીજ; તેણીએ મેલાને આપી દીધી. તે માણસે પણ એવીજ રીતે તેણીને હનુમાનની મુર્તિ આપી, અને જ્યારે તે સાડીને હેડે બાંધીને જરા ચાલી કે મેલાએ અચાનક હુમલો કરીને તેની છાતીમાં છુરો ચલાવી દીધો. ત્યાર પછી તે લાશને ગંગામાં ફેંકવા જતો હતો તેટલામાં કોઈના આવવાનો પગરવ સાંભળી ત્યાંજ છોડીને પસાર થઈ ગયો.”

“પરંતુ તેણે તે સ્ત્રીનું ખૂન કેમ કર્યું ?”

આ સવાલનો જવાબ ન આપતાં અક્ષયપાત્ર મોહડાની સીડી

બળવા લાગ્યા; પછી થોડીવારે મોટા. “ એટલું જાણવામાં આવ્યું હતું, તો મેં ખુનીને ક્યારનો પકડી પાડ્યો હતો. જે કાંઈ શું ચલાવ્યું અને ઘોંટાળો છે તે સધળો એજ સવાલમાં છે. ”

હવે નવીનખાણુ ચુપ થયા. તેણે આગળ કાંઈપણ પૂછ્યું નહીં. એટલે અક્ષયખાણુએ હસીને પૂછ્યું. “ આપ પણ ડીટેક્ટીવ વાર્તાઓ લખો છો, કહો તો આ બનાવ કેવો છે ? ”

“ આ બનાવ તો વાર્તાઓથી પણ ચક્રવર્તી અને મુશ્કેલ જણાય છે. ” નવીનખાણુએ કહ્યું. “ પણ હવે આપે આ સંબંધમાં શું કરવા માયું છે ? ”

“ પહેલાં તો બધું કંપનીને ત્યાંથી આ ફોટના માલીકનો પતો લખશ અને તે પતો મળવાથી ખુન શા કારણે થયું તેની ખબર મળી જશે. પછી તેને પકડવામાં વધુ મુશ્કેલી પડશે નહીં. એ સિવાય પણ એક વધુ આધાર છે. પેલી ભાડાની ગાડી ! ”

“ કઈ ગાડી ? શું જેમાં હું બેઠો હતો યા જેમાં પેલો દરવાન બેસીને મારી આંખમાં ધુળ નાખી ગયો હતો તે ? ”

“ નહિ, પેલી જે ત્રીજી ગાડી હતી તેને માટે હું કહું છું. ”

“ તેના કાચમેન પાસેથી શું ખબર મળશે ? ”

“ નવીનખાણુ ! ” અક્ષયખાણુ ટકોરતી ઢાંચે કહેવા લાગ્યા. “ તમે ઉત્તમમાં ઉત્તમ વાર્તાઓ લખ્યા કરો; આ જસુસીમાં આપનો કાંઈ ફાલ નથી. આપ એટલું પણ જાણતા નથી કે, બંને ગાડીઓના ચાલ્યા જવા પછી ખુન કરીને તે સ્ત્રી ત્યાંથી જલદી નાશી જવાની કોશીશ કરે, અને સામે ઉમેરી ગાડી પર ચડી જઈને ત્યાંથી પસાર થઈ જવાની તકને ચુકે નહીં. ”

“ તે બરાબર છે પરંતુ આવે વખતે તે કેમને મળવાની હિંમત કરી શકે નહિ; કારણ કે તેને ઓળખાઈ જવાનો બધા સ્વભાવિક રીતે હોવો જોઈએ. ”

“ પરંતુ આ આદતમાં તેને તેટલી યુદ્ધિ આવી નહીં. મારી ખાત્રી છે કે, તે પણ વેશ બદલીને આવી હતી. વળી ગંગા કીનારે એક ખીજા માણસથી મળવાની ગોઠવણ આગમચથી થયેલી હતી. કદાચ ખુન કરવામાં તેને વિલંબ થઈ ગયો હોય તેટલા માટે તે ઉતારણે પહોંચવા માટે ગાડીમાં ગઈ હોય કે પેલો માણસ તેની રાહ જોઈને પાડો ચાલ્યો ન જાય. વળી ગાડીમાં જવાનું એક ખીજું કારણ પણ છે કે, આટલી મોડી રાત્રે એક સ્ત્રીને એકલી જતી

જોઈને પહેરાવાળા કાંઠાથી પકડી લે. ખેર, જે હશે તે હું તે માડી-
વાળાને પુછી લઉંશ. ”

“ પણ આપ તેને શોધશો કયા ? ”

“ એ કાંઈ મુશ્કેલ નથી. ” કહીને અક્ષયનાથુ ઉઠ્યા.

“ હવે આપ પાછા ક્યારે મળશો ? ” નવીનનાથુએ પુછ્યું.

“ શું ખરેખર આપને જાણુસી કરવાનો શોખ છે ? ”

“ આપે તો આ મામલામાં અને સાથે રાખવાનું વચન
આપ્યું છે. ” નવીનનાથુ આતુરતાથી બોલી ઉઠ્યાં.

“ સારું, ત્યારે તો આપણે હવે કામની વહે ચણી કરી લઉંએ. ”

“ આપની ઇચ્છા મુજબ અને કામ સોંપો, હું હાજર છું. ”
નવીનનાથુ ઉત્સાહથી બોલ્યા.

“ ઠીક, ત્યારે આપ બધું કંપનીને ત્યાં જાઓ અને હું ગાડી-
વાન વિગેરેની તપાસ કરું છું. ”

“ બહુ સારું, આપ પાછા ક્યાં મળશો ? ”

“ હું સાંજે અહીંયાજ આવીશ. તમે મકાન પરજ રહેજો. ”

“ તો હું અત્યારે ખાણું લઇનેજ બહાર નીકળીશ. ”

“ જેવી ઇચ્છા. પણ આપે આપના જે મિત્રની વાત કહી છે
તેને જરૂર મળશો. જોઇએ કે તેઓ હનુમાનની મુર્તિ સંગ્રહમાં
કાંઈ ખબર આપે છે કે નહીં. ”

“ હું જરૂર મળીશ. એક મુર્તિ હું મારી પાસે રાખું છું. ”

“ બલે, પુશીથી નાખો. ”

“ પરંતુ એક બાબતમાં આપે કાંઈ નિશ્ચય કર્યો નથી. ”

“ હમણા તો હું કોઈ બાબતનો કાંઈ પણ નિશ્ચય કરી ચક્ર્યો
નથી. આપ કહ બાબત માટે પુછો છો ? ”

“ જેણે સ્ત્રીનું ખુન કર્યું, તે સ્ત્રી છે ના પુરુષ ? ”

“ એ બધી વાત હમણાં તો અધારામાં છે, પરંતુ આ મામ-
લાને તો હું સારી પેઠે સમજી ચુક્યો છું. ”

“ શું સમજ્યા છો, સ્ત્રી ના પુરુષ ? ”

“ સ્ત્રીનો ખુની પુરુષ છે. ”

“ કેમ જાણ્યું ? ”

“ આપ તો વાતાંત્રી લખો છો ને વળી પુછો છો ? ”

“ કેમ ? ”

“ કેમ શું, પુરુષની મદદ વગર શું સ્ત્રી આવો સાહસ કરી

શકે છે? પ્રેમમાં સપડાઈને સ્ત્રી બધું કરે છે; તેણે ખુન કરવા જેટલો પણ સાહસ ખેડવો છે. ”

“ તો જે સ્ત્રી જેને આવા પ્યારથી ચાહતી હતી, જેના માટે ખુન કરવાને પણ પાછી હડી નહીં, તેણેજ તે સ્ત્રીનું પાછું આવી રીતે ખુન શું કામ કર્યું? ”

“ નવીનઆયુ, સંસારમાં એ બધું થાય છે. આપ વાર્તા લખવા બેસો છો ત્યારે કયસી ઘોડાઓની કેવી ઘોડ દોડ કરે છે, કેવી કેવી અસંભવિત ઘટનાઓના તોડ જોડ મેળવે છે; પરંતુ એક એક ખરી ઘટનાઓ એવી હોય છે કે, આપની કલ્પનાની કુચ્છ ખિસાદ નહીં. ”

એટલું કહી આ અઠંમ ડીટકટીવ હડીને ચાલતો થયો. નવીનઆયુ બેઠા બેઠા વિચાર કરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૬ હું.

ખુનીની બેળ.

નવીનઆયુ પોતાયા વર્તા માટે કાંઈક કિતમ મસાલો મેળવવાના લેખથી આ ખરેખરા ખુનનો પનો લગવવા માટે કમર કસીને હતા થયા. ખાસ પીને તે પોતાના મિત્રને ત્યાં જવા નીકળ્યા કે, જે મિત્ર હિન્દુશાસ્ત્ર અને દેવ દેશીઓના અભ્યાસી છે. આ તેમનો અભ્યાસ એટલા હદ સુધી વધેલો હતો કે. તે સદા તેને લગતીજ ચર્ચા કરતા અને તેમાંજ મગ્યા રહેતા હતા.

પોતાના મિત્રના હાથમાં હનુમાનની મૂર્તિ આપીને તેણે પુછ્યું. “ જુઓ તો આ સંબંધમાં તમો કાંઈ જાણી શકો છો? ”

“ આ તમે ક્યાંથી મેળવ્યો? ” તેણે બનીકીથી જોઈને કહ્યું.

“ તે હું પછી કહીશ. પ્રથમ તમે તેમાંથી શું અર્થ કાઢો છો તે કહો. ”

“ ખેર, તમે ગમે ત્યાંથી મેળવી હોય, પરંતુ આવી સિંદુરથી રંગેલી વિચીત્ર મુર્તિની હકીકત મેં એક વખતે વાંચેલી છે. ”

“ શું વાંચી છે? ” નવીનઆયુએ કિટકમાં આવીને પુછ્યું.

“ પંચમમાં એક સમ્પ્રદાય (પંથ) છે. તે લોકોના રીત અને કામો બહુ વિચીત્ર પ્રકારના છે, તેની સર્વે સાધનાઓ ગુપ્ત છે અને તેને સમ્પ્રદાયવાળાઓ સિવાય બીજા કોઈ જાણતું નથી. જે તેના મતમાં છે, તેમની પસે આવી એક એક સીંદુરથી રંગેલી લાલ હનુમાનની મૂર્તિ હોય છે. ”

“ખીનું કંઈ વિશેષ જણા છે ?”

“કંઈ વિશેષ તો નહીં પણ હા, વધુ એમ સામયું છે કે, તેઓનો કંઈ કસુર કરવાથી તે લોકો જનથી મારી નાખે છે અને લાશની પાસે આવી એક હનુમાનની મૂર્તિ છોડી જાય છે. એ ઉપરથી સમજી શકાય કે, મરનાર શખસ તે મતના કોપનો ભોગ થઈ પડ્યો છે.”

“હીક, હવે કાંઈક વાત સમજમાં આવે છે.”

“શું સમજમાં આવી, તમે આ ક્યાંથી મેળવી ?”

“કાલે એક સ્ત્રી અને એક પુરુષનું ખુન થયું છે અને તે બંનેની લાશ પાસેથી આવી એક એક મૂર્તિ મળી આવી છે.”

“હશે, મેં તો તે સમ્પ્રદાયના લોકોને કદી જોયા નથી. માત્ર પુસ્તકમાં વાંચ્યું છે. પ્રથમ તે લેખ પર વિશ્વાસ પણ આવ્યો નહોતો, પણ અત્યારે તમે જ્યારે કહો છો, ત્યારે તે લેખનું વધુ કંઈક સમજાય છે. પણ ખુન કેણે કર્યું તે કાંઈ જાણવામાં આવ્યું છે ?”

“નહીં, તપાસ થઈ રહી છે.”

“પણ તમોને આ મુર્તિ કેવી રીતે મળી ?”

“ચાર ! તમે તો જાણો છો કે, હું ડીટેક્ટીવ વાર્તાઓ લખ્યા કરું છું. આવી બાબતોમાં મને ઘણો ઉત્સાહ છે એટલે કોશિશ કરીને આ ખુનની તપાસ કરવાવાળા ડીટેક્ટીવની સાથે હું પણ સામેલ થયો છું.”

“હું જોકે છું કે, કોઈ ન કોઈ દીવસ તમે સંકટમાં આવી પડશો.”

“નહિં, કાંઈ ચિન્તાની વાત નથી. હું હંમેશાં સાવધ રહું છું.” નવીનભાઈએ હસીને પોતાના મિત્રને કહ્યું અને ત્યાંથી વિદાય થઈ બસ કંપનીની દુકાને પહોંચ્યા. ત્યાં કંપનીના વડાને મળીને અગ્રય બાપુએ આપેલા અંગરખાને બતાવીને પૂછ્યું.

“તમે બતાવી શકશો કે, આ કોના માટે તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું ?”

“તમે એ શા માટે પૂછો છો ?” કંપનીના વડાએ અંગરખા હાથમાં લઈ ઉઘટ પકટ તપાસતાં કહ્યું.

“તેનો ખતો મળવાથી એક ખુનીને પકડી શકાય તેમ છે.”

“કેમ ! શું તમે પોલીસના માણસ છો ?” ખુનની વાતથી ચોંકી જઈને તેણે પૂછ્યું.

“હા, કંઈક એવું જ છે.” નવીનભાઈએ મોઝ મોઝ જવાબ આપ્યો.

“તમે આ ક્યાંથી મેળવી ?”

જેના શરીર પર આ અંગરખું હતું, તે માણસ કાલે રાતનાં જનથી માર્યો ગયો છે. ”

“ અરે ! જનથી માર્યો ગયો ? ”

“ હા. કહો તો તમે આ કોના માટે ખનાવ્યું હતું ? ”

“ આવી જાતના અંગરખાનો અમારે એકજ માહક છે, એટલે હું પીછાણું છું. બનવાજોગ છે કે, તેણે આ અંગરખું તેના કોઈ નોકરને ધનામ આપી દીધું હોય. તે તો મોટો માણસ છે. તેનું ખુન કોઈ શા માટે કરે ? ”

“ તે કોણ છે ? ”

“ તે બડા બજારવાળા લાલા હજુરીમત્ર છે. તેમની ત્યાં મોટી પેઢી છે. આજકાલ તે કુટુંબ સહિત ચંદનનગરમાં છે. વખતોવખત કલકત્તાના મકાનપર પણ આવ્યા કરે છે. ”

“ બસ, તો એટલાથીજ મારું કામ થઈ રહેશે ” કહીને નવીન બાપુ ત્યાંથી બહાર નીકળ્યા થરે પહોંચીને જુએ છે તો અક્ષયબાપુ સામેથી ચાલ્યા આવતા દેખાયા. પ.સે આવતાંજ તે બોલી ઉઠ્યા.

“ નવીનબાપુ, ખુની એક નહીં બે છે ! ”

“ બે ખૂની છે ? ” નવીનબાપુએ અજાયબીથી પડ્યો પાડ્યો.

“ હા, એક સ્ત્રી અને એક પુરૂષ ! ” અક્ષયબાપુએ ખુલાસે કર્યો

“ આપને એ ખબર કોણે આપ્યા ! ” નવીનબાપુએ પુછ્યું.

“ પેલા ગાડીવાનને શોધી કાઢ્યો છે તે કહે છે કે, જ્યારે બે ગાડીઓ ચાલી ગઈ ત્યારે હું કોઈ બાકુની રાહ જોતો ઉભો હતો. એટલામાં એક સ્ત્રી અને એક પુરૂષ હાંવરાજવા માટે ગાડીમાં બેઠા અને હું તેઓને ત્યાં પહોંચાડી આવ્યો. ”

“ તો શું તે બંને રાણીગલીની બહાર નીકળ્યા હતા ? ”

“ હા, એટલી મોટી રાતે કોણ આવે જાય છે, સાડાચાર વાગે ખુન થયું અને ત્યારપછી પાંચ મીનીટે તે બંને આવ્યા હતા. ”

“ પરંતુ ગાડીવાન લાંચ લખને કદાચ જુદું બોલતો હોય તો ? ”

“ નહિ, તે આવા સંજોગમાં ગાડીવાળાને લાંચ આપીને પોતા પર સંકેદ શું કામ ઉત્પન્ન કરાવે ? વળી મલીની અંદર શું બન્યું હતું તેનાથી ગાડીવાન બેખબર હતા; તેથી ગાડીવાળાને કોઈ પણ સમજાવી રાખવાની તેને જરૂર નહોતી. ”

“ ગાડીવાને તેનો ચહેરો જોયો હતો ? ”

“ બરાબર રીતે નહીં. ”

“તેના કાંધ રંગદંગ, બોલ્યાસ ?”

“તે કહે છે કે, સ્ત્રી કરતાં પુરુષ કંધક વધુ ગભરાટમાં હોતા”

“ત્યારે તો તેણેજ ખુન કર્યું” છે.”

“કેણે ખુન કર્યું, તે જાણવાનો હમણા ધલાજ નથી. વારૂં, બસ કંપનીવાળા શું કહે છે ?”

નવીખાણુએ પોતાના મિત્ર સાથેની મૂર્તિ સખધેની વાતચીત તથા બસ કંપનીને ત્યાંથી મળેલા નામની હકીકત અક્ષયખાણુને કહી સંભળાવી.

“બડા બજારવાળા લાલા હજુરીમલ તો મોટા ધર્માત્મા છે.” અક્ષયખાણુએ કહ્યું. “ચાલો આપણે તેની પેઢી પર જઇને તપાસ કરીએ.”

પ્રકરણ ૭ મું.

લાલા હજુરીમલની પેઢી પર.

ડીટેક્ટીવ અને ડીટેક્ટીવ વાર્તા લેખક બંને જણા લાલા હજુરીમલની કોઠીના દરવાજા પર જઈ પહોંચ્યા બડા બજારમાં હજુરીમલ એન્ડ ગણેશલાલની બહુ પ્રખ્યાત ગદી (પેડી) હતી. બંને ભાગીદારો ધણાં જાણીતા હતા.

ડીટેક્ટીવ અક્ષયખાણુએ ઉપર જઇને જોયું તો પેઢીનો કારોબાર શરૂ છે. એક મોટા ભાગીદારના મરણ પામવાના કસા ચિન્હો ત્યાં જણાતાં નહોતાં. ડીટેક્ટીવે વિચાર્યું કે, આ બધાને હજુરીમલના મરણની ખબર મળી નથી, અથવા તો હજુરીમલ મરણ પામ્યોજ નથી. લાલ ખીજ કાઢની હોવી જોઈએ.

“આપ લોકો શું ઇચ્છો છો ?” પેઢી પરના એક જણે આ બંને નવા માણસોને જોઇને પુછ્યું.

“અમે ગણેશલાલને મળવા માગીએ છીએ” અક્ષયખાણુએ કહ્યું.

“ઓ ! તમે બાણુજીને મળવા માગો છો ?” ગાદી તકીયા પર અરકાઇને પડેલા એકે કહ્યું. “પણ એ તો એક અઠવાડીયા થયા કાંશી મયા છે. લાલા હજુરીમલ પણ અહીંયા નથી. કામને માટે મઠ કાલે રાત્રે આત્રા મયા છે. ત્યાં પણ આ પેઢીની શાખા છે. અહીંયાની પેઢીનું કામચાલ આ વખતે ફૂંજ કઈ છે. મારા લામક કોઇ કામ હોય તો ફરમાવો.”

“ તમે બરાબર જાણો છો કે, હનુરીમલ આગ્રા ગયા છે ? ”
ડીટેક્ટીવે પુછ્યું.

“ જી, હા બરાબર. ”

“ નહીં સાહેબ, એમ તો બન્યું નથી. ” અક્ષયબાપુ બોલ્યા,

“ એમ નહીં તો કેમ બન્યું છે ? ” પેલાએ સ્હેજ તીખાશથી કહ્યું.

“ તેમનું તો ગઇ રાત્રે ખુન થયું છે ! ”

“ તમે કાણુ છો ? ” પેલાએ ગભરાટમાં પુછ્યું.

“ ડીટેક્ટીવ ઇન્સ્પેક્ટર છું. માઈ નામ અક્ષય છે. ”

એટલું સાંભળતાંજ ગાદી પર બેઠેલો જવાન ચોંકી ઉઠ્યો.
“ ડીટેક્ટીવ ! ડીટેક્ટીવ છે ! ડીટેક્ટીવ અહીં શા માટે ? ”

એટલામાં તો પેઠી પરના બધા નોકરો એકઠા થઇ અક્ષયબાપુએ પેલા જવાનને કહ્યું. “ તમારી સાથે થોડી વાતચીત કરવી છે. કોઇ બીજા ઓરડામાં ચાલો. ”

શીકા ચહેરા સાથે પેલો જવાન પોતાની જગ્યા પરથી ઉઠ્યો. ત્રણે જણાં બીજા ઓરડામાં ગયા; ત્યાં બીજાએને આવવાની મનાઇ દરવામાં આવી. આ એકાંત કોઠડીમાં આવ્યા પછી અક્ષયબાપુએ પુછ્યું.

“ તમારું નામ શું છે ? ”

“ માઈ ! માઈ ! માઈ તો ! માઈ નામ તો લાલતાપ્રસાદ—”
પેલા જવાને ધુજતા શરીરે અને કંપતી જગ્યાને કહ્યું.

ખુનની ખબર સાંભળીને લાલતાપ્રસાદને જે ટંડીનું લખણ ખસાડી આવીને તેના તન બદનને ધુજવી રહ્યું હતું તે ધીમે ધીમે ઉતરવા લાગ્યું. તે હવે સાવધ થઇને બોલ્યો.

“ કોણુ હનુરીમલનું ખુન કર્યું ? તે પકડાયો છે કે ? ”

“ પકડાયો તો નથી, પરંતુ ખુન કરનાર એક સ્ત્રી છે ! ”

“ સ્ત્રી ! કોઇ સ્ત્રીએ ખુન કર્યું છે ? ” લાલતાપ્રસાદ ભય અને અજ્ઞયબીના ભેગા મિશ્રણ સાથે ડોળા ઉંચે ચડાવી ફાટતુ ડાચે બોલ્યો. “ નહિ, એમ બની શકે નહીં. હું તો—” પરંતુ તે બોલતાં બોલતાં અટકી ગયો અને કંઇક સાવધ થઇ બળતી વાત પુછી.

“ તો શું તે સ્ત્રી પકડાઈ ગઇ છે ? ”

“ નહીં, કોઇએ તેણીનું પણ ખૂન કરી નાખ્યું છે. ”

“ તેનું પણ ખુન થયું છે ! તે કોણુ છે ? ”

“ હમણા તેણી ઓળખાઇ નથી, પણ એક પુરૂષે તેનું ખુન કર્યું છે. ”

“ તે પકડાઈ ગયો ? ”

“ નહિ, એટલા માટે તો તમારી ખાસે આવ્યા છીએ. ”

“ મારી પાસે ! હું શું જાણું ? હું તો આ સમયમાં કાંઈ પણ જાણતો નથી. ”

“ થોડું ધણું તમે જાણો છો. હનુરીમલને લગતી વાતો સાફ સાર કહી આપો તો ખૂનીને પકડવામાં ધણી મદદ મળશે. ”

“ હું તો કાંઈ જાણતો નથી. એટલું જાણું છું કે, તે ધણું લાયક પુરુષ છે. ”

“ તમે એટલું તો જાણી શકો છો કે, જ્યારે આવો બનાવ બને છે, ત્યારે તેમાં કોઈ સ્ત્રીની વાત તો જરૂર હોય છે. ”

“ આ બનાવમાં કોણ સ્ત્રી છે ? ”

“ તેની શોધખોળમાં તો અમે આવ્યા છીએ. ”

“ તે કોણ છે ? ”

“ હમણાં તમે જેની વાત કહેતાં કહેતાં અટકી ગયા અને વાત ફેરવી નાખી તે. ”

“ નહિરે ! હું વળી શું કહેવાનો હતો ? ”

“ ખેર, વાર હનુરીમલને સ્ત્રી છે ? ”

“ હા, પહેલી સ્ત્રી મરી મઠ ત્યાર પછી ત્રણ ચાર વર્ષ ઉપર પંખખ જઈને નવી સ્ત્રી પરણી લાવ્યા છે. ”

પંખખનું નામ સાંમળતાંજ અક્ષય અને નવીનપાત્ર એક બીજાનું મોહકું તાકવા લાગ્યા.

“ હનુરીમલને કાંઈ દીકરા દીકરી છે ? ” અક્ષયપાત્રએ પુછ્યું.

“ દીકરા દીકરી તો નથી તેમની સાળીની એક દીકરી છે તેને દીકરી તરીકે માને છે. ”

“ તેમની સ્ત્રીની ઉંમર કેટલી છે ? ”

“ આશરે ત્રીસ અત્રીશ વર્ષની. ”

“ અને જેને દીકરી તરીકે માને છે તેની ઉંમર ? ”

“ પંદર સોળ વર્ષની. ”

“ તેના લગ્ન થયાં છે ? ”

“ જ નહિ. ”

“ કેમ ? ”

આ સવાલથી લાક્ષતાપ્રસાદ બહુ ગમરાયો. તે બોલ્યો “ સાહેબ તે હું શું જાણું ? હનુરીમલના ખાસ કારભારી અમીચંદ આવ્યા છે તેને પુછવાથી સમજી હકીકત જણાશે ”

એટલું કહી લાલતાપ્રસાદ ત્યાંથી ઉઠીને બહાર જવા માહતો હતો, તેને અટકાવીને અક્ષયપાત્રીએ ટહુપે.

“ જશો નહીં, તમારી જરૂર છે. ”

“ મારી ? ” લાલતાપ્રસાદ ડહાંધળે બોલ્યો.

“ હા, તમારે મારી સાથે ચાલવું પડશે. જેનું ખુન થયું છે તેની લાશને ઝાળખવા માટે તમારી જરૂર છે. ”

લાલતાપ્રસાદ બેસી ગયો, એટલામાં એક દરબે જવાન કે ટડીમાં આવી પહોંચ્યો. ઝહેરા પરથી સમજદાર જણાતો હતો. પ્રથમ તેણે બે અભણા સખસો સામે જોયું. પછી લાલતાપ્રસાદ તરફ જોઈને કાંઈ પુછવા જતો હતો એટલામાં અક્ષયપાત્રીએ પુછ્યું.

“ તમારું નામ અમીચંદ છે ? ”

“ હા આપ શું ચાહો છો ? ”

“ તમે લાલા હનુરીમલના કારભારી છો ? ”

“ જી, હા. ”

“ તમે સાંભળ્યું છે કે. કાલે રાત્રે તમારા શેઠનું ખુન થયું છે. ”

“ હે ! ખુન થયું ? ” અમીચંદ ચાંકીને બોલ્યો. “ આ તમે શું કહો છો ? તે તો કાલે રાત્રે આગ્રા ગયા છે. ”

“ નહિં આગ્રે ગયા નથી તમને કેમકે અહીંયા જનથી મરી નાખ્યા છે ”

“ ઓય બાપરે ! ” કરતો અમીચંદ મોટેથી રોવા લાગ્યો. અક્ષયપાત્રી પોતાની તિક્ષ્ણ દૃષ્ટિ વડે અમીચંદને પગથી માથા સુધી નીહાળવા લાગ્યા. ખીજ તરફથી નવીનપાત્રી વિચારતા હતા કે, આ માણસ પર શક લઈ જવો કે નહીં ! પણ તોઓ કાંઈ નિશ્ચય કરી શક્યા નહીં.

“ અમીચંદ બાપુ ! રડવાથી કાંઈ બનવાનું નથી. ” અક્ષયપાત્રીએ ઉભા થઈ કહ્યું. “ જો તમારા શેઠના ખુનીને પકડવોજ હોય તો હનુરીમલની જે કાંઈ વાતો તમે જણાવતા હો તે અમેને ખરેખરી કહી આપો. ”

અમીચંદ રડતો બંધ થયો, તેણે આંખો લુછી એટલે અક્ષય પાત્રીએ પુછ્યું. “ હનુરીમલના કુટુંબમાં કોણ કોણ છે ? ”

“ તેમની સ્ત્રી, સ્ત્રીની બહેનની છોકરી અને તે છોકરીની સાથે આવેલી તેની એક સખી. ” અમીચંદે જણાવ્યું.

“ તે સખી કોણ છે ? કંઈક ઉમરની છે ? ”

“ તેને માખાપ નથી. હજીરીમલની સાળીએજ તેને પાળી પોશીને મોટી કીધી છે. ઉમર સત્તર આઠાર વર્ષની હશે. ”

“ સારું, બસ, હજીરીમલના ઘરમાં વધારે આવ જાકેની છે ? ”

“ બે માણસોને તો હું જહુ આવતા જતાં જોઈ છું. એક માણસ તો દોઢેક માસ થયા પંજાબથી આવ્યો છે. ”

“ તેનું નામ ? ”

“ ગુરુ ગોવિંદસિંહ. ”

“ અને બીજો ? ”

“ તેનું નામ હસીપદાસ છે. ”

“ તે ધંધો શું કરે છે ? ”

“ સાંભળ્યું છે કે, ગુરુ ગોવિંદસિંહ પંજાબમાં વેપાર કરે છે અને હસીપદાસની કોઈ ગામમાં દુકાન ચાલે છે. ”

“ હુ એક વાત પૂછું છું. ” નવીનયાત્રુ જે આટલો વખત યુધ થઈ બેઠા હતા તે બોલી ઉઠ્યા અને અક્ષયયાત્રુની પરવાનગી મળતાં પૂછ્યું.

“ આમાં કાંઈ પ્યારના પંજરણને કોંટાળો તો નથીને ? ”

“ આપની વાત સમજમાં ન આવી. ” અમીચંદ મઝ્યું ઉઝ્યું કરી જણાવ્યું.

“ હું સમજતી હતી છું. ” અક્ષયયાત્રુ વચ્ચે પુરાઈ બોલ્યા.

“ હજીરીમલના ઘરમાં બે સુંદરીઓ છે અને પેટા બે જવનોની ત્યાં આવ જાવ છે એટલા પરથી મારો મિત્ર પૂછે છે કે, તેઓ એક બીજા વચ્ચે કાંઈ પ્રેમ સંબંધ તો નથીને ? ”

“ તે બાબત હું કાંઈ જાણતો નથી. ” અમીચંદે કહ્યું. “ પણ એટલું સાંભળ્યું છે કે, જમુના સાથે ગુરુ ગોવિંદસિંહના લગ્નની વાતચીત થાય છે અને ધણું કરીને તે કલકતા પણ એટલા મારેજ આવ્યો છે. ”

“ જમુના કોણ ? ”

“ હજીરીમલની સાળીની દીકરી. ”

“ ઠીક, હજીરીમલને કોઈ સાથે વેર ભાવ છે ? ”

“ નહીં. તે મોટો દાની અને ધર્માત્મા છે. તેમને કોઈ સાથે વેર હોય તેમ સાંભળ્યું નથી. ”

“ તેમની સ્ત્રીની ચાલચલણ ? ”

“ તેના જેવી પવિત્ર સ્ત્રી મેં કદી જોઈ નથી. ” અમીચંદે ઉત્તરાર્પણે બોલ્યો.

“ આજકાલ એ બધા ચંદનનગર શા માટે રહે છે ? ”

“ અહીંયાની હવા હમણા અનુકુળ નહીં હોવાથી. ”

“ અહીં તેમના મકાનમાં કોણ છે ? ”

“ એક નોકર. ”

“ શેઠનું ખુન થઇ ગયું, છતાં કોઇને કાંઇ ચિંતા કેમ નથી ? ”

“ બધાં જાણે છે કે શેઠ આગે ગયા છે. ”

“ શેઠ હમેશાં ચંદનનગર ચાલ્યા જાય છે કે ? ”

“ નહિ, જે દિવસે કામથી પરવારતા નથી તે દિવસે અહીં રોકાઇ જાય છે, તેથી કોઈ દિવસ ત્યાં ન જવાય તો કોઇને ચિંતા કરવાનું રહેતું નથી. ”

અમીચંદ પાસેથી કાંઇ અમત્યની ખાતમી ન મળી શકવાથી અક્ષયપાત્રને મનમાં કાંઈ ફફડાટ લાગ્યો. તેણે પુછ્યું. “ હનુરીમજા અહીંથી પોતાની સાથે રૂપિયા તો ધણા લઈ ગયા હશે ? ”

“ નહીં, માત્ર પચાસ રૂપિયા લઇ ગયા હતા; કેમકે આમણ પહોંચવા પછી તેને રૂપિયાની ક્યાં કમી હતી ? ”

“ તે તો ઠીક છે. ” અક્ષયપાત્ર કાંઇ વિચારમાં પડ્યા પડ્યા બોલ્યા.

“ તમે આ વસ્તુએ કદી જોઈ છે ? ” નવીનપાત્રએ ખીરસા-માંથી હનુમાનની મુર્તિ કાઢીને અમીચંદની પાસે મુકતાં પુછ્યું.

તેને જોતાંજ અમીચંદ ધુજવા લાગ્યો અને ધુજતો ધુજતો ત્યાં પડી ગયો, તેની આવી સ્થિતિ અને વર્તન જોઇ અક્ષય અને નવીનપાત્ર અજાણ થઈ ગયા.

પ્રકરણ ૮ મું.

ડીટેકટીવ અને ડીટેકટીવ લેખકની મસલત.

બીજે દિવસે અક્ષય અને નવીનપાત્ર આ ખુની મામલાના સંબંધમાં વિચાર ચલાવવા લાગ્યા. ડીટેકટીવે કહ્યું. “ નવીનપાત્ર આ મામલામાં મારી માન્યતા બદલી ગઈ છે. ”

“ કેમ ? કંઈ બાબતમાં ? ” નવીનપાત્ર આતુરતાથી બોલી ઉઠ્યા.

“ ગંગા કીનારેથી જે સ્ત્રીની લાશ મળી આવી ત્યાંથી એક છરી પણ હાથ લાગી છે. ગંગામાં બસતીનું પાણી કિતરી ગયું ત્યારે ત્યાં છરી પડેલી દેખાઇ આવી. આ છરી ખુનીએ ખુન કરીને પાણીમાં ફેંકી દીધેલી જણાય છે. હવે મને સમજાય છે કે હનુરીમજાનું ખુન કોઇ સ્ત્રીએ કર્યું નથી. ”

“ તો એ ઉપરથી કેવી રીતે સમજાયું કે, સ્ત્રીએ ખુન નથી કર્યું ? ”

“ તે પુરો પંજખી છે. અહીં લોકો તે જાતના પુરોનો ઉપ-
યોગ કરતા નથી. વળી બન્ને લાશોની છાતીમાં જે જોરથી તે
ભોંકવામાં આવેલ છે, તેવું જોર એક સ્ત્રી બાળ્યેજ ધરાવી શકે. ”

“ સ્ત્રીએ ખુન ન કર્યું ” પણ હોય, છતાં ખુન થયું તે વખતે
તેણી પાસેજ હતી, એમ તો હજુરીમલના હાથમાંથી મળી આવેલા
સાડીના ટુકડા પરથી જણાઈ ચુક્યું છે. ”

“ કાચવાનની વાત સાંભળીને મારા મનમાં પણ એજ આવ્યું
હતું, પરંતુ જે માણસ ખુન જેવું કરપીણુ કામ કરવા નીકળે તે
જોતાની સાથે એક સ્ત્રીને શા માટે લઈ જાય, તે સમજમાં આવતું
નથી. ”

“ કહો, હવે શું કરવા ધાર્યું છે ? ”

“ પેલી સ્ત્રીને લગતી શોધખોળ કરવી જોઈએ. ”

“ પરંતુ હમણાં સુધી તો તેનો કાંઈ પતો લાગ્યો નથી. ”

“ કાંઈક પતો મેળવ્યો છે. તે સ્ત્રીએ જે કપડાં પહેર્યાં હતાં
તેને અહીંથી ચંદન નગર સુધીના ધોખીઓને બતાવ્યા છે.
જે ધોખી આ કપડાં ધોતો હતો તેનો પતો લાગ્યો છે. ”

“ ઓહો ! ત્યારે તો કામ થયું ! તે ધોખીએ શું કર્યું ? ”

“ એ તો અમારું હમેશનું કામ જ છે. જેની એ સાડી
હતી તેનો ધોખી પાસેથી પતો મળ્યો છે. ”

“ ત્યારે તો જેની લાશ હતી તેનું નામ આપ જણી ચુક્યા ? ”

“ હજુ તેમાં જરા ગડમડ જેવું છે. ધોખી કહે છે કે એ
સાડી હજુરીમલની સ્ત્રીની છે. ”

“ અરે ! તો પછી જે સ્ત્રી મારી ગઈ તેણે તે કેવી રીતે
મેળવી ? ”

“ હવે તેજ શોધી કાઢવાનું છે. ”

“ લાલતાપ્રસાદના વર્તન ઉપર પણ મને તો શંકા આવે છે. ”

“ તેનાથી વધારે શંકા તો પેલા ગુણવાન અમીચંદ પર થાય
છે. તમે જોયું કેની, કે હનુમાનની મુર્તિ જોતાંજ તે બેઢોણ થઈ
ગયો, અને કહેતો હતો કે બરાબર આવીજ મુર્તિ મેં હજુરીમલ
પાસે જોઈ હતી. તેને પેલાજ ખુનની વાત યાદ આવવાથી તે મુર્ચ્છિત
થઈ પડ્યો, આ સમજી વાતો બનાવવી હતી તેમાં તો કાંઈ શંકાજ
નથી. ”

“ ગમે તેમ હોય પરંતુ આ મુર્તિજ પુનનું કારણુ ઠરે છે. આપ ગુરુ ગોવિંદસિંહને એક વખત શોધી કહાડો. તમે જોતા નથી કે, આ બનાવનો સઘળો દોર પંજાબની તરફજ જાય છે. આ મુર્તિ સમ્પ્રદાય પણ પંજાબમાં છે, હજુરીમલના લગન પણ પંજાબમાંજ થયેલા છે, પુન પણ પંજાબી છુરાથી થયું છે, હજુરીમલની સ્ત્રી પણ પંજાબી છે, મરનાર સ્ત્રીનો પોશાક પણ પંજાબી છે અને પંજાબી ગુરુ ગોવિંદસિંહ પણ હાલમાં પંજાબથીજ આવેલો છે.

“ વાત તો ખરી છે, પરંતુ પેલી સ્ત્રી શા કારણે મરી ગઈ એ પણ એક વિચારની વાત છે.” અક્ષયભાણુએ રહેજ ઉદાશી સાથે કહ્યું.

“ તો આપ હજુરીમલની સ્ત્રીને કાં નહીં પુછતા ?”

“ પુછીશ કેમ નહીં ? જરૂર પુછીશ. ચાલો એક વખત હજુરીમલના નોકરને ચાંપી જોઈએ. તેની પાસેથી કાંઈને કાંઈ ખુલાસો જરૂર મળશે.”

અક્ષયભાણુના વિચારની આમ અસ્થિર અને ડામાડોળ સ્થિતિ જોઈ નવીનભાણુએ કહ્યું.

“ હું જોઉં છું કે, આ બનાવમાં તમે કાંઈ પણ કરી શકશો નહીં. ”

“ બસ ! ” અક્ષયભાણુએ હસીને કહ્યું. “ આટલાથીજ નિરાશ થઈ ગયા ? ”

“ નહીં નહીં, નિરાશ થવાની કાંઈ વાત નથી. ચાલો હું આવું છું. હું કાંઈ આપનો સાથ છોડી દેવા માગતો નથી.”

એટલું કહી નવીનભાણુ ઉઠ્યા અને એ બંને બહાબજાર તરફ ચાલ્યા.

પ્રકરણ ૯ મું.

ડીટેક્ટીવ ચક્રરમાં.

બંને હજુરીમલના મકાન પર પહોંચ્યા. ત્યાં એક નોકર મળ્યો. તેને અક્ષયભાણુએ પુછ્યું. “ તમારા શેઠને મળવાને માટે શનીવારે કાંઈ આવ્યું હતું ? ”

“ હા, રાત્રે એક માણસ આવ્યો હતો. ” નોકરે જણાવ્યું.

“ તેનું નામ જાણો છો ? ”

“ પેલો પંજાબી કે જે કેટલીક મુદતથી અહીં આવ્યો છે તે હતો. ”

“ ક્યારે આવ્યો હતો ? ”

“ શેઠને અગ્યાર વાગતાની ગાડીમાં આપ્રા જવાનું હતું. તેથી તેવણે ચન્દનનગર ન જતાં અહીંજ બોજન કર્યું. પેલો પંજખી નવ યા દસના ટાઇમે આવ્યો હતો.”

“ તેઓ વચ્ચે કાંઈ વાતો થતી સાંભળી હતી ? ”

“ જી નહીં, હું ત્યાં હાજર નહોતો. ”

“ ખેર, ત્યાર પછી કોઈ આવ્યું હતું ? ”

“ તેના જવા પછી એક સ્ત્રી આવી હતી. તેણી પ્રથમ પણ વખતો વખત આવ્યા કરતી હતી.”

“ તમે તેને ઓળખો છો ? ”

“ નહીં સાહેબ, તેનું મોહકું ધુંધટમાં છુપાયેલું રહે છે. ”

“ જોવાથી ઓળખી શકશો ? ”

“ ખાત્રીથી કહી શકું નહીં, તેના હાથમાં એક અંગુઠી છે, જેમાં ત્રણ કીંમતી નીલમના નંગે જડેલા છે.”

“ નોકર પાસેથી કાંઈ ઉપયોગી બાબત ન મળવાનું સમજી અક્ષયબાબુ મકાન જોવા લાગ્યા. તેઓને સાંથી એક સ્ત્રી મળી જેને ખીસ્સામાં નાખી લઇને તેઓ હજુરીમલની પેઢી પર આવી પહોંચ્યા. ત્યાં લાલતાપ્રસાદને એક ઓરડામાં અલગ લઇ જઇને અક્ષયબાબુએ કહ્યું.

“ લાલતાબાબુ ! તમોને કાંઈ પુછવા આવ્યો છું, નારાજ ન થતા. ”

“ પુછો ” લાલતાપ્રસાદે ટુંકો જવાબ આપ્યો,

“ હમણાં આપની પેઢીની શું સ્થિતિ છે ? ” અક્ષયબાબુએ પુછ્યું.

“ કેમ ? ” લાલતાપ્રસાદ જરા ઉશ્કેરાઇ બોલ્યો. “ તમે એવી વાત કેમ પુછો છો ? આ બડા બજારમાં અમારી પેઢીની બરાબર તમે ખીજ કેટલી પેઢીઓ જુઓ છો ? ”

“ તો હજુરીમલ સુંબઘ કેમ ભાગી જતા હતાં ? ”

“ કોણ કહે છે સાહેબ ? ”

“ હ્યો જુઓ ? ” કહીને અક્ષયબાબુએ ખીસ્સામાંથી બે ટીકીટો કાઢીને દેખાડી અને ઉમેર્યું. “ આ ટીકીટો આપ્રાની નહીં, પણ સુંબઘની છે. ”

“ તમે આ ટીકીટો ક્યાંથી મેળવી ? ”

“ હજુરીમલના ખીસ્સામાંથી ! આ ટીકીટો તેવણે સવારેજ

ખરીદી લઇ રાખી હતી તે પરથી જણાય છે કે, તેઓ આગ્રા નહીં પણ મુંબઈ નાશી જતા હતા. વળી તેઓ એકલા નહીં પણ બે જણ. અને આ પણ બનવા જોગ હતું કે, જે સ્ત્રી તેમને રાત્રે મળવા આવતી હતી તેનું જો ખુન ન થતે, તો બન્ને વેશ બદલીને મુંબઈ ભાગી જતે. હવે આપ સમજ્યા કે હું પેઢીની હાલત કેમ પુછુ છું ?”

આ સાંભળતાં લાલતાપ્રસાદ સુન થઇ ગયો. તે કાંઈપણ જવાબ આપી શક્યો નહીં. ગભરાટમાં ‘કેમ’ એટલું અર્થ વગરનું બેધ્યાનપણે બોલીને ચુપ થઈ ગયો.

“ કેમ ” નો જવાબ તો મેદાનમાં પડ્યો છે. ” અક્ષયબાબુએ કહ્યું “ જે તમારી પેઢીમાં કાંઈ ગડબડ ન હોયતો તેમને આવી રીતે ભાગી નીકળવાની જરૂર નહોતી. ખીજી મુશ્કેલીઓ હોયતો રૂપિયાના જોરથી કલકતામાં બેઠા બેઠા દુર કરી શકાય છે. ”

એટલામાં એક માણસ ગભરાટમાં એ ચોરડામાં ઝડપથી આવી પહોંચ્યો અને પુછ્યું. “ લાલતાબાબુ ક્યાં છે ? ”

બધાએ તે તરફ ચોંકાને જોયું તો તે એક પંજખી હતો. તેણે ગુસ્સામાં નેણ ચડાવીને કહ્યું. “ મેં હજુરીમલની પાસે જે દશ હજાર રૂપિયા અનામત રાખેલા હતા તે આપની પેઢીની તેજેરીમાંથી ચોરાઇ ગયા છે. ”

એટલામાં અમીચંદ પાગલની મારક ત્યા આવી પહોંચ્યો, તેનો રહેણાં શીકેલો પડી ગયો હતો, આખું શરીર ધુબતું હતું તે તુટતી ઝભે બોલ્યો. “ અરે સર્વ નાશ થઇ ગયું ! ”

સઘળા ચક્રિત થઇ તેની તરફ જોઇ રહ્યા. કાંઈના મોહડામાંથી એક શબ્દ વટીક નીકળતો નથી.

“ પંદર દીવસની વાત ઉપર ” પેલા પંજખીએ ચુપકીદી તોડી. ‘ મેં હજુરીમલને દસ હજારની નોટો અનામત આપી હતી. આજે રૂપિયાની જરૂર પડવાથી બેવા આવ્યો, પરંતુ અહીં આવીને આ હકીકત સાંભળી—”

“ તો અહીં આવીને આ હકીકત સાંભળી કે હજુરીમલનું ખુન થયું ! ” અક્ષય બાબુએ રંગઠંગ ઉપરથી તે ગુર ગોવિંદસિંહ છે એમ સમજી લઇને તેના શબ્દોનો પડો પાડી ગયાં તેના અપૂર્ણ વાક્યને પૂરું કરી આપ્યું.

“ હા, સાથે મારા રૂપિયા પણ ગયા. તે ઉદાશી અને નારાજગી સાથે બખાલ્યો. પછી લાલતાપ્રસાદ તરફ જોઇને કહ્યું. “ હવે આપ આ પેઢીના માલિક છો, તો મારા રૂપિયા જલદી આપી દેજો. ”

હું તો તે સંબંધમાં કાંઈ જાણતો નથી. બાપુ સાહેબને તાર આપ્યો છે. જ્યારે તેઓ અહીં પાછા ફરશે ત્યારે બધી હકીકત કહીશ. ” એટલું કહી લાલતાપ્રસાદ અમીચંદ તરફ ફરીને બોલ્યો. “ કહો તો રૂપીયા કેવી રીતે શુભ થઈ ગયા ? ”

“ તે રૂપીયા તો બાપુ સાહેબ ચન્દનનગરમાં જ રાખતા હતા. ” અમીચંદ ધુજતો ધુજતો કહેવા લાગ્યો. “ પરંતુ આપા જવાનું હતું તેથી પોતાની ગેરહાજરીમાં તે રકમ સંભાળતી રહી ચક્રે તેટલા માટે પેદી પર લાવ્યા હતા અને તીજોરીમાં હજાર હજારની દસ નોટા રાખી અને બતાવી દીધી. ત્યાર પછી તેઓ પેદી પર પાછા આપ્યાજ નથી. ”

“ સાંભળો સાહેબ ! ” ગુરૂ ગોવિંદસિંહે કહ્યું. “ અમારા રૂપીયા એવી રીતે માર્યા જશે નહીં. તે મરી ગયા તો શું થયું ? અમીચંદ તો જાણેજ છે કે હજીરીમલ પાસે મારા રૂપીયા અનામત હતા. ”

“ હા, મેં તેમની પાસેથી સાંભળ્યું હતું કે, આ રૂપીયા પંજાબના કોઈ સમ્પ્રદાયના છે. ”

“ ઓર ! ” એવો અચાનક ઉચ્ચાર પંજાબના સમ્પ્રદાયનું નામ સાંભળતાં અક્ષય બાપુના મોહડામાંથી નીકળી ગયો.

“ અને તેની પાવતી પણ મારી પાસે છે. ” ગુરૂ ગોવિંદસિંહે કહ્યું.

“ સાઈ, કાંઈ પરવા નહીં, બાપુજી આવે એટલે તમોને તમારી રકમ પુરેપુરી મળી જશે. ”

અક્ષયબાપુએ ગુરૂ ગોવિંદસિંહને પુછ્યું. “ આપના આ સમ્પ્રદાય સાથે પંજાબના પેલા સમ્પ્રદાયને કાંઈ સંબંધ છે કે ? ”

“ અમારા સમ્પ્રદાય સાથે તમોને શું સંબંધ છે ? ” ગુરૂ ગોવિંદસિંહ બવાં ચડાવીને બોલ્યો.

“ તે તો ખરૂ છે. ” અક્ષયબાપુએ રહેજ હસીને કહ્યું. “ કારણ કે હું કાંઈ સીંદુરથી રંગેલો હુતુમાન નથી. ”

આ સાંભળી ગુરૂ ગોવિંદસિંહ ચોંકી પડ્યો અને ચક્રિત થઈને અક્ષયબાપુની તરફ જોઈ રહ્યો. પણ તુરંત પાછો મનનો ભાવ મનમાં દબાવી બોલ્યો.

“ તમારી વાત મારી સમજમાં આવતી નથી. ” એટલું કહી તે લાલતાપ્રસાદ તરફ ફર્યો. “ લાલતાબાપુ, પીતાજી આવે એટલે તેમને કહી આપજો કે આ અઠવાડિયામાં મને રૂપીયા જોઈશે-અને

જરૂર જોઈશે. ” એમ તે જુસ્સાથી ડાગ્યા હાથમાં જમણા હાથની મુઠી ઠોકતાં બોલ્યો.

“ નહોતો તમે શું કરી નાખવાના હતા ? ” લાલતાનું યુવાન લોહી ગરમ થઇ ઉછળી ઉડ્યું ને તે ઉશ્કેરાઇને સામે થતો બોલ્યો.

“ કરીશું તો એજ કે પછી અમારા સમ્પ્રદાય તરફથી આપ લોકોની ખબર લેવામાં આવશે ” ગોવિંદસિંહ એટલા શબ્દો ગંભીર પણે કહીને પેઢી પરથી ચાલ્યો ગયો.

“ અંહ ! ” લાલતાએ ધીક્કારથી મોહકું અગાડીને ઉમેર્યું.
“ કોણ જાણે તેનો સમ્પ્રદાય અમારું શું કરી નાખવાનો હતો ? ”

“ ખુન ! વળી બીજું શું કરે ? ” અક્ષયભાણુ બોલ્યા.

“ ખુન ? કોનું ખુન ? ” લાલતા અને અમીચંદ બંને ગભરાટમાં એક સાથે બોલી ઉડ્યા..

“ બીજા કોનું ? જે આ સમ્પ્રદાયના કોપમાં આવી પડશે તેનું ? હજુરીમલનું ખુન પણ આ સમ્પ્રદાયનીજ કૃપા (!) છે. ”

“ કેમ ? ” લાલતાપ્રસાદે અન્યબીથી પુછ્યું.

“ કેમ શું, હજુરીમલ દસ હજાર રૂપિયા એ સમ્પ્રદાયના લઇને નાશી જતા હતા. વળી જે સ્ત્રીને સાથે લઇ જતા હતા તે પણ એ સમ્પ્રદાયની હતી અને આ સમ્પ્રદાયના કોપથીજ તેણી મારી ગઇ છે. ”

“ એમ કદી બની શકે નહીં ” અમીચંદે ગભરાઇને કહ્યું.

“ હું અનુમાનથી કહું છું. હજુરીમલે તે રૂપિયા ન લીધા તો હોય બીજું કોણ લઇ જાય ? શું બીજા કોઇએ ચાવી લઇને તેનેરી બોલી ? ”

“ શું આપ એમ સમજે છો કે મેં લીધા છે ? ” અમીચંદ ઉશ્કેરાઇને બોલ્યો.

“ હું કાંઈ તેમ કહેવા માગતો નથી. ”

“ હું એવો ગધેડો નથી કે, નંબરી નોટો લઉં, કે જેને વટાવવા જતાંજ પકડાઇ જઉં ? ”

“ તે વાત ડીક છે કે તમે તે લીધી નથી. પરંતુ હજુરીમલે અથવા તમે નથી લીધી, તો શું કોઇએ ચાવી ચોરી જઇને તે કાઢી લીધી ? ”

“ જુઓ, ચાવી આ મારી કમરમાં રહી, બીજો તેને કેમ ચોરી જઇ શકે ? ”

“ તો હજુરીમલની ચાવી ચોરાઇ હશે. ”

“ નહીં, તેઓ આવીને હમેશાં પોતાની પાસેજ રાખતા હતા.”

“ પણ તેમની પાસેથી તો કોઈ આવી મળી આવી નથી. ”

“ ત્યારે તો જરૂર એ આવી કોઈએ ચોરી હોવી જોઈએ. પરંતુ સાહેબ, માની લીધું કે, કોઈએ તે આવી લીધી, છતાં તે પેઢી પર આવીને તેજોરી કેવી રીતે ખોલી શકે ? કારણ અહીંયા તો રાત દીવસ પહેરો રહે છે. ”

“ સાહે, હવે જોઈએ કે કંટ કંઈ તર બેસે છે ” કહીને અક્ષયબાબુ ઉઠ્યા અને અમીચંદ તથા લાલતાપ્રસાદને લાશ ઓળખવા માટે પોલીસ ચોકી પર મોકલીને પોતે નવીન બાબુ સાથે હાવરા સ્ટેશન તરફ જવાને ઉપડ્યા.

ખરી વાત એ કે, નવીનબાબુ આ મામલાનો પતો મેળવવામાં નિરાશ થઈ ચુક્યા હતા. અક્ષયબાબુએ તે બાવ તેના મહેરા પરથી પામી જઈને કહ્યું. “તમે આવી રીતે હોમત હારી ન જાઓ, હું આ મામલાનો ઘણો ખરો બેદ જાણી ચુક્યો છું.”

“ પરંતુ હું તો સમજું છું કે, હજુ સુધી કંઈ પણ જણાયું નથી. ”

“ કેમ નથી જણાયું ? જુઓ લાશનો પતો મળી ગયો, હજુરીમલ પેલા સમ્પ્રદાયના દસ હજાર રૂપિયા લઈ કોઈ સ્ત્રી સાથે મુંબઈ નાશી જતા હતા અને તે સમ્પ્રદાયની નિશાની સીંદૂરથી રંગેલી હતુમાનની મુર્તિ. ”

“ હા, પરંતુ તે સમજાઈ સાબીત થાય ત્યારે કની ? હજુરીમલ માર્ચો ગયો છે તેના સિવાય તો બીજી કંઈ સાબેતી મળી નથીને ? ”

“ એ બધું ધીમે ધીમે સાબીત થઈ જશે. ચાલો હવે ચંદન-નગરમાં હજુરીમલના મકાન પર તપાસ કરવાની છે. ”

પ્રકરણ ૧૦ મું.

જમુના અને ગંગા—નિલમની અંગુઠી.

આ બન્ને-એક ડીટેક્ટીવ અને બીજો ડીટેક્ટીવ વાર્તા લખનાર હાવરાથી ચંદનનગર પહોંચ્યા. ત્યાં જઈને જોયું તો લાલા હજુરી-મલનું મકાન એક સુંદર કુલવાડીની વચમાં શોભી રહ્યું છે. એક શ્રીમંતના ઠાકમાં અને દમામથી હજુરીમલ રહેતો હતો. ખબર મોકલવાથી સમાચાર આવ્યા કે હજુરીમલની સ્ત્રી બિમાર છે, એટલે કોઈને મળી શકશે નહીં. વળી ફરીથી ખબર મોકલાવ્યા કે તે

ન મળી શકે તો તેમની કાંઈ દાસીને મોકલે પોલીસના માણસો છે, માટે મળવું જોઈશે.

તોફર તે ખચર લખને અંદર ગયો તેટલામાં તે બન્નેની નજર અંદરના ભાગમાં એક માણસ પર પડી કે જે એક સ્ત્રી સાથે વાતો કરતો હતો. અક્ષયબાબુ બચડયા કે, “એજ જમુના હોવી જોઈએ.”

“મારું નામ જમુના છે.” અક્ષયબાબુએ પીઠ દબને ઉભા હતા તેટલામાં પાછળથી અવાજ આવ્યો.

બન્નેએ ચોંકીને પાછળ જોયું તો એક પરમ સુંદરી ઉભી છે, ચહેરા પર ચિન્તા અને ઉદાસી છવાઈ રહી છે, તેણે પુછ્યું.

“આપ હોકો શું ચાહો છો?”

“ઘણા જરૂરી કામને માટે આપને તરફી આપવી પડી છે.” અક્ષયબાબુએ કહ્યું અને ઈ સાડી સ્ત્રીની લાશ પરથી મળી આવી હતી તે દેખાડીને પુછ્યું “આ સાડીને તમે જોળખો છો?”

“આ સાડી તો મારી માસીની છે.” જમુનાએ સાડી હાથમાં લઈ તપાસીને કહ્યું. પણ તેણે એક દાસીને આપી હતી.

“તે દાસીનું નામ?”

“તેનું નામ જગેસરી છે. જગીયા પણ કહે છે.”

“નામ તો સારું છે, તે છે ક્યાં?”

“સાત આઠ દીવસ થયા દેશમાં ગઈ છે.”

“ખચર ખચર છે?”

“હા, હા. કેમ?”

“તે દેશ નથી ગઈ અહીં તેનું ખુન થઈ ગયું છે.”

અક્ષયબાબુના મ્હોડેથી એટલું સાંભળતાંજ તે ધુલુ ઉઠી અને ઝાંક ખાઈ નીચે પડવા જતી હતી કે, પાસે પડેલા કાચનો આધાર લઈ તે પર પડી ગઈ.

અક્ષયબાબુને તેનું આ વર્તન નાટકી એક્ટીંગ જેવું જણાતાં તેઓ નેણ ઉંચા કરી માથું ડોલાવતા ડોલાવતા મુઠમાં હસીને મનમાં બોલ્યા “તું ઘણું ઘણું જાણતી દેખાય છે.”

તેમને માથું ડોલાવતા જોઈને જમુનાની ખુબશરતીથી મોહ પામેલા નવીનબાબુ નારાજ થયા પણ કાંઈ બોલી શક્યા નહીં. ચુપ-ચાપ મનમાંજ સમસમી રહ્યા.

જ્યારે જમુના ટટાર થઈ ત્યારે અક્ષયબાબુએ કહ્યું:—“તમેને એક બે વાતો પુછવાની છે.”

“બસે પુછો.”

“ બડાબજારની રાણીગલીમાં તમારી દાસી જગેસરી અરધી રાત્રે મળવા ગઇ હતી ત્યારે હજુરીમલતુ ખુન થયું. ”

“ તો શું તેણીએ તેમનું ખુન કીધું ? ” જમુના ગભરાટથી બોલી.

“ નહીં, તેણીની સાથે એક પુરુષ હતો, તે બન્ને ગંગા કીનારે ગયા, પછી ત્યાં જગીયાનું પશુ ખુન થયું. પરંતુ તેના સાથીએ તેને મારી નથી ક્રમકે તેમ હતે તો હનુમાનની મુર્તિની જરૂર નહોતી. ”

મુર્તિનું નામ સાંભળી જમુના ચોંકી. અક્ષયબાપુની તેજ નજર તેને જોઇ રહી હતી. તેવણે પુછ્યું. “ આ બાબતમાં તમે શું જણાવો ? ”

“ કદાચ બાબતમાં ! કદાચ વાતમાં ? જમુનાએ ગભરાટથી ધુજતા કહ્યું.

“ બુઝો આ બાબતમાં ” કહીને અક્ષયબાપુએ હનુમાનની મુર્તિ કાઢીને જમુના તરફ ફેંકી.

અચાનક કોઇ માણસ પર સાંપ ફેંકવાથી તે જેવી રીતે ચમકી ઉઠે છે તેવીજ રીતે જમુના આ મુર્તિને જોઇને ચોંકી ઉઠી, એક વખત તેણે મુર્તિ તરફ જોયું અને પછી મુર્છિત થઇ પડી ગઇ.

“ ઓશ ! ત્યારે તો તું પશુ આ મામલાની અંદર છે ? ” અક્ષયબાપુ ગંભીરાઇથી બોલી ઉઠ્યા.

હવે નવીનબાપુ ગુસ્સાને કાબુમાં રાખી ચક્રવા નહી, તેમનું બેચું તનકી ઉઠ્યું, તે દાંત પીરસીને બોલ્યા. “ શું આપ જોતા નથી કે, તે બેહોશ થઇ પડી છે. કોઇ દાશીને બોલાવો ? ”

“ એટલા બધા ગભરાવાની કાંઇ જરૂર નથી. ” અક્ષયબાપુએ હસીને કહ્યું. “ આપ જરા બેસો, અહીં પાણી છે તેને કદ જણાતું હોય તો મ્હોડા પર ઊંટી દો. ”

નવીનબાપુ નરમ દીલના વાર્તાકેષ્ણક છે. તેનાથી આવી એક મનહર સુંદરી પરનું કળ્પ કેમ જોયું જાય ? તેઓ ધીરે ધીરે તેના મ્હોડા પર પાણી છાંટવા લાગ્યા. હવે જમુનાની આંખો ખુલી, તે ચારે તરફ જમરાઇને જોવા લાગી અને પછી પુર શુદ્ધીમાં ઉડીને અંદર જવા લાગી.

“ તમારે હજુ મારા કેટલાક પ્રેમીના જવાબ દેવાના છે. ” અક્ષયબાપુએ તેને અંદર જતી અટકાવીને કહ્યું.

જમુનાએ આંધુથી હસ હસાતા નેત્રોએ નવીન બાપુની તરફ જોયું. તેની ચિતવન આપણા વાર્તા લેખક બાપુના કલ્પની પાર

નીકળી ગઇ, પણ ધલાજ નહોતો. તે ચુપચાપ ઉભા હતા. જમુના ખીરે ધીરે બોલી “મારી તખીયત ખરાબ છે. ”

“ જોતા નથી અક્ષયબાબુ ! ” નવીનબાબુ હવે ચુપ રહી શક્યા નહીં. તે ઉશ્કેરાઇને બોલી ઉઠ્યા “તેણીની તખીયત એકદમ ખરાબ છે. ”

અક્ષયબાબુએ નવીનબાબુ સામે ડોળા કઢડાવી જોયું પણ જમુના તરફ ફરીને બોલ્યા. “ જો તમને કંઈ થતું હોય અને ડર લાગતો હોય તો મારો શક દુર કર્યા સિવાય તમે જામ શકો છો. ”

“ નહિ, હું શું કામ ? પુછોને ? ” કહીને જમુના ફરી કોચ પર ઠીક થઇને બેઠી.

નવીનબાબુને ઘણો ક્રોધ ચડ્યો. તે મનમાં બખાબ્યા. “ જો જમુસીમાં આટલી બધી નિર્દયતા કરવાની હોય તો આ કામ સારા માણસોનું નથી. છિ: છિ: ! ”

“ તમે મુર્તિને જોતાં બેશુદ્ધ કેમ થઇ ગયા ? ” અક્ષયબાબુએ હવે જમના તરફ ફરી ફરીને પુછવાની શરૂઆત કરી.

“ તેને જોવાથી માસાજની યાદ આવી ગઇ તેટલા માટે ” જમુનાએ માથુ નીચું કરી લઇ જવાબ આપ્યો.

“ માસાજને તેની સાથે શું સંબંધ ? ”

“ તેમની પાસે પણ આવી મુર્તિ હતી. તે કહેતા હતા કે, આ એક સમ્પ્રદાયનું નિશાન છે. ”

“ તે પંજાબનો ધર્મ સમ્પ્રદાય કે ? ”

“ તે હું બરાબર જાણતી નથી. ”

“ તમે તો પંજાબથી આવ્યા છોને ? ”

“ હા, પણ મેં ત્યાં કદી જોયલી નહોતી. ”

“ તમે તે સમ્પ્રદાયની કાંઈ હકીકત જાણો છો ? ”

“ ના, કાંઈ નહીં. ”

“ હજુરીમલ તે મતમાં હતા ? ”

“ બરાબર નથી ”

“ સારું, તમારી દાસી સાથે હજુરીમલનો કાંઈ મેળજોળ હતા ? ”

“ તે તો એક દાસી હતી ” જમુનાએ ચોક્કસને અક્ષયબાબુ સામે જોઇ કહ્યું—“ તેની સાથે મેળમેળાપ વળી કેવો ? ”

“ ત્યારે કોની સાથે હતા ? ”

“ દાસી, બાંદીઓની એવી વાતોની મને બરાબર નથી. ” જમુના હવે ઉશ્કેરાઇને બોલી ઉઠી.

“ નહીં, નહીં, એ વાત નથી. સારૂ. તમે ગયા સ્ત્રીવારે હળુ-રીમલના કલકતાના મકાનમાં ગયા હતા કે ? ”

“ હું ! હું ત્યાં શું કામ જઈ ? ”

અક્ષયબાબુને તેના હાથમાં પેશી ત્રણ નીલમની અંગુઠી ન દેખાતાં તે. મનમાં બોલ્યા. “ આ ગયેલી નથી કદાચ ખીચ કોષ્ટ હશે. ”

થોડી વાર ચુપ રહેવા પછી ડિટેક્ટીવ અક્ષયબાબુએ ફરી પુછ્યું.

“ કોષ્ટ સ્ત્રી હળુરીમલની પાસે આવતી હતી કે નહીં તે તમે જાણો છો ? ”

“ નહીં નહીં, એવી વાતો હું જાણતી નથી. ” જમુના ખીજ-વાઇને બોલી.

“ સારૂ, તમારા નોકરો કદાચ તે વાત જાણતા હશે. ” ડિટેક્ટીવે બે વખત થપ્પડ ખાવા છતાં પાછું બેશરમીથી કહ્યું અને નવીનબાબુ તરફ ફરીને:-આપ અહીંયા બેસો, હું હમણા આપું છું ” કહીને બહાર ગયા. નવીનબાબુ તેમના વર્તનથી નારાજ થયા હતા, તે ચુપચાપ બેસી રહ્યા.

તે બેઠા બેઠા કાંઈ વિચાર કરી રહ્યા હતા તેટલામાં કોષ્ટના પગલાનો અવાજ સમજાયો. જોયું તો એક માણસ કોષ્ટ સ્ત્રીની સાથે ઓરડામાં દાખલ થયો. આવનારને ખચર નહોતી કે નવીનબાબુ ત્યાં બેઠા છે, તેમને જોતાંજ તે બંને ચોંકી ગયા, અને પાછા ફરવાનું કરતા હતા તેટલામાં આવનાર પુરૂષે ઓળખીને કહ્યું.

“ અરે કાણુ નવીન ? ”

“ ઓહો ! કાણુ, દલીપદાસ ? ” નવીનબાબુ એકદમ ઉભા થઈ જઈને બોલ્યા.

“ અરે ચાર ! બહુ ખુશીની વાત કે તમે ઓળખી લીધો. ” દલીપદાસ હસતો હસતો બોલ્યો.

“ ધણી વર્ષથી તમને જોયેલો નહીં, પણ તમારો મહેરો હળુ જેવોને તેવોજ છે. ”

“ એ મારામાં એક ગુણુ છે. ” દલીપદાસે રમુજમાં જવાબ આપ્યો.

નવીનબાબુની નજર, પાસે ઉભેલી સુંદરી પર ફરી રહેલી જોઈ દલીપદાસે હસીને બોલ્યો. “ આ સુંદરી હળુરીમલ સાહેબની સાળાની દીકરીની સખી છે. પરંતુ હવે તેને અહીં ધણી દલાડા રહેવાનું નથી આ રત્ન થોડા દીવસમાં દલીપદાસ ॥ હાથમાં આવશે. ”

આ સાંભળી પેલી સુંદરી શરમાઇને નીચું જોઇ ગઇ. દલીપદાસે નવીનબાબુને પુછ્યું. “ નવીન ! તમે અહીં શું આવ્યા છો ? ”

“ હું એક ડીટેક્ટીવની સાથે આવ્યો છું. ”

“ ડીટેક્ટીવ કોણ ! હજીમલના ખૂન માટે ? ”

“ હા. ”

“ એવા બલા પુરૂષનું કોણ જાણે કયા ચંડાળે ખૂન કરી નાખ્યું. ”

“ તેની શોધ તો આ થઈ રહી છે. ”

“ તમે પણ શોધ કરવામાં છો ? ”

“ હા. અક્ષયબાબુએ મહેરબાની રાહે મને પણ સાથે રાખ્યો છે. તમે જાણો છો કે છું ડીટેક્ટીવ વાર્તાઓ લખુ છું અને અક્ષયબાબુ આજકાલ એક પ્રસિદ્ધ ડીટેક્ટીવ છે. ”

“ વાહ ! ઘણું સારું કાર્ય ! ચાર મને પણ તમારી મંડળીમાં રાખો તો બહુ ઠીક પડશે. આ બનાવથી મને પણ બહુ લાગી આવ્યું છે. હજીરીમલજી મને બહુજ ચાહતા હતા. ”

“ સાર, અક્ષયબાબુને તમારા માટે કહીશ ” નવીનબાબુ એટલું કહી રહ્યા કે, અક્ષયબાબુ ત્યાં આવી ધમકયા !

અક્ષયબાબુ પોતાની તીવ્ર દ્રષ્ટિથી પેલા બંને સ્ત્રી પુરૂષ તરફ જોઈ રહ્યા. સ્ત્રીના હાથ પર નજર પડતાંજ તે ચોંકી ઉઠ્યા. તેની આંગળીમાં પેલી ત્રણ નીલમના નંગોવાળી અંગુઠી હતી.

ડીટેક્ટીવ અને ડીટેક્ટીવ વાર્તા લેખક બંને ત્યાંથી હવે નીકળીને સ્ટેશન પર આવી ગાડીમાં બેઠા. નવીનબાબુએ વાત છેડી.

“ દલીપદાસ એક વખતે મારી સાથે બણતો હતો. અહીં કલકત્તામાં તેને ઘણા દીવસથી જોયો નહોતો. ”

અક્ષયબાબુ સુખજ રહ્યા, એટલે નવીનબાબુએ પુછ્યું.

“ આપ દલીપદાસને કેવો ધારો છો ? ”

“ એ ફક્કડ છે. એવા માણસોથી દુનિયાના કામ કંઈ થઈ શકે છે ? ”

“ પણ માણસ ખરાબ નથી, સારા દીલનો છે. ”

“ જે બહુ બોલકણા હોય છે, તે અકસર ગમેડા હોય છે. ”

“ હજીરીમલ સાથે તેમને બહુ સારો સંબંધ હતો. તેના ખુનીને પકડવાની તેને પણ બહુ ઠાળજી છે. આપની સાથે તપાસમાં રહેવા માટે મને વિનંતી કરતો હતો. ”

“ મંગા સાથે એજ લગન કરવાનો છે ને ? ”

“ હા, તો તેમાં શું ખોટું છે ? ”

“ ખોટું તો જરૂર છે તેણીજ હજુરીમલના મકાનપર તે દીવસે રાત્રે મળવા ગઇ હતી અને ત્યાર પહેલાં પણ વખતો વખત રાતના તે ત્યાં જતી. ”

“ એ તમે કેમ જાણ્યું ? ”

“ હજુરીમલનો નોકર કહેતો હતો. ત્રણ નીલમના નંગ જડેલી અંગુઠી પહેરનારી એક સ્ત્રી રાત્રે આવ્યા કરતી હતી, એજ અંગુઠી મંગાએ પહેરી છે. ”

“ તો મંગાનું હજુરીમલ સાથે મળવું કોઇ આશ્ચર્યની વાત છે ? ”

“ એમ નથી અગર જમુના—”

“ આપ જમુનાની વિરૂદ્ધમાં પણ બોલશો નહીં ” નવીનબાબુ વાત કાપીને વચ્ચે બોલી પાયા. “ તે બિચારી કાંઈ પણ જાણતી નથી. ”

“ તમે છો બાપુ વાર્તા લખનાર ! ” અક્ષયબાબુએ હસીને કહ્યું. “ વાર્તા લેખક હમેશા સુંદર રહેરા જોઈને પીગળી જાય છે. ખેર એ વાતની જરૂર નથી; પણ વાત એમ છે કે, તેણી હનુમાનની મુર્તિને જોઈ બેહોશ કેમ થઇ ગઇ ? ”

“ બેહોશ તો અમીચંદ પણ થઇ ગયો હતો ? ”

“ હા, તે તો હું કહું છું. બેહોશ થવાનું કારણ બંને એક સરખું જણાવે છે, તે આશ્ચર્યની વાત નથી ? એટલા પરથીજ હું કહું છું કે બંનેની વાત બરબર નથી. ”

“ તો શું આપ એમ કહેવા માગો છો કે, જમુનાએ ખુન કર્યું ? ”

“ નહીં. એમ તો હું કહી શકતો નથી. અમીચંદ અને જમુના ખુનમાં સામેલ હોય નેવું કાંઈ જણાતું નથી. પરંતુ આટલું તો હું માનું છું કે તેણી ખુન સંબંધની ઘણી વાતો જાણે છે. ”

“ આપની એ માન્યતા બરાબર નથી. ”

“ તો એમ હશે કે, અરધી વાત જમુના જાણતી હશે ને અરધી અમીચંદ ! ”

“ સમજો કે તે બધી વાત જાણે છે, તો પછી તે જાહેર ન કરવાનું કારણ ? ”

“ બનવા જોગ છે કે, કોઈને જમાવા માગતી હોય. ”

“ એવું કાણ હોય ? ”

“ કેમ ન હોય ? દાખલા તરીકે હનુરીમલની સ્ત્રીન હોય ? ”

“ એ બનવા ભેગ નથી. ” નવીનબાણુ જુસ્સાથી બોલ્યા.

“ ધણું બનવા ભેગ છે. ” અક્ષયબાણુએ હસીને કહ્યું.
“ જુઓ, બે દારણાથી હનુરીમલનું ખુન થઇ શકે છે. એક રૂપીયા ખીજી ધર્ષા ! ”

“ રૂપીયા તો તે રાત્રે તેમની પાસે હતાજ નહીં ? ”

“ રૂપીયા નહીં તો કોઇ કીમતી કામળ હશે. કદાચ તે કારણ નહીં તો કોઇએ જરૂર ધર્ષાથી તેનું ખુન કર્યું છે. ”

“ તો શું આપ એમ સમજો છો કે, હનુરીમલની સ્ત્રીએ દાસીની ધર્ષાથી પોતાના સ્વામીનું ખુન કર્યું છે ? ”

દાસી પરજ ક્યાં વાત છે: દાખલા તરીકે ગંગાજ સમજી શ્યોને ? ”

“ ગંગા સાથે તો તેનો કાંઈ સંબંધ જણ્યોતો નથી. ”

“ તો તેણી રાત્રે તેની પાસે કેમ જતી હતી ? ખેર, તે બધી વાતો પછી જણાશે. હાલ તો તમારા પેલા નિત્રને મંડળીમાં લેવો જોઈએ. તેની પાસેથી ગંગાને લગતી બધી વાતો મળી આવશે. ”

“ તે કદી પણ નહીં બતાવે. ”

“ તે એવો બકબકાણો છે કે, તેના પેટમાંથી વાત કહાડવામાં બધી મુશ્કેલી નહીં પડે. ”

નવીનબાણુને અક્ષયબાણુની છેલ્લી વાત પસંદ પડી નહીં. કોઇ પાસેથી પ્રપંચ અને યુક્તિ કરી વાત કઢાવવી એ તદ્દન અન્યાય છે, એમ સમજી તેમણે મ્હોડું ખગાડી ગયા.

“ નવીનબાણુ ! ” અક્ષયબાણુ તેના મ્હેરા પરનો બાવ વાંચીને બોલ્યા “ જલ્દી કરવામાં એમ ન્યાયી થઇ બેસવાથી કામ નથી થતું; સસજમા કે ? ”

પ્રકરણ ૧૧ મું.

હલીપદાસ-પંજાબી સમપ્રદાયના ભયંકર લેહો.

નવીનબાણુએ જ્યારથી જમુનાને જોઇ છે ત્યારથી તેમનું મન બહુ વ્યાકુળ થઇ ગયું છે. માનો તેણીનું સુંદર ચંદ્રવદન તેના હૃદયમાં ધર કરી બેઠું છે. તેઓએ તેણીનો ખ્યાલ મનમાંથી કહાડી નાખવાને અનેક વખત નિશ્ચય કર્યો, પરંતુ તે સુંદરીનો ગોળ ગોરીલો મોહક મ્હેરા અને સીધા મરીચર મરખો તેના શરીરનો દેખાવ તેમની આંખો સામેથી દૂર થઇ શકતો નથી, બલકે દ્રષ્ટિ

સામે રમી રહો છે. અત્યારે તે પોતાના મહાનમાં બેઠાબેઠા તેણીના વિચારમાં મગ્ન થઈ હતા, તેટલામાં કોઈના પગલાનો અવાજ સંભળાતા તેણે પાછું ફરી જોયું તો હલીપદાસ ઉભો છે. ચન્દનનગરમાં મળ્યા તે વખતે નવીનચાણુ તેમને પોતાનું ઠેકાણું આપી આવ્યા હતા.

“ કેમ નવીન ! જુઓ તમારી મુલાકાત કરવામાં મેં એક દિવસની પછી દીલ ન ઠીધી, એમ તમે નહીં કહો ? ” હલીપદાસે આવતાંજ હસીને કહ્યું.

પરંતુ અત્યારે નવીનચાણુના હૃદયમાં શું થઈ રહ્યું હતું તેને હલીપદાસ કેમ સમજી શકે ? પ્રથમ તો હલીપદાસની વાચાળતા અને હસીથી નવીનચાણુ મનમાં નારાજ થયા, તેમને કંટાળો લાગ્યો. પછી વાનો થતાં થતાં દીલ બહેલવા લાગ્યું, અને વિદ્યાર્થી અવસ્થાના સમયના ઘણી હસી મજાકરીની વાતો થવા લાગી જેમાં લગભગ અરધો કલાક પસાર થઈ ગયો; પછી નવીનચાણુએ પૂછ્યું.

“ કહો ચાર, આજકાલ તમે શું કરો છો ? ”

“ કરીએ શું ? ખાસેા ધનુમન બન્યો છું. પિતાની કમાઈ હતી તેને કુંઠી દેતા તો વાર લાગી નહીં. બીજી તરફ માતા પછી આ દુનિયાથી ચાલી નીકળી પછી શું કરું ? પંખી બનીને અહીં તહીં ઉડતો રહું છું. ”

“ કાંઈ કામકાજ નથી કરતા ? ”

“ કામ કરવાને માટે તો ઈશ્વરે મને સરજ્યોજ નથી ! બાપરે બાપ ! મહેનતથી તો હું ચમરાજના જેટલો ડરું છું. ”

“ તો આમ કેટલાક દહાડા ચાલશે ? ”

“ હમણાં તો ચાલ્યું છે, પણ હવે તો જુઓને લગ્ન કરીને પગમાં બેડી નાંખુ છું, કે પછી ફરવું ભટકવું બધું બંધ થઈ જશે. ”

“ ત્યારે તમે ક્યાં તો ખુશ હશો ? ”

“ હા, બધું, પૃથ્વી પ્રદક્ષીણા સમજે. ”

“ પંજાબ પછી ગયા હશો ? ”

“ પંજાબનું તો ગામે ગામ ફરી વળ્યો છું, કોઈ પરં પછી બાકી ન હશે. ”

“ અમૃતસર ગયા હતા ? ”

“ ત્યાં તો બરાબર છ મહીના પસાર ક્યાં, ”

“ ત્યારે તો ત્યાંનું સધળું જોયું હશે ? ”

“ હા, જે જોવું જોઈએ તે પછી જોયું અને જે ન જોવાનું હતું તે પછી જોયું. ”

“ આ ચીજને મારે કાંઈ કહી શકશો કે તે શું છે ? ” નવીન બાલુએ હનુમાનની મુર્તિ દેખાડીને પુછ્યું.

“ બાપરે બાપ ! ” નેા ગભરાટથી પેઢાર કરી દલીપદાસ કુની ચાર હાથ ફર ખસી ગયો, તેનો ચહેરો શીકડા મારી ગયો, તે આંખો ફાડીને નવીનબાલુ સામે જોઈ રહ્યો.

“ કેમ ! શું છે, ગભરાટ શાનો ! ” નવીનબાલુએ અન્યથાથી પુછ્યું.

“ અરે બાપરે ! આ તમોને ક્યાંથી મળી ? ” દલીપદાસ લથડતી જોએ બોલ્યો.

અમીચંદ મુર્તિને જોઈને બેહોશ થયો હતો, જમુના થઈ હતી અને દલીપદાસ પણ તેવોજ ચમક્યો. તેના કપાળ પર પરસેવાના બીંદુ કુટી નીકળ્યા; તે ધુજતા અવાજે બોલ્યો:—

“ શું તમે...તમે પણ...તમે પણ તે મંડળીમાં ? ”

“ કય મંડળી ? ” નવીનબાલુએ કાંઈ વધુ બેદ કહાડવાના હેતુથી પુછ્યું.

“ જેનું આ નિશાન છે ! ” દલીપદાસે મુર્તિ તરફ ધુજતે હાથે ઇશારો કરીને કહ્યું

“ નહીં ચાર ? વિશ્વાસ રાખે, હું તે મંડળી સંબંધે કાંઈ પણ જાણતો નથી. ”

“ અરે બાપુ ! હું તો સમજ્યો કે, આજ આપણા દહાડા ભરાઈ ચુક્યા. બધી ધારણાઓ ચુલામાં ચાલી ગઈ ” દલીપદાસ કાંઈક શાંત પડતાં બોલ્યો.

“ આ મુર્તિથી આટલા બધા ડરો છોકેમ ? ” નવીનબાલુએ પુછ્યું.

“ ડરવાનું કારણ છે. હું સમજ્યો કે તમે અને હમણાં ઠાર કરશો. આ મુર્તિને જોતાંજ માણસ માયો જાય છે એ ખુનનું નિશાન છે ! ”

“ શું સાચી વાત ? ”

“ હા, જી ! મને નવાઈ લાગે છે કે, તમે હજુ સુધી કેમ જીવો છો ? બહેતર છે કે તેને હમણાં ને હમણાં ગંગામાં ફેંકી આપો નહીંતર જાન નહીં ખચશે. ”

દલીપદાસ પાસેથી કાંઈ વધુ સાંભળવાના હેતુથી નવીનબાલુ ચુપ રહ્યો. દલીપદાસે જરૂરવાર પછી પુછ્યું. “ તમને આ ક્યાંથી મળી ? ”

“ હજુરીમલની લાશ પાસેથી ” નવીનબાલુએ કહ્યું.

“ ત્યારે તો નહીં એ મંડળી તરફથી તેમનું ખુન કરવામાં આવ્યું છે. ” દક્ષીપદાસ મમરાંતા અને ધીમા અવાજે બોલ્યો.

“ કેમ, મંડળીવાળા તેને શું કામ મારે ? ”

“ કાણ જાણે એ મંડળીવાળાને શું કામ તેની પર ઉતર્યો હશે. ”

“ એ મંડળી છે કેવી ? શા માટે તે માણસોના ખુન કરે છે ? ”

“ સાંભળો ત્યારે, હું જે કાંઈ તે સમયમાં જાણું છું તે કહું છું. ” કહીને દક્ષીપદાસ ખારી, જાળીયા વિગેરે તરફ જોઈને ખારણું બંધ કરી ધીમે અવાજે બોલ્યો.

“ હવે સાંભળો, હું કહું છું. ”

“ અરે ! તમે બેસીકર રહો. ” નવીનખાણુએ હસીને કહ્યું.

“ અહીં તમારા સમ્પ્રદાયવાળા કાંઈ પણ કરી શકવાના નથી. ”

“ કેમ ન કરી શકે ? હજુરીમલ તો આ શહેરમાંજ માર્યા ગયા ને ? ”

આ વાતથી નવીનખાણુના રૂવાં ઉભાં થઇ ગયા.

“ સાહે, એ સમ્પ્રદાયનું કર્તવ્ય શું છે ? ” નવીનખાણુએ મનનો ભય દર્શાવીને પૂછ્યું.

“ જુઓ, મને જે કાંઈ ખબર છે તે કહું છું. એ એક સમ્પ્રદાય છે એટલું જ લોકો સમજે છે. ”

“ તો તેમાં છે કાણ કાણ માણસો ? ”

“ તેનું સઘળું કામ ગુપ્ત થાક છે. તેમાં શું થાય છે તે, તે લોકોજ જાણે છે. તેમાં દાખલ થયા સિવાય જાણવાનું કામ મુશ્કેલ છે. ”

“ તેનો ઉપદેશ શું છે. ? ”

“ મારા સાંભળવા મુજબ તે લોકો કાંઈ એવું કામ કરે છે કે, જેનાથી તેઓને મોટી શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ”

“ તમે એ બધું કેમ જાણ્યું ? ”

“ એજ તો હું કહું છું. જ્યારે હું અમૃતસરમાં હતો તે વખતે એક દીવસ એક મિત્રને ત્યાં નાચ જોઈને પાછલી રાતના ઘર તરફ આવતો હતો. રસ્તામાં ઘેર અધકાર હતો. લોકોનો આવજાવ પણ બંધ હતો, એટલામાં સામેથી કોઈની ચીંચીયારી સંભળાઈ. કોઈ કોઈને મારે છે એમ જાણી હું તે તરફ દોડ્યો. મેં જોયું કે, મારા પગલાનો અવાજ સાંભળી બે માણસો નાચી ગયાં. ત્યાં જઈને જોયું તો છાતીમાં ઢેરા બોકેલી એક માણસની લાશ પડી છે. તેની પાસે આવીજ એક હનુમાનની મુર્તિ પડી હતી. ”

“ બરાબર આવીજ હતી ? ”

“ હા મેં તે લાક્ષ્મીને બારીકાથી જોઈ તો જણાયું કે તેમાં હજી જીવ હતો. તે મરણ પામ્યો નહોતો. તેમને હું મુર્તિ સાથે મારા મકાન પર લાવ્યો. મારું મકાન નજીકમાં જ હતું. ”

“ તો પોલીસને કેમ ખબર ન આપી ? ” નવીનબાણએ પુછ્યું.

“ તેણે મને તેમ કરતાં રોક્યો. તેણે ૩ બરેલી મીરજી પહેરી હતી એટલે તેની છાતીમાં છરો ધુસ્યો નહોતો. માત્ર જરા ઝખમ થયો હતો. ”

“ ત્યાર પછી ? ”

“ પછી શું ? તે માણસ એ મંડળીનો હતો, કોઈ કારણથી તે નીકળી ગયો હતો તેથી મંડળીવાળા તેની પર ઉશ્કેરાયા હતા. તે મંડળીનો કાંઈ પણ કસુર કરવાથી પ્રાણ દંડ સિવાય બીજી સજા તેઓ કરતા નથી. ”

“ મારે છે કોણ ? ”

“ એ કાંઈ કહી શકાતું નથી. પણ જેને એ કામ સોંપવામાં આવે છે, તેને એ ખુનતું કામ કરવું પડે છે. જે તે માણસ આ કામથી ઇન્કાર કરે તો તેનું પણ ખુન કરી નાખવામાં આવે છે. ”

“ ઓ બાપરે ! પછી ? ”

“ જે માણસનું ખુન થવાનું હોય છે તે માણસ પ્રથમથી જાણી જાય છે કે, તેનું ખુન કરવાનું સમ્પ્રદાય તરફથી ફરમાન થઈ ચુક્યું છે. ”

“ એ કેવી રીતે ? ”

“ જેનું ખુન કરવાનું હોય છે તેની પાસે કાંઈને કાંઈ રીતે આવી એક હનુમાનની મુર્તિ આગમનથી પહેચડી દેવામાં આવે છે. બસ તેટલા પરથી તે માણસ સમજી જાય છે કે, પોતાના દસડા બરાબર ચુક્યા. ”

“ ગળાની વાત પછી ? ”

“ ખુન કરવા પછી લાશ પાસે આવીજ એક હનુમાનની મુર્તિ રાખી જાય છે, તેથી બધા જાણી શકે છે કે, આ માણસ તે ચુપ્ત સમ્પ્રદાયના માણસોને હાથે માર્યો ગયો છે. ”

“ તો તેને પોલીસ કેમ નથી પકડતી ? ”

“ પોલીસને શું ખબર કે તેમાં કોણ છે ને ક્યાં છે ? ખબર હોય તો પકડે કની ? જે માણસ તે મતમાં દાખલ થાય છે તે જીવતા જીવતા તો કોઈ બહારના માણસને તેનો બેઠ કહી શકતો નથી ! તો પછી પોલીસ શું કરી શકે ? ”

“ વાહ, પેલા જખમી માણસનું પછી શું થયું ? ”

“કેટલાક દીવસ તે મારા મકાનમાં છુપાઈ રહ્યો. મેં પણ ઘણું પુછ્યું પણ તેણે ખીજી કોઈ વધુ વાત ન કહી. એક દીવસ તે બુપયુપ ઠણા વગર ચાલ્યો ગયો, ત્યાર પછી તેનો પતો લાગ્યો નહીં.”

“ખીજે કાંઈ વધુ બેદ તમે કેમ ન મેળવ્યો ?”

“અરે ચાર ! તમે બેદની વાત ક્યાં કરો છો ? અમૃતસરમાંથી ભાગી છુટવાનો રસ્તો તો મળતો નહોતો !”

“કેમ, કેમ ?”

“પેલી મુર્તિ મારી પાસેજ હતી. પાછળથી જણાયું કે, જે કોઈ એ મંડળીમાં દાખલ ન હોય, તેની પાસે તેઓ મુર્તિ રહેવા દેતા નથી. વળી સામે આવીને માગતા પણ નથી. કેરે તેમ કરવાથી તે મંડળીના માણસ તરીકે પકડાઈ જવાનો તેને ભય હોય છે.”

“તો પછી તેઓએ શું કયું ?”

“અરે આપરે ! ચાર પાંચ ના તે લે માડ ખુત કરવાની શીકરમાં રહ્યા. અને ઘરમાં રહેવું આદત સમાન થઈ પડ્યું.”

“કેમ ?”

“અરે ચાર શું કહ્યું ? મકાન પર પથ્થરનો વરસ દ વ સે, રહી રહીને કોઈ દરવાજો બમડાવે, વિચીત્ર પ્રકારના ભય ઉપજાવનારા અવાજો કરે, એવા એવા કંઈક ધુળના ચલાવતા હતા.”

“પછી તમે શું કયું ?”

“પંજાબના એક સારા માણસે અને કહ્યું કે, જનની સલામતી ચાહો તો પેલી હનુમાનની મુર્તિને વિદાય કરી આપો. નહીં તો તે લોકોને હાથે ઠાર માર્યા જશે.”

આ સાંભળતાં નવીનચાલુનું કલેજું કંપી ઉઠ્યું. પણ તુરંત તેઓ પોતાની આવી નબળાઈ માટે મનમાં શરમાયા અને સાવધ થઈ બેઠ્યા.

“પછી તમે તેને શું કહ્યું ?”

“તે રાત્રે મેં મુર્તિને દરવાજા પાસે રાખી દીધી સવારે ઉઠીને જોયું તો તે ઉપડી ગઈ હતી. કોણ જાણે કોણ હાથ મળ્યું.”

“ત્યાર પછી કાંઈ શોધ ચલાવી ?”

“સાચી વાત તમારાથી નહીં છુપાવું ચાર ! ચિન્તા અને ભયથી સીર ધુમવા લાગ્યું. અને છેવટે જન જવાનો સેદો સમજી પંજાબ છોડી આ તરફ ભાગી આવ્યો.”

“તે મંડળી પાસે રૂપીયા બહુ છે શું ?”

“ સંભળામ છે કે, તેઓ બધી દોહત એક સ્થળે નથી રાખતા. માની મોટી રકમો તે મંડળીવાળાઓને ત્યાં જમા રાખે છે.”

“ બુદ્ધ ગોવિંદસિંહ તેમાં છે ?”

“ હોય તેમ જણાય છે. ખાત્રીથી કહેતો નથી. ”

“ શું તે મંડળીની કાંઈ રકમ તેની પાસે છે. ? ”

“ તે હું જાણતો નથી, કેમકે હજુરીમલને ત્યાં આવે જય સેતલા પુરતી મારે તેની સાથે પીછાણ છે. પરંતુ રીતમાત ઉપરથી જણાય છે કે, તેની પાસે કાંઈક છે ખરું. ”

“ મંડળીના દસ હજાર રૂપિયા તેમની પાસે છે ” નવીનઆણુ અક્ષયઆણુની માફક ગંભીરતાથી બોલ્યા.

“ શું ખરી વાત ! ” દલીપદાસે અજ્ઞયખીથી પુછ્યું. “ તમે એ કેવી રીતે જાણ્યું ? ”

“ હું જાણું છું. તેણે એ રૂપિયા હજુરીમલને અનામત તરીકે રાખવા આપ્યા હતા, તે તેણે પેઢી પર તીજોરીમાં રાખ્યા, પરંતુ તેમાંથી તે ચોરાઈ ગયા. ”

“ અને ! ચોરાઈ ગયા ? કોણે ચોર્યા ? ”

“ તે કોણ જાણે કોણ ચોરી ગયું. હમણાં તો તેની શોધ થઈ રહી છે. ખુનની સાથે એ ચોરીનો પણ જરૂર સંબંધ છે. ડીર-કટીવ અક્ષયઆણુ તેની તપાસ ચલાવે રહ્યા છે. તેણે મહેરખાનાથી મને પોતાની સાથે રાખ્યો છે. તમારી વાત પણ મેં તેમને કહી-”

“ તો તેઓએ શું કહ્યું ? ” દલીપદાસ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો.

“ કહે શું, તમને પણ સાથે રાખી લીધા છે. ”

“ વાહ ! ત્યારે તો એ બહુ ભલા માણસ જણાય છે. ”

“ હા, સાંભળો, જટકો પતો અમેને આજદીન સુધી મળ્યો છે તે બધું તમારે પણ જાણવું જોઈએ. ”

“ હા, હા, ચાર જરૂર ! કહો, કહો ! ”

નવીનઆણુએ સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી. માત્ર ગંગાના હાથ માંહેની લીલા નંગવાળી વીંટી તેમજ હજુરીમલ સાથે વખતો વખત મળવાની અને ખુનની રાત્રે ગંગા તેની ભેટ કરવા ગયેલી તે વાત કહી નહીં. તે સમજ્યા કે, આ વાત પર દલીપદાસને વિશ્વાસ આવશે નહીં. તે ગંગાનો પ્રેમી છે તેથી વાતને હસીમાં ઉડાવી દેશે.

દલીપદાસે, બધું સાંભળી લઈ કહ્યું. “ ત્યારે તો હવે આ ખુન કોણે કર્યું ? ” તે સમજવું મુશ્કેલ નથી. “ તમે શું સમજ્યા છો ! કોણે ખુન કર્યું ? ” નવીનઆણુએ અજ્ઞયખીથી પુછ્યું.

“ મુર્તિના સમઘ પરથી એટલું તો નક્કી છે કે, પેલી પંખખી મંડળીવાળાએએ જ બંને ખુન કર્યા છે. ગુર ગોવિંદસીંહ એ જ મંડળીનો છે. તેણે દસ હજાર રૂપિયા તે સમપ્રદાયના હજુરીમલ પાસે રાખ્યા હતાં તે ચોરાય ગયા છે. હવે શું તેનાથી વધુ ખુલ્લું કહેવાની જરૂર છે કે કાણે ખુન કર્યું ? ”

“ તમે કેની પર શક લઈ જાઓ છો ? ”

“ હવે શક કેવો જી ! બધું સાફ સાર તો છે ! આ બેકે ખુનનો કરનાર ગુર ગોવિંદસીંહ ! બીજો કાણ ? ” એટલું કહેતાં દલીપદાસ ધુલ ઉઠ્યો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

નવા ભેદ !—નવી શંકા !—નવો ખુની !

જે વખતે દલીપદાસ નવીનયાયુને ત્યાં આવ્યો હતો; બીજી તરફ લગભગ તેજ વખતે ડિટેક્ટીવ ઇન્સ્પેક્ટર અક્ષયયાયુને ત્યાં એક નવા માણસનું આગમન થયું હતું. અક્ષયયાયુએ આ નવા આવનાર અટ્ટે કંડી એમ તો ધાર્યું જ નહોતું કે; તે તેમને શોધી કહાડીને તેમના મકાન પર મળવા આવશે.

આ નવા માણસના આગમનથી બધું ચક્ર ફરી ગયું. ખુનના સમઘમાં અક્ષયયાયુના મનમાં જે જે શંકા અને વાતો બેઠી હતી, તે સઘળી આ નવા માણસના આગમનથી ઉત્તરાધ ગઇ.

અક્ષયયાયુ પોતાના દીવાનખાનામાં બેસીને કાંઇક કામળીયાઓ તપાસતા હતા, તેટલામાં નોકરે આવીને ખબર આપી. “ બે સ્ત્રીઓ આપને મળવા માગે છે, ધરની ગાડી પર આવેલી છે. ”

તે બંને સ્ત્રીને અદર લાવવાનો હુકમ આપીને અક્ષયયાયુએ બધાં કામળીયા સમેટી લીધા. નોકર તે સ્ત્રીઓને લઇ અંદર આવ્યો. મહેરવેશ પરથી એક ધુંધટવાળી સ્ત્રી જે કોઇ મોટા ધરની મહીલા અને બીજી તેની દાસી જણાતી હતી. દાસીએ ધુંધટ તાણ્યો નહોતો. તેની ઉમર પાંચલી હતી છતાં મહેરા સુંદર હતો. ડિટેક્ટીવે તેઓને મન પૂરક કર્યું. “ તમે મારી પાસે શું કામને મારે આવ્યા છો ? ફરમાવો હું હાજર છું. ”

“ મારાજ ધણીનું તે દીવસે ખુન થયું હતું. ” ધુંધટવાળીએ ધીમેથી કહ્યું.

“ તમે બાલા હજુરીમલના સ્ત્રી છો ? ” અક્ષયયાયુએ અનન્ય શબ્દને પુછ્યું.

“ હા ” તે સ્ત્રીએ ગર્દન હલાવીને કહ્યું.

“ હું તો તે મામલાની તપાસ કરી રહ્યો છું. ”

હનુરીમલની સ્ત્રીએ તેનો કાંધ જવાખ ન આપતાં સાથેની ફસીને બહાર જવાનો હુકમ કર્યો. તેના જવા પછી તે અક્ષયપાણીની જરા નજીકમાં જઇને બેઠી.

“ આપ તે દીવસે મારા મકાનપર આવ્યા હતા, પણ તખી-યત ખરાબ હોવાને લીધે આપને મળી શકી નહીં. આજે મહા મુશ્કેલીએ આપનું મકાન શોધતી શોધતી આવી છું. ”

“ ખેર, હવે શું કામે આવ્યા છો તે જણાવો, ” ડિટેક્ટીવ તેનાથી જરા દુર ખસતા બેઠો.

આ વખતે જો નવીનપાણી હાજર હતો, તો આ ફાંટાખાજ ગરમ મીઠાનું ડિટેક્ટીવને જરૂર કાંધક સંભળાવી દેતો.

“ જોણે ખુન કર્યું છે તેને આપે પકડ્યો છે ? ” સ્ત્રીએ પુછ્યું.

“ નહીં, હજી સુધી તો ખુન કરનાર મળ્યો નથી. ”

“ ખુન કરનારને હું જાણું છું, અને તેજ આપને કહેવા માટે અહીં આવી છું. ”

અન્યથાથી ડોળા ફાડી અક્ષયપાણી તેની સામે જોઇને બેઠ્યા.

“ તમે કોને ખુની સમજો છો ? ”

“ ગંગા ! ” તે સ્ત્રીએ કહ્યું.

ગંગાનું નામ સાંભળતાંજ અક્ષયપાણી ચકિત થઇ ગયા. જરા વારે બેઠ્યા.

“ તમે કેમ જાણ્યું ? ”

“ હું જાણું છું ” તેણી ગુસ્સાથી બેઠી “ અને સોમંદ ઉપર કહું છું કે, તે ડાકણ પીચણીનુંજ કામ છે. ”

“ જાણું છું કહેવાયા કાંઈ રજો નહીં, તે માટે સામેતી જોઇએ. ”

“ જ્યાં સુધી એ પાપીણીના પગલા મારા ઘરમાં નહોતા ” તેણી કોપાવેશમાં બેસવા લાગી. “ ત્યાં સુધી મારા સ્વામી સાથે બહુ મુખી હતી, તે ડાકણેજ મારા ઘણીનું મન ફેરવી નાખ્યું. હું જાણું છું. તે ઘણા દીવસ થયા છુપી રીતે કલકતામાં મારા ઘણી સાથે મળતી હતી, તેણેજ મારા ઘણીને મારી પાસેથી ખુંચવી લીધી હતો. ”

“ જ્યારે તે તમારા સ્વામીને પોતા તરફ ખેંચવાની કોશીશ કરવા લાગી, ત્યારે તમોજે તેને મકાનમાંથી હાંકી કેમ ન કાઢી ? ”

“હું તેને હાંકી કાઢનારી કોણ ? મારી વાત તે સાંભળતાજ નહોતા. તે ડાકણે તેમનું મન ફેરવી નાખ્યું હતું. હું જાણી ગઈ હતી, પાછળથી પણ જાણ્યું તેણેજ મારા પતિ સાથે અહીંયાં ભાગવાની ગોઠવણ કરી હતી ને તેમને ચાહતી તો નહોતીજ, પરંતુ પ્રપંચથી થાપ આપીને તેનું ધન હુતવાની વેતરણમાં હતી. અને આ વાત હું સંપૂર્ણ ખાત્રી સાથે કહું છું કે, રૂપીયાના લેખથીજ તેણીએ પોતાના કોષ પ્રેમીના હાથે લાલાતું ખુન કરાવ્યું છે.”

“તો શું તમે એમ સમજો છો કે, દલીપદાસે હજુરીમલનું ખુન કર્યું છે ?”

“નહીં ! નહીં !” તેણીએ ભાર આપીને કહ્યું. “તે સેતા-નની બંદી ઘણી ચાલાક છે. તે દલીપ તરફ ઉપરથી પ્રેમ દેખાડે છે, તેની સાથે લગ્ન કરવાનું પણ કહ્યું છે, અને તે નાદાન પણ તેની વાત પર વિશ્વાસ કરી ગયો છે. પરંતુ તે દગાવાજ ડાકણનું હૃદય હું જાણું છું” દલીપે ખુન નથી કર્યું.”

“ત્યારે કોની પાસે ખુન કરાવ્યાનું સમજો છો ?”

“લલીતા, લલીતા ! લલીતા પ્રસાદનેજ તેણી ચાહે છે, તેને માટે પ્રાણ આપે છે, હું મારી પેઢે જાણું છું. તેની પાસેજ મારા સ્વામીનું ખુન કરાવ્યું છે.”

આ વાત સાંભળી અક્ષયમાયુની અજાયબી છેલ્લી હદ પર પહોંચી ગઈ. તે હેરત થઇને સ્ત્રીની તરફ જોઇ રહ્યા. તેણે મ્હોડા-માંના એક શબ્દ વટીક કાઢ્યો નહીં. જરાવારે તે સ્ત્રી બોલી.

“હું હવે જાઉં છું. જુઓ માયુજી ! જો તે બાગી ગઈ તો મારા સ્વામીનું ખુન તમારી ગરદન પર સનડજો. મારો શ્રાપ તમારીપર રહેશે.

અક્ષયમાયુ કાંઈ બોલે તે પહેલાં તેણી દીવાનખાતું છોડી ગઈ. ડીટેકટીવ માયુ આ વાતોથી અજબજ નહીં થયાં, બે પળ સ્તબ્ધ થઈ ગયાં, તે મનમાં બોલ્યો :—

“સંસારમાં મનુષ્ય ધારે છે તે સઘળું ખરુંજ નથી હોતું. હજુરીમલને આખું શહેર પરિત્ર અને ધર્માત્મા તરીકે ઓળખતું હતું; પરંતુ આ મદન શુદ્ધ સઘળાની આંખોમાં ધુળ નાખીને બીતરમાં ભવાનક ખેલ ખેલતો હતો. તે લોંડી મંગાથી મળતો હતો ! છિ: છિ: વળી છેવટે તેને લઇને ખીજના રૂપીઆ સાથે દેશ છોડીને નાશી જતો હતો. એ જ કાંઈ સમજ્યું હતું તે અજની વાતોથી ઉલટાઈ ગયું. ખેર, પરંતુ તે સ્ત્રીની વાત ઉપર પણ એમ વિશ્વાસ

કરી લેવો ઠીક નહીં. એક સ્ત્રી ઉશ્કેરાઈ જવા પછી શું નર્તી કરતી, અને કહેતી ? જોઈએ છે હવે શું થાય છે. ”

કેટલાક નવા વિચારો ભેજમાં ભરી ડીટેક્ટીવ અક્ષયબાબુ લાલતા પ્રસાદને મળવા માટે ચાલ્યા. પ્રથમ તો તેમને જોતાં લાલતા પ્રસાદ ચમક્યો, રહેરો રીકકો થઈ ગયો પણ તરત સાવધ થઈને બોલ્યો.

“ આવો, આવો બાબુજી ! આજે વળી શું ? ”

“ શું કહું ? ” અક્ષયબાબુ બેઠક લેતા બોલ્યા “આજે તો હનુરીમલજીની સ્ત્રી સાથે મુલાકાત થઈ ગઈ. ”

એટલું સાંભળતાંજ લાલતાની શુદ્ધ હાથથી જવા લાગી, તે હઠીને “આવો આ કોટડીમાં આવો” કહીને ચાલ્યો.

બન્ને પાસેની કોટડીમાં જઈ બેઠા, લાલતા સાંભળવાની દમ્બાથી સામે જોઈ રહ્યો, અક્ષયબાબુ ગંભીર બાવથી બોલ્યા. “આજે હનુરીમલ સાહેબની સ્ત્રી સાથે મેટ થઈ છે ”

લાલતા ચુપ રહ્યો. ડીટેક્ટીવે ચલાવ્યું : “તેનાથી જણાયું કે હનુરીમલજી ખુદા હતા, પણ તેમનું મન ખુદું નહોતું. તેમનામાં ઘણું ગુણ હતા. ”

“ શુ શું જણવામાં આવ્યા ? ”

“ જણવામાં આવ્યું કે ગંગાની પાછળ તે દીવાના બન્યા હતા. ”

“ જુડી વાત છે ” લાલતા ઉશ્કેરાઈને ક્રોધ થઈ ગયો. પછી જરા શાન્ત થઈને બેઠો ને બોલ્યો. “ તે ધર્મથી એવું કહે છે. તેની એક પણ વાત સાચી નથી. ”

“ અને સાંભળ્યું છે કે, તે ગંગા તમારે માટે મરે છે. ” અક્ષય બાબુએ આ શબ્દો ધીમેથી સેરવી આપ્યા.

આ સાંભળતા લાલતાનો રહેરો ગુસ્સાથી લાલ બુડ થઈ ગયો. તે બોમ્બ ફાટ્યો હોયતી ! તેવી ગર્જના કરી ઉઠ્યો. “ તો શું તમે અહીં મારી બેઠજાતી કરવા આવ્યા છો ? ”

“ તેમ કરવાથી મને ફાયદો શું છે ? ” ડીટેક્ટીવે તેના ગુસ્સાની દરકાર કર્યા વગર ગંભીર બાવથી કહ્યું. “ મેં તો એમ પણ સાંભળ્યું છે કે, હલીપદાસની સાથે ગંગાના લગ્ન થવાની વાત નક્કી થયેલી છે. ”

લાલતાએ જીભને તાળવાળી લગાડી ‘ ડમ્બકાર ’ કર્યો ને કાંઈ કહેવા જતો હતો, પણ અક્ષયબાબુને પોતા તરફ કરડી નજરથી તાકી રહેલા જોઈ તે ચુપ રહ્યો.

“ તમે ગંગાને ચાહો છો ? ” અક્ષયબાબુએ પૂછ્યું.

હવે લાલતા કોષને કાપુમાં રાખી શક્યો નહીં. તે જનુનથી પોકાર્યો “ તમે હમણાં ને હમણાં અહીંથી નીકળી જાઓ. હું તમારા સાથે કાંઈપણ વત કરવા નથી ચાહતો. ”

“ હા, જો હું પણ ન ચાહતો હતો તો હડી જતો. ” અક્ષય બાપુ પુર ગભીરાઈથી બોલ્યા. “ મારી ખાત્રી છે કે, ગંગા આ ખુનમાં સામેલ છે. ”

“ બીજકુલ જુઠી વાત છે, ”

“ હશે, તો શું કામ તે રાતના કુખી રીતે હજુરીમલની સાથે મળ્યા કરતી હતી ? ”

આ સાંભળ-ાંજ લાલતા વાધની મારક કુદીને અક્ષયબાપુની ઉપર તુડી પડ્યો, અને ઝડપથી તેની મરદન પડી લીધી. અક્ષયબાપુ ક્યાં કમજોર મુર્તિ હતી. તેણે એક ધક્કા સાથે છુટા થઈને લાલતાને એવી ઝાંક આપી કે તે પડ્યો તો નહીં પણ પરસેરાથી તરબોળ થઈ ગયો.

“ લલીતબાપુ ! ” અક્ષયબાપુ હસીને બોલ્યા “ જરા સમજીને જોર બતાવો, ખેર તમે તો કાંઈ નથી ખત્રાવતાં તોપણ હું સમજી ગયો કે, તમે ગંગાને બહુચાહો છો. ”

લાલતાને થાસ ચડી આવ્યો હતો, તે જરા શાન્ત થવા પછી બોલ્યો.

“ હા, હા. હું તેને ચહું છું. તે હજુરીમલને અતઃકરણથી ધિક્કારતી હતી અને દલાવદાસ તરફ સ્નેહના દ્રષ્ટિથી જોતી નથી. ”

“ હા, પણ તો હું કહી રહ્યો હતો, તે તમોને પણ હૃદયથી નથી ચાહતી—”

“ જુઠી વાત છે ! બીજકુલ જુઠી—”

“ સાચું જુઠું તમે જાણો, હું તો એ જાણુવા માગું છું કે, આ ખુનમાં તેનો હાથ છે ના નહીં ? ”

“ આપ તેને મળશો ? ”

“ જરૂર. ” કહીને અક્ષયબાપુ ત્યાંથી ચાલતા થયા. લાલતાપ્રસાદે તેમની પાછળ જવા ઇચ્છ્યું; પરંતુ તે વિચાર ઠીક ન જણાતાં એક ચીઠી લખીને નોકરના હાથમાં આપી અને તેના કાનમાં કાંઈક કહીને ઝટપટ રવાના કરી દીધો.

“ તેને તક આપવી ઠીક નહીં. ” અક્ષયબાપુ બહાર નીકળીને મનમાં બબડ્યા. “ આ વખતેજ મારે ચંદનનગર જવું જોઈએ. ”

એક માડી બાડે કરીને તે હાવરા સ્ટેશન પહોંચ્યા. ત્યાં જણાવ્યું કે અરધા ઠંઠાક પછી એક માડી છુટવાની છે.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

ચંદનનગરમાં ડીટેક્ટીવ-ખુલતો જતો ભેદ.

અક્ષયપ્રાપ્તએ ચંદનનગર પહોંચીને જોયું તો એક માણસ હાથમાં કાગળ લઇને હજુરીમલના મકાન તરફ ઉતાવળે પગલે જતો હતો. તે મનમાં જોલ્યા. “લાલતાપ્રસાદ ગધેડો નથી જણાતો. તેણે મારા પહોંચવા અમાઉ ગંગાને સાવચેત કરી આપવા ચીઠી લખીને માણસ મોકલી આપ્યો છે. ઠીક જોઇશું, તેની દોડ પણ કેટલી છે?”

હજુરીમલના મકાનપર પહોંચતા અક્ષયપ્રાપ્તએ ગંગાને મળવા માગ્યું. નોકર ચાકરો તેને પ્રથમથીજ જોળખી ગયા હતા. અક્ષયપ્રાપ્તએ બધાને ધમકાવીને કહ્યું. “જુઓ બચ્ચાણ, મારા આવવાની કોઇને ખબર આપશો તો યાદ રાખો બધાને હાથકડી ભરીને ઉપાડી જઇશ. માત્ર ગંગાને તમારા માંહેનો એક અહીં બોલાવી લાવો.”

એક નોકર ચુપાચુપ અદર ગયો. થોડીવારમાં ગંગા ડીટેક્ટીવની સામે આવી, શરમાતી શરમાતી હસીને બોલી. “ખુની પકડાઇ ગયો જણાય છે અને તેજ ખબર અમોને આપવા માટે આપ આવ્યા છો.”

“નહીં, ખુની હનુ પકડાયો નથી, એટલા માટે તો તમારી પાસે આવ્યો છું.”

“મારી પાસે ! મારી પાસે શું કામ ?” ગંગા ચમકીને બોલી.

“તું જાણે છે કે હજુરીમલ પર કોનો ગુસ્સો હતો ?”

“હું શું જાણું ?”

“તું છુપી રીતે રાત્રે તેને મળવા જતી હતી.”

“હું ! મળવા જતી હતી ?”

“હા, હા ! તું ! ધુંધટ કહાડીને જતી હતી. આ અંગુઠીથીજ તું પકડાઇ ગઇ છે.”

“કેમ, આ અંગુઠીથી શું ?” ગંગાએ અંગુઠી તરફ જોઇ અન્યબીથી કહ્યું “અંગુઠી તો મેં જો દીવસ થયાજ પહેરી છે.”

અહીં ડીટેક્ટીવને ચક્ર આવી, તે વિચારમાં પડ્યા. “તો શું ખરેખર તે હજુરીમલ પાસે નહોતી ગઇ !” ગંગા તરફ ફરીને “જે રાત્રે હજુરીમલ માર્યા ગયા તે રાત્રે એક સ્ત્રી નવ વાગ્યા પછી મળવા ગઇ હતી.”

“હું નથી ગઇ, જરા બેસો હું જમીનને બોલાવી લાવું.”

કહીને ગંગા ઝડપથી અંદર ચાલી ગઇ. અક્ષયબાપુ મનમાં બોલ્યા; “ભાગી તો નથી ગઇને! પણ ભાગીને જશે ક્યાં? ખેર, અમર તેણે પુન નથી કર્યું તો પણ જેણે પુન કર્યું છે તેને તો ઝાળખે છે. હજારો મામલા જોયા પણ આવો પેચદાર કાંઈ જોયો નહોતો. પેલો પાણી બુઢો તો ગયો, સાથે મને પણ આક્રમમાં નાખી ગયો.”

ઐટલામાં જમુનાને લઇને ગંગા આવી પહોંચી. તે બોલી, “જમુનાને પુછી જુઓ, આ અંગુઠી બે ત્રણ મહીના થયા મારા હાથમાં નહોતી.”

જમુનાએ ચમ્પિત થઇ એકવાર ગંગા તરફ અને પછી અક્ષય બાપુ તરફ જોયું. પછી ધીરેથી બોલી, “કેમ! અંગુઠીની શું વાત છે?”

“પાપુણ કહે છે કે, અંગુઠી મારા હાથમાં હતી.” ગંગાએ કહ્યું.

“નહીં આ અંગુઠી તો ગંગાના હાથમાંથી બગીચામાં પડી ગઇ હતી.” જમુના નરમીથી બોલી ‘લગભગ બે મહીના સુધી મળતી નહોતી સઘળા શોધી શોધીને ચાલી ગયા, પણ છેલ્લા દસ પંદર દીવસ પર મારે હાથ લાગી ત્યારથી હું પહેરતી હતી. ગંગાને આપતી હતી તો તેણે કહ્યું કે ‘તે તારા હાથમાં જ શોભશે’ કહીને લાંબી નહીં. છેવટે ત્રણ ચાર દીવસથી મેં તેને આપી દીધી છે.”

“જમુના!” અક્ષયબાપુ ગંભીર થઇને બોલ્યા. “જે રાત્રે હજુરીમલતું પુન થયું તે રાત્રે એક સ્ત્રી તેમને મળવા ગઇ હતી, નોકરાએ તેના હાથમાં આ અંગુઠી જોઇ હતી, તો શું ઇન્જ તે રાત્રે કલકતા ગઇ હતી?”

જમુનાએ કાંઈ પણ જવાબ ન આપતાં ચુપ ઉભી. અક્ષયબાપુ હવે કરડાઇથી કહ્યું. “ચુપ રહેવું નહીં આવે, મારા પ્રશ્નનો બરાબર જવાબ દે.”

“હું—હું! હા, હું—” જમુના કાંપતી જાણે બોલી.

“સ્પષ્ટ કહે. શું હું?”

“હું ગઇ હતી.”

“તેં એક વખત ખોટી વાત કહી હતી. ખરું કહે, શું વાત છે?”

“હા, હું જ તે રાત્રે મળવા ગઇ હતી.” તે ચમ્પિત થઈ બોલી. તેની આંખોમાં આંસુ ભરાઇ આવ્યાં હતાં.

“તે સ્ત્રી ઇન્જ હતી?” અક્ષયબાપુ ઉઝીરાઇને બોલ્યા.

હવે જમુના કાંઈ પણ જવાબ આપી શકી નહીં. તેણે આંખું ચીરી લઇ લેવા થયો હોય તેમ કાંપવા લાગ્યું, તે બેચુક થઇ પડી જતી.

હતી! એટલામાં ગંગાએ તેને પકડી લીધી અને તે તેને ખીજા ઓરડાનાં લઇ જવાનું કરતી હતી કે, અક્ષયપાત્રુએ મડમડાટ કર્યો: “ હભી રહો. ”

ખતે હભી રહી, પાછી ફરીને કાચ પર બેસી મધ. મંગા બોલી. “ જુઓ, તમે જીવતા હતા કની? મારા કાચમાં એ અંચુડી નહોતી, તેમ ન તો હું કલકતામાં હજુરીમલ્લ સાહેબને મળવા મધ હતી. ”

“ સાફ હમણા તારી પાસે લાલતાપ્રતાદ તરફથી જે ચીઠી આવી છે તેને હું જોવા માગું છું. ” અક્ષયપાત્રુએ હમાનથી કહ્યું.

ગંગાએ પ્રથમ તો તેમની તરફ અજ્ઞાનથી જોઈ ડાચું વકાસી જોયું, પછી બવાં ચડાવી બોલી. “ તમે કેમ જાણ્યું કે તેણે ચીઠી મોકલી છે? ”

ડીટકટીવ પાત્રુએ હસીને કહ્યું. “ અમોને ધણી ધણી કુખી વાતોની ખબર પડે છે. જેની સાથે ચીઠી આવી તે મારી સાથેજ દ્રેનમાં અહીં આવ્યો છે. ”

ગંગાનું મ્હોડું લાલ થઇ ગયું, તે ગર્હન હલાવી, માથુ ઝંઝેડતી કરડાઇથી બોલી “ હા, ચીઠી તો મળી છે, કેમ? ”

“ તે મને ખતાવો. ”

“ મેં તે વખતેજ વાંચીને ફાડી નાખી. ”

“ ક્યાં ફેંકી છે, ચાલ ખતાવ. ”

“ તે તો મેં બાળા નાખી છે. ”

“ જો, એમ જુઠું નહીં બોલ, તે મને ખતાવવીજ પડશે. ”

“ હું કદીપણ નહીં ખતાવું. ”

“ ત્યારે તો તેમાં કાંઇ ખુનની વાત છે, ”

“ તો શું તમે એમ સમજો છો કે, મેં ખુન કર્યું છે? ”

“ હમણાં એટલું બધું તો નહીં, પણ થોડું ધણું સમજી છું કે, ખુનને તું ઓળખે છે! ”

“ ખોટી વાત છે ”

“ નહિ, નહિ, ખોટી વાત નથી. ” જમુના જે આઠલીવાર સુધી ચુપચાપ બેઠી હતી તે મંગાના હેલ્લા ચપ્પેલાં સાંભળતાંજ જુરસાથી મરદન ઉંચી કરી દ્રઢતાથી બોલી હઠી

અક્ષયપાત્રુએ ઝડપથી જમુના અને મંગા તરફ જોયું. મ્હેરા પંચી સમજાયું કે જમુનાની વાતથી પ્રથમ તો મંગા અજ્ઞાન થઇ પછી તેની ભ્રમર જેવા અણ્યાણી આંખોમાં જવાળામુખીની મારફ

અગ્નિ બહુકી ઉઠ્યો, ગુસ્સાથી ગ્દેરો લાલ થઇ ગયો, ઝનુનથી કરીર કંપવા લાગ્યું. પરંતુ તેણે હોઠપર હોઠ દબાવી ગુસ્સાને રોક્યો અને જમુનાના માથાને ધીમેથી હચમચાવતાં બોલી. “ તારું મગજ ખરાબ થઇ ગયું છે, જમુના ! ”

“ ખરાબ શું થશે ? ” જમુનાએ હવે માથું ઉઠાડ્યું અને પછી નીચું જોઇને બોલી. “ તારા માટે થઇને હું બધા દોષ મારા માથા પર ઝોડીશ. લોકો અને ખુની સમજે છે. હું તને બધાં બહાલથી ચાહતી હતી, તેથી કોઇ વાત બહાર નહોતી પાડી, પણ હવે સહન નથી થતું. માસી તારે માટે જે વાત કહેતી હતી તે સંપૂર્ણ ખરી પડેલી હું જોઉં છું. ”

“ માસી શું કહેતી હતી ? કઇ વાત તે ખરી પડેલી જોઈ ? ” ગંગા મર્જના કરી ઉઠી.

આવી રીતે પરસ્પરના ઝગડાથી ડિટેક્ટીવની છાતી ખુશાલીથી ખીલવા લાગી. તે મનમાં બોલ્યા. “ હવે કંઈક બીજરનો ભેદ મળશે. ”

“ માસી બધાં દીવસથી તને જાણે છે. ” જમુનાએ હજુ પણ નીચી મુંડીએ ચલાવ્યું. “ માસાજી તારા પાપની ઉત્તરના અને તું તેની સાથે—”

“ જો જમુના ! ” ગંગાને ઉપલા અપ્પટો તીરની માફક લાગ્યા. તે ઝનુનથી પેઠકારી ઉઠી. “ મ્હોડું સંભાળીને વાત કર ! નહીં તો પરીણામ સારું નથી. ”

“ જો મંગા. ” જમુના હવે ગુસ્સાથી ભરી થઇને બોલી. “ હું તને બહુ ચાહતી હતી અને તેથીજ આટલું સહન કર્યું; હવે નહીં. બસ હવે નહીં સહન કરું ! હું પહેલાં નહોતી જાણતી કે તું આવી—”

મંગા વળી વચમાં બોલી ઉઠી. “ હું તે રાત્રે હજુરીમલને મળવા માટે કલકતા નહોતી મઠ્ઠ. ”

“ હા. તે રાત્રે નહીં પણ તો શું થયું ? ” જમુના શાન્ત બાવથી બોલી. “ પણ તું ખરાબર ત્યાં ગયા કરતી. હમેશ નહીં તો એકાદ બે દીવસને અંતરે તો જતીજ હતી, અને કોઇ અંકુશી ઝાળખી કાઢે તેવી ખીંકથી તેને તે ધસકા પુર્વક ખોલી નાખી હતી. શું એટલું હું નથી સમજતી ? તં પ્રસંગ જોઇને અંકુશી મારા હાથમાં પહેરાવી દીધી હતી. ”

“ હું જોઉં છું તારું મગજ ખરાબ—”

“ મગજ એટલો બધો ખરાબ નથી થયો. ” જમુના જુરસાથી બોલી હતી. “ તેજ તે દીવસે જમીયાને તેમની સાથે મળવા માટે રાત્રે મોકલી હતી. ”

“ જુહું છે ! હડહડતું જુહું ! એકદમ. ”

એટલું કહીને ગંગા, અક્ષયપાણી તેને રોકે તે પહેલાં બહાર નીકળી ગઇ. તેઓએ તેની પાછળ જવા ક્ષમ્યું, પણ અટકી ગયા.

ચોડીવાર જમુનાની તરફ જોઇ રહ્યા પછી અક્ષયપાણી બોલ્યા:-

“ તે કેમ બપુયું કે, ગંગાએ જમીયાને હનુરીમલની પાસે મોકલી હતી ? ”

“ જે કપડાં તેણે પહેર્યા હતા તે ગંગાનાં હતાં ” જમુના ધીરે ધીરે બોલી. “ તે દીવસે પણ તેજ કપડાં નેણીએ પહેર્યા હતાં. નિઃસંદેહ તેણે પોતાના કપડાં જમીયાને પહેરાવી તેને માસાજ પાસે મોકલી હતી. ”

“ બરાબર વાત છે, બરાબર ! સમજી ગયો ! ” અક્ષયપાણીના મ્હોડેથી આ શબ્દો સાંભળી જમુના તેના મ્હેરા તરફ જોઇ રહી.

“ હવે હું સમજી ગયો ” અક્ષયપાણીએ ચલાવ્યું. “ રાણી-ગલીમાં હનુરીમલ સાથે મળવાની જોડવણ ગંગા માટે હતી, અને લાલાજીએ તેની સાથે બાગવા માટે મુજબની બે ટીકીટો ખરીદી હતી, પણ કોઇ ચોક્કસ કારણથી તે પોતે નહીં જતાં પોતાના કપડાં પહેરાવીને જમીયાને મોકલી તેમ કરવાનો હેતુ એ હતો કે રાત્ર વખતે કપડાં જોઇને હનુરીમલ લુલાવામાં પડીને સમજે કે તે મંગાજ આવી છે—”

આ વાતો અક્ષયપાણી આપમેળે બકી રહ્યા હતા; જમુના ચુપ-ચાપ ઉભી હતી, એકદમ અક્ષયપાણી ચુપ થયા અને મનમાં બોલ્યા. “ આટલે મોટેથી આ બધું બકવું ઠીક નથી ” પછી જમુના તરફ ફરીને “ હું બેચાર વધુ વાતો તને પુછીશ. ”

“ પુછો ” જમુના ધીરેથી બોલી.

અક્ષયપાણી બે પળ જમુનાની તરફ એક દૃષ્ટિએ ટીકીને જોઇ રહ્યા પછી ગંભીરપણે બોલ્યા “ તે કસુબ કયું ” કે, તે રાત્રે તું હનુરીમલજીને મળવા ગઇ હતી ? ”

“ હા. જમુના અચકાતી જીએ બોલી.

“ સાહે. તું શા માટે ગઇ હતી, તે ખુલે ખુલ્લું કહી દે. ”

જમુના ચુપ રહી. અક્ષયપાણીએ ફરીથી કહ્યું. “ લુલાવવાથી તું મુશકલીમાં આવી પડશે. ”

જમુનાએ ખીજ વખત પણ જવાબ ન આપ્યો. અક્ષયબાપુ કંઠક થઈને બોલ્યા; “ સધળાં વાત સ્પષ્ટ અને સ્વીસ્તર નહીં કરે, તો તનેજ મારે ખુનના અપરાધ માટે પકડવી જોઈશે. ”

“ હું ખુનની કાંઈપણ વાત જાણતી નથી. ” જમુનાએ ધીમે અવાજે કહ્યું.

“ તે રાત્રે હજુરીમલને મળવા જવામાં તારો શું હેતુ હતો તે કહી આપ. ”

“ તે વાત હું કોઈ પ્રકારે નહીં કહું. ”

“ જો હું તને એક વખત ફરીથી ચેતવણી આપું છું; નહીં કહેવાથી તું આદતમાં પડશે. ”

“ આદત કાલે તેટલી મોટી હો, ભયંકર હો, પણ તે વાત હું કદી કહેવાની નથી. જીવતા જીવતો નહીંજ કહું. ” જમુના દ્રઢતાથી બોલી.

ડીટેક્ટીવને સહજમાં તો ગુસ્સો આવતો નથી, પરંતુ અત્યારે અક્ષયબાપુને આ બાલીકાની દ્રઢતા પર ગુસ્સો આવ્યા વગર રહ્યો નહીં. તેઓએ કહ્યું “ હું હજી પણ તને તક આપું છું પછી હું પાછો મળીશ, અને છેવટે જતાં જતાં એકવાર ફરીથી કહું છું કે, તારું હિત ધમ્મતી હોયતો કહી દે. ”

“ પ્રાણ રહેતા સુધી તો નહીંજ ! ” જમુનાએ એજ દ્રઢતાથી જવાબ આપ્યો.

“ સારું. પાછો હું તને મળીશ, ખુબ વિચાર કરજે, જાણી ખુઝીને આગમાં પડવું સારું નથી. ”

એટલું કહી અક્ષયબાપુ ત્યાંથી નીકળી ગયા. બહાર આવીને મનમાં બબડવા લાગ્યા; ‘ આવી ખરાબ સ્ત્રી કદી જોઈ નહીં. ખુનમાં તેણી સામેલ નથી. પણ વાત સધળી જાણે છે, વળી આ બધી બદ-માશીની જડ કમબખ્ત ગંગા છે. ખેર ધણે ખરો ભેદ તો જાણવામાં આવી ગયો છે, જે બાકી છે તે પણ હવે જલદીથી પ્રમદ થઈ જશે. ”

પ્રકરણ ૧૪ મું.

મસલત, મતભેદ અને મુઝવણ.

અક્ષયબાપુએ ત્યાંથી બહાર નીકળી મનમાં ને મનમાં સંધીયારો તો લીધા, પરંતુ રોશન પર આવીને ખાંડીમાં બેઠા પછી તેમના મનમાં ચિન્તા થઈ કે, આટલા દિવસ પસાર થઈ ગયા છતાં હજી

આ પુનનો કાંઈ કલ કિનારો આવ્યો નહિ, વિગેરે વિચારોમાં મુગ્ધ-
વાતા તે કલકતા પહોંચી નવીનબાબુને મળવા માટે તેમના મકાન
પર ગયા. નવીનબાબુ પણ ફેટલાક દીવસથી અક્ષયબાબુ નહીં મળેલા
હોવાથી તેમની રાહ જોતા હતા. અક્ષયબાબુ કુરશી પર બેઠા, ચહેરા
જોતાંજ ડીટેક્ટીવ વાર્તા લેખકે પુછ્યું.

“ કેમ ! તખીયત રંજમાં છે, કાંઈ નવી વાત છે શું ? ”

અક્ષયબાબુ આંખો મીચીને બેઠા હતા. તેણે બંધ આંખોએજ
જવાબ આપ્યો. “ કાંઈજ નહીં, બધું ધાયું ક્યું નાશ થઇ ગયું.”

“ આપની વાત મારી સમજમાં નથી આવતી ! ” નવીનબાબુ
અજબ થતાં બોલ્યા.

“ સમજમાં આવવા લાયક પણ નથી. ” અક્ષયબાબુએ ગંભી-
રાઈથી જણાવ્યું.

“ સારું, પણ હવે બધું ખુલાસાથી કહો.”

“ ખુલાસાથી શું કહું, કપાળ ? ”

“ અરે ! આપ એટલા બધા નારાંજ કોની કપર થયા છો ? ”

“ મારા પોતા ઉપર, બીજા કોની ? ”

“ તો સમજાય છે કે, આપ આ પુનમાં કાંઈ પણ નહીં કરી
શકો, હારી બેઠા.”

“ સારું, આપે ડીટેક્ટીવ વાર્તાઓ તો લખી લખી છે, ”
અક્ષયબાબુ ટટાર થઇને બોલ્યા. “ આ પુનમાં આજ સુધી જે
કાંઈ થયું છે, સમજો કે ત્યાં સુધી આપે આપની વાર્તામાં લખ્યું છે.
હવે તે પછી શું લખશો અને તેનું છેવટ કેમ લાવશો તે કહો તો ?
જોઈએ કે, વિધાતાની વાર્તાથી આપની વાર્તાની રચના ફેટલી મળતી
આવે છે ? ”

“ જ્યારે આપ જેવા ચતુર ડિટેક્ટીવે હાર ખાઇ લીધી. ”
નવીનબાબુ હસીને બોલ્યા. “ ત્યારે આ પુનનો બેઠ કદી જાહેરમાં
નહીં આવે. ”

“ તો શું આપની વાર્તા પણ એટલેજ સુધી થશે ? ”

“ હું તો કંઈ દીવસોથી હારીને બેઠે છું ”

“ પણ સાહેબ, આપ તો એ બધું શોખને ખાતર કરો છો,
હું હારીને બેઠું તો અને છોડી કાણ દેશો ? હું તો છોકું પણ આ
સમયે અને ક્યાં છોડે તેમ હતો ? ”

“ ખેર, તો શું શું ક્યું, તે કહો.”

“ લાલતા અને અમીચંદને મળ્યો. ”

“ તેમની પાસેથી થું બધું તે સમજાવો. ”

“ જુઓ, ઉતાવળા ન થાઓ, સઘળું સાંભળવું છે તો ધીરે ધીરે સાંભળો. ગંગા અને જમુનાને પણ મળી આવ્યો છું ”

આ સાંભળતાંજ નવીનબાપુનું કહેણું ફડકી ઉઠ્યું. તે કાંઈ કહેવા જતા હતા, પણ અક્ષયબાપુ કુચ્છી પર લાંબા પગ કરી માથું ટેકવી, બંધ આંખોએ ચુપચાપ ત્યાસ બોલાવતા પડ્યા હતા આ રીતે તેની પર હંધનો ગલમો જોઈ નવીનબાપુ હસ્તાં હસ્તાં બોલ્યા; “ મેં તો કાંઈ નથી કહ્યું—”

અક્ષયબાપુએ આંખો ન ખોલી, એજ સ્થિતિમાં પડ્યા પડ્યા તે બોલ્યા. “ પ્રથમ અમે કાંઈ જણતા નહોતા. જણતા હતા તે એટલુંજ કે, શહેરમાં એક રાતે લગભગ એકજ વખતે એક પુરુષ ને એક સ્ત્રીનું ખુન થઈ ગયું છે. પછી જણાયું કે, તેમાંથી એક હજુ-રીમલ અને બીજી તેની દાસી જગેસરી ઉર્ફે જમીયા હતી. બીજીનું થું જોયું—”

“ સિંદુરથી રંગેલી હનુમાનની મુર્તિ ! ” નવીનબાપુ બોલી ઉઠ્યા.

“ ચુપ રહે, ચુપ ” અક્ષયબાપુએ ખીજવાધને કહ્યું. નવીનબાપુ ચુપ રહ્યા. અક્ષયબાપુ પાછા કહેવા લાગ્યા. “ પછી હજુરીમલના ઘરમાં ચાર સ્ત્રીઓ જોઈ, એક તેમની સ્ત્રી, બીજી જમુના, ત્રીજી ગંગા, ચોથી એક દાસી જમીયા. છેલ્લી ત્રણ નવથોવના ચુંદરીઓ મળી. હજુરીમલના ખુનમાં ચાર પુરુષો જોયા—લાલતાપ્રસાદ, અમીચંદ, દલીપદાસ અને ગુરૂ ગોવિંદસીંહ. ”

નવીનબાપુની જીભ વળી પાછી મળવળી, પણ ચુપ રહી ગયા. અક્ષયબાપુએ ચલાવ્યું, “ તો આ ખુનમાં ચાર મળ્યા પુરુષ, ચાર સ્ત્રી અને ત્રણ સ્ત્રીજ. ”

“ કઈ કઈ ત્રણ સ્ત્રીજ ? ” નવીનબાપુ હવે ચુપ રહી શક્યા નહીં તે બોલી ઉઠ્યા.

અક્ષયબાપુના બધાં તણાયાં, નવીનબાપુના પ્રશ્નનો જવાબ નહીં આપતાં જણે પોતે વાત કર્યા જતા હોય તેમ બોલવા લાગ્યા. “ અને ત્રણ સ્ત્રીઓ મળી. એક તો સિંદુરવાળી બે હનુમાનની મુર્તિ, બીજી દસ હજારની નોટ, ત્રીજી પ્રેમ, ધર્મ, દેવ, કીનો. ”

“ હનુમાનની મુર્તિજ ખુનનું કારણ છે. ” નવીનબાપુ વળી બોલી ઉઠ્યા, “ પંજગના પેલા સન્નિધિવાળાએજ ખુન કર્યું; તેમાં હવે કાંઈ શક નથી. ”

અક્ષયબાપુ હવે ઠીક થઇને ટટાર બેઠા. પછી નવીનબાપુ તરફ આંખો કહાડીને બોલ્યા—“ કેવી રીતે ? ”

“ મને ખબર મળ્યા છે કે પંજાબમાં આવો એક સમ્પ્રદાય છે. ”

“ સાચું તો પછી ? ”

“ તેનુંજ આ હનુમાનની મુર્તિ નિશ્ચય છે. ”

“ ખેર, પછી ? ”

“ જ્યારે એ સમ્પ્રદાયવાળા પોતાની મંડળીવાળા ઉપર કોઇ કારણથી ગુસ્સે થાય છે. ત્યારે તેનું ખુન કરીને લાશની પાસે આવીજ એક હનુમાનની મુર્તિ છોડી જાય છે. ”

“ તે માની લીધું કહો પછી ? ”

“ જાને લાશની પાસેથી મુર્તિ મળી છે એ ઉપરથી ખુલ્લું સમજાય છે કે, જાને ખુનો સમ્પ્રદાયનાજ માખસે કર્યા છે. ”

“ તો શું આપ સમજો છો કે, ગુરૂ ગોવિંદસિંહે ખુન કર્યા ? ”

“ હા, સમ્પ્રદાયના રૂપીયા લઇને ભાગી જતો હતો તેટલા માટે સમ્પ્રદાયના હુકમથી તેણે હજુરીમલનું ખુન કર્યું, પણ તેમની પાસેથી રૂપીયા નહીં મળ્યા. ”

“ કેમ ? ” અક્ષયબાપુએ હસીને કહ્યું.

“ નવીનબાપુએ કહ્યું :—“ હજુરીમલ ગંગા સાથે ભાગવાની ગોઠવણ કરીને રૂપીયા તેણીને આપી ચુક્યો હતો. ગુરૂ ગોવિંદસિંહને રૂપીયા ન મળવાથી ગંગાની સાડી પહેરેલી જગીયા પાછળ દોડ્યો ગયો અને ત્યાં હજુરીમલનું ખુન પણ કરીને રૂપીયા લઇ ગયો. ”

“ તો પછી જગીયાનું ખુન કેમ કર્યું ? ” અક્ષયબાપુએ હસીને કહ્યું.

“ રૂપીયા લીધા હતા તેટલા માટે. ”

“ સાચું, તો ગોવિંદસિંહ રૂપીયા ગંધા કરીને ખુબો મારતો કેમ કરે છે ? ”

“ લોકોની આંખમાં ધુળ નાખવા માટે. ”

“ અને હું કહું છું કે, ગોવિંદસિંહને રૂપીયા દસ હજાર પાછા પહોંચાડી દેવામાં આવ્યા છે, તો ? ”

નવીનબાપુ આ સાંભળી અન્યબાપુથી ડોળા દાડી અક્ષયબાપુના મહેરા સામે જોઇ રહ્યા અક્ષયબાપુ હસવા લાગ્યા.

“ આપે આ વાત પહેલાં તો ન કહી ? ” નવીનબાપુ બોલ્યા.

“ પહેલાં સાંભળી હતી ક્યાં ! ”

“ હવે કોની પાસેથી સાંભળી ? ”

“ અમીચંદ, લાલતાપ્રસાદ અને ખુદ શુર ગોવિંદસિંહ પાસેથી. ”

“ તે બધા શું કહે છે ? ”

“ કાલે રાત્રે એક માણસ ગોવિંદસિંહના મકાન પર એક ક્વર મુકી ગયો, તેની આંદર દસ હજારની નોટો હતી. ”

“ તે માણસ કોણ હતો ? ”

“ ગોવિંદસિંહનો નોકર કહે છે કે, દરવાન જોવો હતો, ક્યાંથી આવ્યો તેમ પુછતા તેણે ‘સમજી ચીઠીમાં લખ્યું’ છે, ગોવિંદસિંહને આપજો’ કહીને ચાલ્યો ગયો. હવે કહો કોણે ખુન કર્યું ? ”

“ બહુ આશ્ચર્યની વાત ! હું તો સમજી છું કે, આ સમજી ગોવિંદસિંહનું રચેલું ચોગદું છે. ”

“ એ તમારી ભુલ છે. ”

“ તમેજ બતાવો, શું સમજ્યા છો ? ”

“ જો કે, ચોક્કસ નથી કહ્યું, પણ તે રાત્રે ગંગા હજુરીમલને મળવાને ગઇ નહોતી. ”

“ તો કોણ ગઇ હતી ? ”

“ ત્યાં જવાનું જમુના પોને કબુલ કરે છે, પણ શા માટે ગઇ હતી તે કોઇ રીતે બતાવતી નથી જણાય છે કે, તે આ ચોરી અને ખુનની બધી હકીમત જાણે છે. ”

“ તો બતાવતી કં નથી ? ”

“ તેણી કોઇને કુપાવે છે, હું તો કહું છું કે હજુરીમલની ઓને ! ”

“ તો શું તમે એમ માનો છો કે, તેણે ખુન કર્યું ? ”

“ સમજવાથી શું અને ? સાબીતી જોઇએ. ”

“ પણ તેણી શા માટે ખુન કરે ? ”

“ ધર્ષાથી બધું થઇ શકે છે, તે જાણતી હતી કે, ગંગાને લઇને તે બાગે છે. ”

“ તો જગીયાનું ખુન કેમ કર્યું ? ”

“ ઓ ધર્ષાથી શું નથી કરતી ? કોઇ પ્રકારે તેને ખબર મળી કે, ગંગા તેના સ્વામી સાથે મળવાની છે, એટલે બસ, તેની પાછળ ગઇ અને શુરસાથી આંધળી બની હિત અહિતનો વિચાર કર્યા વગર છાતીમાં છરી ચલાવી દીધી. આ બનાવથી બચ પામીને જગીયા ત્યાંથી બાગી અને હજુરીમલની ઓએ તેની પાછળ પડીને તેનું પશુ ખુન કરી નાખ્યું. ”

“ અને હનુમાનની મુર્તિ ? ” નવીનબાપુએ કહ્યું.

“ તેણી પંજાબના રહેવાવાળી છે અને એ સમ્પ્રદાયમાં દાખલ હોઇને તેની પાસે તે મુર્તિ જરૂર હતી. એક માણસ તેમની સાથે ખરાબ વર્તન ચલાવે તો તેનું ખુન કરવાનોજ એ મંડળનો નિયમ જણાય છે; તેથી બંનેના ખુન કરીને લાશની પાસે મુર્તિ રાખી દીધી હતી ”

“ પણ ગાડીવાન તો એક પુરૂષ ને એક સ્ત્રીને બેસાડીને લઇ ગયાનું જણાવે છે ? ”

“ હનુરીમલની સ્ત્રી પોતાની મદદમાં એક પુરૂષને સાથે લાવી હતી, છરી એટલી ઉંડી ખેડેલી હતી કે, એક સ્ત્રીથી તેમ થઇ શકે નહીં આ ઉપરથી જણાય છે કે, આ ખુનમાં કોઇ પુરૂષ પણ જોડાયેલો છે. ”

“ આપની સમજમાં તે પુરૂષ કોણ હોવો એમ છે ? ”

“ તેના શોધમાં તો હું છું. ” અક્ષયબાપુએ કહ્યું. “ તે માણસ ગોવિંદસિંહ પણ હોઇ શકે જ, તેણે આ સમ્પ્રદાયમાં પોતે હોવાનું કયુલ્યું છે, અને એક મંડળીના હોવાને લીધે હનુરીમલની સ્ત્રીએ ખમર પોતાના ધણીના ખરાબ વર્તનના વત ગોવિંદસિંહને કહી હોય તો જરૂર તે તેણીની સાથે રાણીગલીમાં ગયો અને ખુન કર્યું. બે એટલું માની લઇએ તો પછી રૂપીયા કણે ચોખા ? ”

“ એ બધી વાતો ખનાવરી છે, સંતેહ દુર કરવાની યુક્તિ માત્ર છે. ” નવીનબાપુ બેઠવા.

“ અમીચદે પોતાને હાથે એ નોટો તેજેરીમાં રાખી હતી. ”

“ તેને સઘળાઓએ પોતાના પક્ષમાં લઇ લીધા છે. ”

“ તો શું રૂપીયા વગર હનુરીમલ મંગાને લઇને નાશી જતો હતો ? કોઇ વાત સ્થિર નથી થતી. હું જોડું છું કે, આ મામલામાં યુગ્મ મગજમારી કરવી પડશે. ” હાલિને અક્ષયબાપુ ગુસ્સેલાથી ઉસ્કેરાઇને ઉભા થઇ ગયા. ”

અક્ષયબાપુ નવીનબાપુને કંઇ કહેવા જતા હતા, તેટલામાં દલીપદાસ ઝડપથી ત્યાં આવી ઉભો. તેણે અક્ષયબાપુ તરફ જોઇને હાંફતાં હાંફતાં કહ્યું. “ હું આપનેજ શોધતો શોધતો આવ્યો છું. ”

“ હું તો હાજરજ છું. ” અક્ષયબાપુએ ગભીર ભાવથી કહ્યું.

“ દલીપ ગુરસાથી બોલી ઉઠ્યો, સાહેબ, આપે મારી મંગા સાથે કંઇ હીંમતથી એવું વર્તન ચલાવ્યું ? ”

“ ઓહો ! ” અક્ષયભાણુ હસીને બોલ્યા. “ તેણીએ તમોને શું મને શિક્ષા કરવા માટે મોકલ્યા છે ? ”

“ નહીં, હું પોતે આવ્યો છું. ” દલીપ ગુસ્સાથી બોલ્યો-
“ આપને ખબર નથી કે તે મારી બી થશે ? ”

“ તે તો જાણું છું. ”

“ તો પછી કંઈ હીમત પર આપે તેનું અપમાન કર્યું ? ”

“ તેનું અપમાન નથી કર્યું, ફરજ સમજીને બેચાર વાતો માત્ર પુછી છે. ”

મિત્ર સાથે અક્ષયભાણુનો કંઈક વધતો જોઈ નવીનભાણુ વચ્ચે પુરાયા. તેણે કહ્યું, “ નહીં દલીપ ! અક્ષયભાણુએ જે કાંઈ પુછ્યું છે તે સરકારી રીત પ્રમાણે અમલ જણાતાંજ પુછેલું છે, તેમાં બીજી કોઈ વાત નથી. ”

“ તો તેઓ એમ સમજે છે કે, ગંગા તે ખુનમાં સામેલ છે ? ”

અક્ષયભાણુએ ધીરથી કહ્યું “ તો તેણીએ પોતાના કપડા જગી-
યાને પહેરાવીને અંધી રાત્રે રાણીગલીમાં હજુરીમલને મળવા માટે કેમ મોકલી હતી ? ”

“ નહીં, નહીં ! ગંગાએ નથી મોકલી ! ” દલીપ ગુસ્સાથી પોકારી ઉઠ્યો.

અમે અમારું કામ હમેશાં સામેતી પર કરીએ છીએ. ”
અક્ષયભાણુએ એજ હમે ચલાવ્યું. “ તેની સામેતી જ્યારે મળી
ગઈ, ત્યારે હવે અમે તમારી વાત કેમ માનીશું ? ”

“ તો આપ સમજો છો કે, આ બંને ખુન ગંગાએ કર્યા છે ? ”

“ નહીં, તે વાત હું નથી કહેતો, પણ અંદરનો ધણો ભેદ
તેણી જાણે છે. તેમ તો માનું છું. ”

“ જુડી વાત છે ! ” દલીપે બાર આપીને કહ્યું.

“ જુડું કાંઈજ નથી, સાહેબ ! તે રાત્રે હજુરીમલને તેણીએજ
મળવાનું હતું, અને તેણીની સાથેજ હજુરીમલ નાશી જવાનું નક્કી
કરી ચુક્યો હતો. પણ ચોક્કસ કારણથી તે ગઈ નહીં, પોતાના કપડા
પહેરાવીને જગીયાને મોકલી દીધી. ”

“ નહીં, તે બુઢા હજુરીમલની સાથે કેમ બાગે ? તેણી તો
મારી સાથે અદરાઈ ચુકી છે. ”

“ તમારી એક પૈસાની ઓકાત નહીં અને હજુરીમલ
લાખપતિ છે. ”

દલીપ ગુસ્સાથી અધીર થઈને બોલ્યો. “ અરે, હું સારી પેઠે

જાણું છું અને ગંગા પણ જાણે છે કે, હનુરીમલના રવાં પણ વેચાઈ ચુક્યા હતા ! ”

“ અને ગંગા આ વાત પણ જાણતી હતી કે, ” અક્ષયબાબુએ હસીને કહ્યું. “ ખુનની રાત્રે હનુરીમલ પાસે દસ હજારની રકમ હતી ! ”

આ વાત પર કાન ન આપી દલીપ બોલ્યો,—“ હું હમણાં પરવારતો હોવાથી આ મામલામાં જોડાવાની મેં ઇચ્છા દેખાડી હતી, પરંતુ હવે તો ખાત્રી રાખજો કે, ગંગા પરની બદનામી દૂર કરવા માટે જીવ તોડીને પણ ખુનીનો પત્તો લગાવીશ : ”

“ ઇશ્વર તમને મદદ કરે, અમે તો એક રીતે ચાકીને બેઠા છીએ ” અક્ષયબાબુએ કહ્યું.

“ હું ખુબ જાણું છું કે, કોણે આ ખુન કર્યા છે. ” દલીપ ગુસ્સાથી બોલ્યો. તેને માટે તો હું સરત મારીને કહું છું કે, આ કામ પંજાબી સમ્પ્રદાય વાળાઓનું જ છે અને હું ઘણો જલદીથી પુરવાર કરી આપીશ કે, ગુરૂ ગોવિંદસિંહજી ખુની છે ! આપ જોઈ લેજો. ”

એટલું કહી દલીપ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. નવીનબાબુએ કહ્યું. દલીપ જે વાત કરી ગયો, તે મારા મગજમાં પણ છે. ”

“ એ તો હું ઘણી વખત સાંભળી ચુક્યો છું. ” અક્ષયબાબુ ગરમ થઈ બોલ્યા, “ હું કહું છું કે, તે સમ્પ્રદાય સાથે આ ખુનનો કાંઈ પણ સંબંધ નથી. ”

“ કોઈ પણ વાત નક્કી થતી નથી. ” નવીનબાબુ નિરાશાથી બોલ્યા.

“ એટલું કહી અક્ષયબાબુ ઉભા થયા, નવીનબાબુએ પણ વેશ બદલી લીધો અને બંને લાલતાપ્રસાદના બાપને મળવા માટે બહાર પડ્યા.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

દસ હજારની નંબરી નોટોનો નવો ભેદ.

હનુરીમલના ખુનના દિવસે લાલતાપ્રસાદનો બાપ ગણેશમલ કલકત્તામાં ન્હોતો, કાશી તિરફ ગયો હતો, તે હવે આવી ગયો છે. ટિટેકટીવ અક્ષયબાબુ આ પહેલાં તેની સાથે મળી શક્યા ન્હોતા. આજે કાંઈ ભેદ મળવાની આશા વચ્ચે તેઓ નવીનબાબુને સાથે લઈને ગણેશમલની કોઠી પર જવા નીકળ્યા હતા.

કોઠીમાં જવા સાથેજ તેઓએ જોયું કે, ગણેશમલ પેઢી પર બેઠેલ છે. દેખાવ પરથીજ તે એક બુદ્ધિશાળી અને વ્યવહાર કુશળ મારવાડી બચ્ચો જણાયો. ઉંમર ૫૦ વર્ષ ઉપરની જણાતી હતી. અક્ષયબાબુએ ઘેરો પરથી જણી લીધું કે, આ જમાને ખાધેલ લુચ્ચાના પેટમાંથી કોઈપણ વાત બહાર કઢાવવી અશક્ય છે. આ બંનેને જોતાંજ તે બુદ્ધાએ પ્રશ્ન કર્યો:—“ તમે શું ચાહો છો ? ”

અક્ષયબાબુએ પોતાની ઓળખ આપી એટલે તે ત્યાંથી ઉઠીને બેઠ્યો. “ સારું આપ અંદર આવો તો. ”

ત્રણે જણાં એક એકાંત કોટડીમાં ગયા. ત્યાં બેઠક બેતાંજ બુદ્ધાએ પુછ્યું—“ શું હજી સુધી તમેને ખુનો પતો લાગ્યો નથી ? ”

“ ખુની પકડાયો નથી, પણ થોડો ધણો ભેદ મળ્યો છે. ” અક્ષયબાબુએ જવાબમાં કહ્યું.

“ શું ભેદ મળ્યો છે ? ” બુદ્ધાએ આતુર ઢપે જણવા માગ્યું.

“ તે હું હમણાં આપને કહી શકતો નથી, અમારા લોકોની તે રીત નથી. ”

“ સારું, તો આપ મારી પાસે શું હેતુથી આવ્યા છો ? ”

“ એકાદ વાત પ્રુછવા આવ્યો છું. આપતો હજુરીમલને ધણું લાયક માણસ તરીકે જણતા હતા કેમ ? ”

“ જરૂર ! સધળા જણતા હતા. ”

“ શું તેમનામાં કોઈ દોષ ન્હોતો ? ”

“ દુનિયામાં દોષ કોનામાં નથી ? ”

“ સારું, તો આપ બતાવો, તેનામાં શું દોષ હતો ? ”

“ શું આપ તેના દોષ શોધવા આવ્યા છો ? કદાચ હોમત પર મને તમે આ વાત પુછો છો ? ” બુદ્ધા ખીજવાટથી બેઠ્યો.

“ એ મારું કામ છે. ખુનનું કારણ જાણવા સિવાય ખુની પકડાઈ શકતો નથી, હું, શું તે જુગારી હતા ? ” અક્ષયબાબુએ તેના ખીજવાટની પરવાહ કર્યા વગર હંડા પેટે પાછો પ્રશ્ન ફેંક્યો.

“ નહીં, તે સધળી વાતો જુઠી છે ? ”

“ તે જુગારમાં સધળું ગુમાવી બેઠા હતા ? ”

“ કયા સાહસથી આપ હજુરીમલ સામે આવો આક્ષેપ કરો છો ? ”

“ સાહસ તો સાખાતીથી છે. અગર તે જીવતા રહેતે તો દીવાળું નીકળતે. ”

“ તો આપ મારી પેઢીની બદનામી કરવા આવ્યા છો ? ” બુદ્ધા કાંઈક ગરમ થઈને બેઠ્યો.

“ હું ઘણો ખરો સાચો બેદ જાણી ચુક્યો છું. ” અક્ષય-
આપુએ તેના ગુસ્સાની દરકાર નહીં કરતાં ચલાવ્યું. “ એટલા માટે
કહું છું કે, આપ તેના સંબંધમાં જે કાંઈ જાણો છો, તે મને કહી
આપો. ”

“ આપ પોલીસના માણસ છો, આપને શું કહું ? ” બુડાનો
ચહેરો ક્રોધથી લાલ છુંડ જેવો થઈ ગયો, તે આખો કાપવા લાગ્યો.
“ જાઓ હવે મને કાંઈ ન પુછો, હું તમારી સાથે કોઈપણ વાત
કરવા ઇચ્છતો નથી. ”

અક્ષયઆપુ ગંભીર ભાવથી બોલ્યા—“ લ્યો, હુંજ કહી આપું
છું. હજુરીમલ જુગારી હતા, જુગારમાં તેણે સઘળું ધન ગુમાવ્યું
હતું, તેનામાં એક વધુ શુભ પણ હતો. તે દેશ છોડીને ગંગાની
સાથે ભાગવાની વેતરણમાં હતા. ગોવિંદસિંહના દસ હજાર રૂપિયા
તેની પાસે જમા હતા. તે લઈને ભાગતા હતા. ખુન નહીં હતે, તો
તેજ રાતના તેઓ નાશી જતે. ”

“ સઘળી જુડી વાતો છો ? ” બુડો વધુ ઉત્કેષાધને બોલ્યો.

અક્ષયઆપુએ હવે તેની પાસેથી વધુ કાંઈ નહીં મળી શકે
ધારીને ત્યાંથી ચાલતી પડી. બહાર નીકળીને તેઓએ નવીનઆપુને
કહ્યું:—

“ આ બુડો પણ હજુરીમલથી ઓછો બદમાશ નથી, કદાચ
સેલુદારોને થાપ આપવા માટે આ સઘળાઓએ મળીને હજુરીમલને
આ દુનીયા પરથી વિદાય કરી દીધો હોય તો કોને ખબર ? ”

“ તેમ બનવા જોગ છે ? ” નવીનઆપુ વિસ્મય થઈને બોલ્યા.

“ બનવા જોગ કેમ ન હોય ? ” અક્ષયઆપુએ ગંભીરપણે કહ્યું
“ તેઓ પર કરજ બહુ હા, વડા બાગીદાર હજુરીમલના નામ
પરજ સઘળું દેવું હતું, થોડા દિવસમાંજ બધું પોકળ ખુલતાં તેને
જેલમાં જવું પડત. આવી સ્થિતિમાં ઘણાં લોકો આપઘાત કરે છે
અને ખુન પણ થાય છે. આ બુડો એવો પાછો છે કે; તેણે કોઈ
ગુન્ડા બાહુતી ખુની સાથે મદોઅસ્ત કરીને, સામે ડોળા ધુરકતી
બચંકર સ્થિતિમાંથી છટકી જવા હજુરીમલનું ખુન કરાવ્યું હોય તો
તેમાં નવાઈ શું ? ”

“ અરે ! એમજ થયું ત્યારે તો આપણે આજ સુધી અધારા-
માંજ ગોથા ખાધા ? ”

“ નહિં. હું તેમ કહેવામાં ખાત્રીપુર્વક નથી, આ બુડાની

ચાલાકી અને રીતભાત પરથી કહું છું કે એમ ખતી શકે, પણ સાખીતી મળવી મુશ્કેલ છે. ”

“ પરંતુ તેનો પતો તો મેળવવો જોઈએ. તેમ ખતી શકે છે. ”

“ હા, તેમ ક્યાં બગર છોડીશું ચોડા ! ”

બંને ચાલતાં ચાલતાં ગોવિંદસિંહના મકાનપર પહોંચ્યા. સુભાએ તે મકાન પરજ મળ્યો. અક્ષયભાણુએ તેને પુછ્યું:—

“ નોટોના સંબંધમાં તમોને હું કાંઈક પુછવા માગું છું ”

“ પુછો, શું પુછો છો ? ”

“ જે દરવાન તમારા નોકરને ચીઠ્ઠીમાં નોટો આપી ગયો હતો તેને જોઈને તે ઓળખી શકશે ? ”

“ તે તો કહે છે કે, મોટી ઘટ દાઢી મુઝોથી તેના મ્હેરો વિકટ અને વિચિત્ર ઢંગનો બન્યો હતો. જણાય છે કે વેશ બદલીને આવ્યો હતો. ”

“ તો તેને પકડ્યો કેમ નહિ ? ” અક્ષયભાણુ બોલ્યા.

“ એક મીનીટ પણ ચોભ્યો નહીં, પકડે તે કેમ ? ”

“ સારું, એ નોટો અને બતાવો તો. ”

ગોવિંદસિંહે અંદર જઈને દસ નોટો લાવી અક્ષયભાણુના હાથમાં મુકી અક્ષયભાણુએ તે જોઈને પુછ્યું “ આજે નોટો તમે હજુરીમલની પાસે રાખી હતી ? ”

“ જી, નહિ. ” ગોવિંદસિંહે કહ્યું.

“ અરે ! ત્યારે આ ક્યાંથી આવી ? ” અક્ષયભાણુએ અજબ થઈને પુછ્યું.

“ તે હું નથી જાણુનો. મેં જે નોટો તેમની પાસે અનામત રાખી હતી, તેના નંબર લખી રાખ્યા છે આ નોટો તે નથી. ”

“ શું તે પૈકીની આમાં એક પણ નથી ? ”

“ જી, નહિ. ”

“ ત્યારે આ આવી ક્યાંથી ? ”

“ હું શું કહું ? કાલ જાગે જોયે ચોરીહોય તેણે બદલી રાખી હોય અને બદલાવેલી નોટો ફેડી દીધી હોય. ”

“ તો તેને પાછી આપવાની જરૂરત શું ? ”

“ કદાચ બચથી પાછી ફેરવી હોય અથવા તો પાછળથી ચોરી કરવાના કામથી પરતાવો થઈને આમ કયું હોય ? ”

“ પરંતુ જેણે આ દસ હજાર રૂપીયા માટે ચંદ્રને બંધે ખુન કરી નાખ્યા, તે શું આવી રીતે પાછો આપી દે કે ? ”

“ આ ગુંચવણ બરો મામલો મારી સમજમાં પણ આવી શકતો નથી. ”

ગોવિંદસિંહ પાસેથી આ અને પ્રથમની નોટોના લખી રાખેલા નંબર ઉતારી લઇને અક્ષયબાબુ અને નવીનબાબુ બંને ત્યાંથી બહાર નીકળ્યા. રસ્તામાં નવીનબાબુએ પુછ્યું:—

“ આ નોટોના સંબંધમાં તમો શું ધારો છો ? ”

“ હમણા મેં કાંઈ પણ નથી ધાર્યું. પણ નોટોને કોણે વટાવી બદલાવી હતી તે હજી સુધી જણાતું નથી. ”

“ હું તો ધારું છું કે કોઈએ નથી બદલાવી. ” નવીનબાબુએ જણાવ્યું.

“ તો એવો દાતાર કોણ છે જે ધરમાંથી દસ હજાર આપી જાય ? ”

“ શું ખબર કે ગોવિંદસિંહની બધી સુકિત હોય ? ”

“ નવીનબાબુ ! આ કાંઈ એટલો એટલો વાર્તા નથી લખવી ! આમાં મોટા મોટા પેચ છે. મામલો ધીરે ધીરે વધુને વધુ મુશ્કેલ થતો જાય છે. હશે જે હોય તે; હું તમોને એક કામ સોંપવા માશું છું. ”

“ બોલો, શું સોંપો છો ? ”

“ આ નોટો કોઈએ વટાવી છે કે નહીં, તેનો પતો લગાવો. ”

“ સારી વાત છે, જ્યાં સુધી બની શકશે ત્યાં સુધી હું પતો લગાવીશ. પરંતુ તેનાથી શું ખુની પકડાઈ જશે ? ”

“ હા, પકડાઈ પણ જાય. હું ધારું છું કે, ખુન થતી વખતે હજીરીમલની પાસે ગોવિંદસિંહવાળા પેલી દસ નોટો હતી. જેણે ખુન કર્યું, તેણે તે નોટો લીધી છે. ”

“ તો તે નામ બદલીને અથવા ચુપચાપ વગર નામે પણ નોટો વટાવી શકે. ”

“ કાંઈ પરવા નહીં, તમો શોધ તો કરો. ”

“ બહુ સારું, પણ તમો દરમ્યાનમાં મળતા રહેજો. ”

“ હા, જરૂર ” કહીને અક્ષયબાબુ છુટા પડ્યા અને નવીનબાબુ તે દિવસથી નોટો બદલવાવાળાની શોધમાં ધ્રુમવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

હસ હજારની નંબરી નોટનો ભેદ (ચાલુ)

દીવસ પર દીવસ પસાર થતા ચાલ્યા. પરંતુ ખુનનો કોષ ભેદ મળ્યો નહોતો. અક્ષયબાપુ ધારતા હતા કે, જગેસરીનો કોષ પ્રેમી ચાલક હતો, જગેસરી અરધી રાત્રે હજુરીમલને મળવા જાય છે તેવી ખબર મળતાં તેણે જગેસરીનો શુભચુપ પીછો પકડ્યો. રાણીગલીમાં જઈને જગેસરીને હજુરીમલ સાથે જોતાં ગુસ્સામાં આવી તેણે હજુરીમલનું ખુન કર્યું અને જગીયાની સાથે ગાડીમાં બેસીને મંઝા હીનારે આવ્યો. ત્યાં જગીયાનું પણ ખુન કરી નાખ્યું. આવા ખુનો થયાજ કરે છે. પરંતુ તે શખ્સ કોણ હતો તે હજુ સુધી જણાતું નથી. આ કંઠણ સમસ્યાને ઉકેલી કાઢવા માટે ડિટેક્ટીવ અક્ષયબાપુએ ઘણી મગજમારી કરી, પણ કંઈ નિર્ણય કરી શક્યા નહોતો. આવા પ્રખ્યાત ડિટેક્ટીવ માટે અલગત આ શરમની વાત હતી, પણ કરે શું ? આ મામલાની ચીન્ટામાં ખાવું સુવું હરામ થઈ રહ્યું હતું, તન બદન રગડાઈ રહ્યું હતું. જણે કે જીંદગીમાંજ નહોતા !

આજે પણ તેજ કુતમાં ઉદાસ બેઠા હતા, એટલામાં નવીન-બાપુએ ઉતાવળે ઓરડામાં દાખલ થઈ કિસ્તાદથી કહ્યું:-આપે જે કામ અને સોંપ્યું હતું, તે હું કરી લાવ્યો છું. "

" કેમ, શું હકીકત છે ? "

" નોટો જ્યાં વટાવવામાં આવી છે, ત્યાંનો પતો લાવ્યો છું. "

" સાઈં કર્યું, અને તો ખાતરી છે કે ખુનની પહેલાંજ નોટો વટાવવામાં આવી હતી અને તેથીજ ચોતરફ ગોવિ હસિંદની નોટાના નંબર મોકલ્યા છતાં પતો લાગ્યો નહોતો. હું એટલું પણ જાણી ચુક્યો છું કે નોટો ખુનની પહેલાં કેમ વટાવવામાં આવી. "

" એમ ! ત્યારે કહો તો. "

" કેમકે ચોરીની વાત જાહેર થઈ જવા પછી આવી મોટી રકમની નંબરી નોટો વટાવવાનો ઇલાજજ ન રહે. તે ઉપરથીજ હું સમજ્યો છું કે તે હજુરીમલની હયાતીમાંજ વટાવવામાં આવી હતી. "

" સાઈં, આપ અટકળ કરી શકો છો કે તે કોણે વટાવી ? "

" એ કંઈ મુશ્કેલ વાત નથી. "

" સાઈં કહોતો. "

" કહે શું, હજુરીમલેજ વટાવી હતી. "

" નહોતો, નહોતો ! "

“ તારે ? ”

“ લાલતા પ્રસાદે ? ”

નવીનઆયુને મ્હોડેથી લાલતાપ્રસાદનું નામ સાંભળી અક્ષયઆયુ ચોંકી પડયા, તે બોલ્યા-અરે ! આ વાત તો મારા ખ્યાલમાં એક પણ વખત આવવા પામી નહોતી ! શું આપને બરાબર જણાયું છે ? ”

“ હા, એક મોટી માતબર પેઢીમાં તે વટાવવામાં આવી છે. ” નવીનઆયુએ જણાવ્યું. “ તે લોકો લાલતાપ્રસાદને સારી પેઠે જોળામે છે. ”

નવીનઆયુ પાસેથી આટલી હકીકત સાંભળી અક્ષયઆયુ ઝડપથી ઉઠ્યા અને-“ હમણાંજ આજે લાલતા પાસે ” કહીને બંને સાથે નીકળ્યા. નવીનઆયુએ રસ્તામાં પુછ્યું:-“ તો શું તમે તેને પકડશો ? ”

“ જરૂર, અગર કારણ મળશે તો. ”

“ ઠીક, કોણ જાણે તે શું કહેશે ? ”

“ હજારો જુહી વાતો કહેશે, ભલે કલ્યા કરે ! ”

“ એમ બની શકે, કે જુહી વાતો ન કહે. ”

“ ફાંસીથી બચવા માટે લોકો અનેક વાતો બનાવ્યા કરે છે. ”

“ તો આપ તેને શું ખુની સમજો છો ? ”

“ હું હમણા કાંઈ નથી સમજતો, જો કે તે શું કહે છે ? ”

બંને લાલતાપ્રસાદ પાસે ગયા. તેઓએ ધાયું બંને પાસે લગતી વાત પુછવાથી લાલતા ચોંકશે, ચમકશે મ્હોરે. બહારી જશે, દુઢશે, ઉછળશે, પરતું તેઓની એ ધારણા ખરી પડી નહીં તેનો ભાવ જોઈને ડીટેક્ટીવ અને ડીટેક્ટીવ વાર્તાલેખક બંને ચક્કરમાં પડ્યા. પુછતાની સાથેજ તેણે કબુલ કરી લીધું કે;-“ હા, મેંજ નોટા વટાવી હતી. ”

ડીટેક્ટીવે તેની પર સંદેહ કરવાથી લાલતાપ્રસાદ ઉસ્કેરાઈને બોલી ઉઠ્યો:-“ મેં નોટા વટાવી હતી તેથી આપ અને ખુનમાં સામેલ સમજો છો ! બરાબર આપ પણ કોઈ અદ્ભુત માણસ છો. ”

“ શું કરીએ, પ્રસંગપર અમેને અદ્ભુત માણસ બનવું પડે છે. ” અક્ષયઆયુએ શાન્તતાથી કહ્યું. “ આપ મ્હોરબાની કરીને કહેશો કે આપે તે નોટા કેવી રીતે કેમ વટાવી ? એ રહમ ગુર જોવિંસિંદની હતી, તેણે તે હજુરીમલની પાસે રાખી હતી, તો પછી આપે તેને વટાવી કેવી રીતે ? ”

લાલતા ગુસ્સામાં બોલ્યો—“ જી, હા, ! મેંજ વટાવી હતી અને તે હજુરીમલના કહેવાથી ! ”

“ શા માટે વટાવી ? ”

“ ગોવિંદસિંહે હજુરીમલને નોટો બદલાવી રાખવા કહ્યું હતું ”

આ સાંભળી અક્ષયભાઈનું બેભુન ચક્રાક્રમ ગયું. તે આશ્ચર્યથી નવીનભાઈ સામે જોવા લાગ્યા નવીનભાઈની સમજમાં કાંઈ વાત આવી નહીં. તે પણ અક્ષયભાઈનું મ્હોડું તાકવા લાગ્યા.

જરા વારે અક્ષયભાઈએ ચુપકીદી તોડી. તે બોલ્યા—“ આ વાત ખરાબ નથી, નોટ બદલાઈ જવાની વાતથી તો ગુરૂ ગોવિંદસિંહને પણ આશ્ચર્ય થયું હતું. તેને એ સંજંઘમાં કાંઈજ ખબર નહોતી ”

“ તે હું કાંઈ નથી જાણતો ” લાલતા પોતાને અક્ષયભાઈ તરફથી અપમાન કરવામાં આવતું સમજી ઉચ્છેદાક્રમ બોલ્યો “ ખુન થવા પહેલાં લગભગ ત્રણ અઠવાડિયાની વાતપર હજુરીમલ અને ખાનગીમાં લઈ જઈ જે કામ સોંપ્યું હતું તે મેં કરી આપ્યું. તે અમારી પેઢીના વડા બાગીયા અને મારા પિતાના મિત્ર હોવાથી તેની આજ્ઞા મારે માનવી જોઈએ. ”

“ બેશક, પણ તે વાત તો કહો ? ”

“ હજુરીમલે કહ્યું હતું કે ગુરૂ ગોવિંદસિંહ પંચમના એક સમ્પ્રદાયનો માણસ છે અને પોતે પણ તે સમ્પ્રદાયમાં દાખલ છે. એ પંથના દસ હજાર રૂપિયા કોઈ કામને માટે લઈને તે કલકત્તા આવેલ છે. આ સમ્પ્રદાયનું બધું કાર્ય શુભ થાય છે. કોણ કોણ તે પંથમાં છે તેની પણ કોઈને પુરતી ખબર નથી. માત્ર એટલુંજ જાણાય છે કે તે પંથમાં ઘણાં મોટામોટા લોકો દાખલ છે. તેઓ ખુબ પૈસો તેમાં આપે છે, પણ તે કોઈને જાણવા દેવામાં આવતું નથી. તે લોકોનીજ આપેલી આ નોટો હતી. હજુરીમલ અથવા ગુરૂ ગોવિંદસિંહ વટાવા જાય તો લોકો સમજી જાય, તેટલા માટેજ તેણે અને વટાવા માટે આપી હતી, તેમાં પાપ શું થયું ? ”

“ નહિ, તેમાં પાપ જેવું શું છે ? ” અક્ષયભાઈએ કહ્યું.

“ બસ, તો મેં એજ કારણથી નોટો બદલાવી લાવી આપી હતી. ”

“ આ વાત પ્રથમ તમોએ કેમ ન કહી ? ”

“ હજુરીમલને સખ્ત હુકમ હતો કે, આ વાત કોઈ પણ પાસે જાહેર ન થવી જોઈએ. ”

“ તેના મરણ પામવા પછી કહેવામાં શું વાંધો હતો ? ”

“ પોલીસની ચાપાચીપી અને સદેહમાં પડવાની પંચાતીથી સાચી વાતો કહેતાં પણ સારા માણસો આંચકી જાય છે, એ શું તમેો નથી જાણતા ? ”

“ તે ખરું, પણ આપે એ નથી સાંભળ્યું કે, ગોવિંદસિંહને રૂપીયા પાછા મળી ચુક્યા છે. ”

“ જી, હાં સાંભળ્યું છે ”

“ તમે જે બદલાવી લાવ્યા હતા તેજ નંબરની નોટો મળી ગઈ છે. ”

“ હા, હશે, જેણે તે ચોરી હતી તેણેજ પાછી પહોંચાડી દીધી હશે. ”

“ તમેોએ તમારી આંખોએ જોયું હતું કે જ્યારે હજુરીમલ બહાર ગયા, ત્યારે અમીચંદે નોટો તેજેરીમાં રાખી હતી ? ”

“ હા, હું ત્યાંજ હતો. ”

“ તે વખતે ત્યાં ખીજી કોઈ નહોતું આવ્યું ? ”

“ તે હું બરાબર કહી શકતો નથી, અમીચંદને ખબર હશે. ”
કહીને લાલતાપ્રસાદ ઉઠ્યો અને કહ્યું:—“ આપ હવે પધારો, મારે ધણુંજ કામ છે, મોટા માણસોને ફંદામાં નાખવા તે તમારા શોકોનો સ્વભાવ છે. સારા માણસોને અપમાન કરવું એ તમારી રીત સારી નથી. ”

“ તમારું કાંઈ પણ અપમાન કરવામાં આવ્યું નથી, માત્ર એટલુંજ પુછ્યું કે તમેોએ નોટો બદલાવી હતી કે નહીં, અને બદલાવી તો કોના મારે, બસ એટલુંજ તો ? ”

“ સાચું હવે આપ માફ કરો, મને એટલી નકામી કુરસદ નથી. ” લાલતાએ હેઠ્ઠા શબ્દો ગર્વ અને ધમકીથી કહ્યા. નવીનબાબુ તેના આ વર્તનથી અપમાન સમજી નારાજ થયા, અક્ષયબાબુ પણ ઉઠ્યા, ચાલતી વખતે તે માથું ડોલાવી બબડ્યા—“ ધણો ગર્વ કરવાથીજ લંકાનો નાશ થયો. ”

લાલતાપ્રસાદે જવાબમાં કાંઈ ન કહ્યું. સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું કરીને ખીજી તરફ ચાલ્યો ગયો.

રસ્તામાં ચાલતા અક્ષયબાબુએ નવીનબાબુને કહ્યું—“ ગુરૂ ગોવિંદસિંહને એકવાર પુછવું છે કે, તેણે નોટો બદલાવવાનું કહી રાખ્યું હતું કે નહીં ? ”

“ હું તો એક વખત જમનાને મળવા માથું છું, આપનો શું મત છે ? ” નવીનબાબુએ સંકોચ છોડીને કહ્યું.

“ નવીનચાણુ ! તમે પ્રેમમાં પડીને ન્હાવા ન લાગી જતા ! ”

“ આપ તો દરેક વાતમાં મશ્કરી—”

“ હ, નહીં, ખાલી મશ્કરીજ નથી. ” અક્ષયચાણુ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યા.

“ સારું, આપનો મત શું છે ? ”

“ મત શું હોય, તે આ મામલા સંબંધમાં કોઇ વાત કહેશે થોડી ! ”

“ આપને પોલીસના માણસ સમજે છે એટલા માટે ને ? ”

“ આપને પણ તેમજ સમજશે. ”

“ કેશીશ કરી જોવામાં વાંધો શું છે ! રાત્રે હજુરીમલને મળવા માટે તે શું કામ ગઇ હતી, તે કદાચ જણાવે તો આપણે ઘણીક નવી વાતો જાણીશું. ”

“ અરે સાહેબ, હજુરીમલનેજ નહીં, પણ તેનાથી થોડો વખત પહેલાં અમીચંદ પાસે પણ પેઢી પર ગઇ હતી. ”

“ એ વાત કોણે કહી ? આપે મારાથી કેમ છુપાવી ? ”

“ પ્રથમ મને ખબર ન્હોતી. ”

“ સારું તે કેમ આવી હતી ? ”

“ અમીચંદ કહે છે કે હજુરીમલે મોકલી હતી. ”

“ શું કામ ? ”

“ હજુરીમલે ટીકીટો લાવવા માટે મોકલી હતી. ”

“ આ તો બહુ આશ્ચર્યની વાત છે ! શું ટીકીટને માટે હજુરીમલને ખીજું કોઇ ન મળ્યું ? ”

“ સારું, જોઇ લાઇશું. આપ જાઓ છો અને કાંઇ પતો મળે તો સારી વાત છે. ”

“ ઠીક છે, કેશીશ તો કરી જોઇએ. ” કહીને નવીનચાણુ ચંદ-નનગર જવા રવાના થયા, અને અક્ષયચાણુ યુર ગોવિંદસિંહને મળવાને માટે તેના મકાન તરફ ચાલ્યા.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

તેજેરીમાંથી નોટો ચોરનાર કોણ ?

અક્ષયચાણુની વાત નવીનચાણુએ મશ્કરીમાં હડાવી તો દીધી, પણ ખરી વાત એ છે કે, જ્યારથી તેણે જમુનાને જોઇ છે, ત્યારથી તેણીની મનોહર સુતિ તેના હૃદયમાં ચોંટી બેઠી છે. તેણી પંજાબી અને નવીનચાણુ બંગાલી છે, તો પણ એક વખત તેના દર્શન કર-

વાને તેઓ અંદનનગર જવા નીકળ્યા. જમુના પાસેથી કાંઈ નવી વાત જાણવા મળશે એવી કાંઈ આશા તેમના મનમાં નહોતી.

પોલીસના માણસ થઈને ખુનના સંબંધમાં પોતે જમુનાને મળવા માગે છે, તેવા ખબર અંદર કહેવરાવતા જમુના બહાર આવી. તે સિવાય જમુનાને મળવા માટે બીજો રસ્તોજ નહોતો.

શું કહેવું, કેવી રીતે વાત શરૂ કરવી, તે જમુના સામે આવીને ઉભી રહેતાં નવીનઆયુને સ્વચ્છું નહીં, તેનો કંઈ જાણે રૂંધાઈ ગયો હોય તેમ ગભરાટમાં હિચકી લેતાં ધડકતા દીલે બોલ્યા:—“ હું પેલા મામલાના સંબંધમાં વાત કરવા આવ્યો છું.”

“ માસાજીના ખુનનો કાંઈ પતો આપને મળ્યો છે ? ” જમુનાએ નીચી નજર કરીને ધીમા અવાજે પુછ્યું.

“ હું ખુનના સંબંધમાં નહીં પણ ચોરીના મામલા માટે અહીં આવ્યો છું ” નવીનઆયુએ જણાવ્યું.

“ ચોરી ! ” જમુના ચોંકીને ધીરેથી બોલી.

નવીનઆયુએ જોયું કે તેનો ચહેરો ઉતરી ગયો છે. તે બોલ્યા: “ હા, પેલા દસ હજાર રૂપિયા કે જે માસાજીની તેજેરીમાંથી ચોરાઈ ગયા હતા. ”

“ કયા રૂપિયા ? ”

“ જે ગુરૂ ગોવિંદસિંહને પાછા મળ્યા છે ”

“ પાછા મળ્યા છે ? ”

નવીનઆયુ આશ્ચર્યતાથી જમુનાનું મોઢું તાકવા લાગ્યા, જમુના બોલી—“ નહીં, એવું કદી બની શકે નહીં. ”

“ હા, ગુરૂ ગોવિંદસિંહને તે રૂપિયા પાછા મળ્યા છે. ”

“ તો ખુની પકડાઈ ગયો છે ? ”

“ નહીં, હમણાં સુધી તો પકડાયો નથી, ”

“ ત્યારે રૂપિયા કેવી રીતે મળ્યા ? ”

“ એક કોઈ અજાણ્યો માણસ ગુરૂ ગોવિંદસિંહના મકાન પર એક ચીઠી નોકરને આપી ગયો, જે ચીઠીમાં દસ હજારની નોટો હતી. ”

“ ઓહ ! ત્યારે તો તેણેજ ખૂન કરેલું, તેણેજ માસાજીને મારીને રૂપિયા લીધેલા, જરૂર ખૂન કરવાવાળો તેજ માણસ છે. ”

“ પણ હજુરીમલ જ્યારે બહાર ગયા ત્યારે અમીચંદે પોતાને હાથે નોટો તેજેરીમાં વાખી હતી. ત્યારપછી હજુરીમલ તો પેઢી પર ગયા નહોતા, તો તેમની પાસે રૂપિયા ક્યાંથી ? ”

આ સાંભળતાં જમુનાના ચહેરા પર ગભરાટ છવાઈ ગયો. તે

મુટતે અવાજે બોલી:-“ ઓ ! હો ! ઠીક ઠીક ! હું જુલું છું ”

નવીનઆયુ સમજી ગયા કે, તે રૂપીયાને લગતી બધી વાત જાણે છે પણ ખતાવતી નથી, તેઓએ કહ્યું:-“ જુઓ તમારે કાંધપણ વાત છુપાવવી ન જોઇએ. અગર તમે સવળી વાત સાફ સાફ નહીં કરો તો એક નિર્દોષને જેલમાં જવું પડશે; માત્ર જેલમાં જ નહીં, ફાંસી પણ થઇ શકે.”

જમુના કાંધ પણ બોલી શકી નહીં, પવનની ધીમી ઝાંકથી જાડ થરના થરથરતાં પાંદડાની મારક ધુજવા લાગી. પછી લાંબો નિઃશ્વાસ નાખીને મ્હોડું ફેરવી ગઇ.

નવીનઆયુ કાંધ સમજી શક્યા નહીં, તે બોલ્યા:-“ જમુના ! તમે સવળી વાતો જાણવા છતાં પણ નથી કહેતાં તેનાથી એક માણસ ફાંસી પર ચઢી જશે, તમને તેનાથી કાંધ ફાયદો નથી. ”

જમુનાએ ચોતરફ જોયું, તે માથાથી પગ સુધી ધુજતી હતી, એકદમ ધીરથી બોલી:-“ મને વાત કરવાની હિંમતજ નથી થતી. ”

“ કોણે રૂપીયા લીધા, તમે કહો, ધાસ્તી રાખવાનું કારણ નથી. ”

જમુનાને નવીનઆયુ પર કાંધક વિશ્વાસ આગ્યો. પછી તે નવીનઆયુની મીઠી વાતોથી કે ખીજ કાંધ કારણથી, તે કાંધક બેઠ બોલવા તૈયાર થઇ. તે પ્રથમની માફક ધીમા અવાજે બોલી:-“ હું પંજાબના પેલા સમ્પ્રદાય વાળાઓના બચથી કાંધ કહી શકતી નથી. તે શોકો સાંભળતાંજ ખૂન કરી નાખે. ”

“ નહીં, તમોને કાંધ પણ ભય નથી, કહી નાખો. ”

“ હા, આપ તો બસા માણસ છો, પણ તે શોકોનો ભય બહુ લાગે છે. ”

“ તમે બેધડક રહો, ભયની કાંધ વાત નથી. ”

“ જેણે રૂપીયા લીધા છે તેને હું જાણું છું. ”

“ કોણ છે તે, ખતાવો તો ”

જમુના ચુપચાપ ઉભી રહી. નવીનઆયુએ કહ્યું. “ કોણે લીધા, અમીચંદે ? ”

“ નહીં નહીં, ” જમુના બોલી.

“ ત્યારે કોણ, શુર ગોવિંદસીંહે ? ”

“ તેણે પણ નહીં. ”

“ ત્યારે કોણ ? ”

“ જમુનાએ ! મેં પોતે ! ”

“ હેં તમે લીધા ! તમે ? ” નવીનબાપુ અન્યબીથી હંગ થઈ બોલી ઉઠ્યા.

“ હા, મેં પોતેજ લીધા હતા ! ” જમુનાએ શાન્તપણે જવાબ આપ્યો.

આ સાંભળીને નવીનબાપુના રૂવાં ઉભા થઈ ગયા. ઓ બાપરે ! જેને દેવી સમજીને આજે દર્શન કરવા આવ્યા, જેની મૂર્તિ ધણી ઇચ્છા કરવા છતાં હુલામ નહીં, જ્યાં જોયું ત્યાં આંખોની સામે જેની સુંદરતાનું પ્રતિબિમ્બ તરવરતું દેખાયું, તે આ ખુનમાંજ સામેલ નહીં ચોરી પણ તેણેજ કરી છે ! તેઓ દિગમૂઢ થઈ ચુપચાપ જમુના સામે જોઈ રહ્યા.

જમુના નવીનબાપુના મનનો ભાવ પામી ગઈ, તેણી ગર્વથી પોતાની સાંખી ગરદન ઉંચી કરીને ઉભી થઈ. તેના આ પ્રકારના ભાવથી તેની સુંદરતા સો ગણી ખીલી નીકળી. નવીનબાપુ તેના આ દેખાવથી ઝોર મોહિત થયા. જમુના બોલીઃ—“ સારું કર્યું કે ખરાબ તે હું નથી જાણતી, પણ જે કાંઈ કર્યું છે તે માસાજના હુકમથી અને તેના માટેજ. મેં કોઈને આ વાત કહી નથી, માસાજીએજ તેમ કરવા ના પાડી હતી, પરંતુ હવે કહ્યા વગર આલે તેમ નથી એમ સમજીને કહું છું. ”

“ તમે કહો, ચીન્ટા ન કરો. ” કહીને નવીનબાપુ વાત સાંભળવાને આતુર થઈ રહ્યા.

જમુના બોલીઃ—“ ખુન થવાને દીવસે સવારમાંજ માસાજીએ મને બોલાવી કહ્યું, ‘જો જમુના ! હું તારી તરફ ભારે ઠંડાલથી જોડું છું, અને હું જાણું છું કે તું પણ મારી પ્રત્યે તેવાજ ઠંડાલથી જીવે છે તેથી તને કહું છું. જો કોઈ પણ પાસે આ વાત કદીપણ જાહેર થવી ન જોઈએ.’ મને તેમની તરફ ધણું ઠંડાલ હતું એટલે તેની સર્વ વાતો મેં કબુલ કરી લીધી અને આજ સુધી મેં કોઈ પણ પાસે તે જાહેર કરી નથી. પરંતુ હવે હું જોઉં છું કે ન કહું તો એક બેગુનાહને ફાંસી થાય તેમ છે એટલે કહેવું પડે છે. એક દીવસ મેં તેમના પાસેથી સાંભળ્યું હતું કે, જ્યારે પોતે પંજાબમાં નવી સ્ત્રી પરણવા ગયા, ત્યારે ત્યાંનાં એક સમ્પ્રદાયમાં દાખલ થયા. ”

“ હા, તે સમ્પ્રદાયની વાત અમોએ સાંભળી છે. ” નવીનબાપુ બોલ્યા “ પેલા હનુમાનની મુર્તિવાળા સમ્પ્રદાયમાંને ? ”

“ હા, તેમાં જે કોઈ દાખલ થાય છે, તે તેને પછી કદી

છોડી શકતો નથી, તનધનથી તેને મદદ કરે છે, અગર ન કરે તો સમ્પ્રદાયવાળા કાંઈને કાંઈ પ્રકારે તેનું ખુન કરી નાખે છે. ”

“ એ વાત પણ અમો સાંભળી ચુક્યા છીએ. ”

“ કેટલાક મહીના પર ગુરૂ ગોવિંદસિંહે તે સમ્પ્રદાયના રૂ. ૧૦,૦૦૦ માસાણની પાસે જમા રાખ્યા હતા, કે તે પણ તેજ સમ્પ્રદાયનો છે. ”

“ તે પણ ખખર છે અને રૂપીયા ચોરાઈ જવાની વાત પણ અમો જાણીએ છીએ. ”

“ ખુન થવાની એક અઠવાડીયા પહેલાં માસાણને પોતાના બીજાનામાંથી એક લાલ મુર્તિ મળી. ”

“ પેલી સીંદુરથી રંગેલી હનુમાનની મુર્તિ. ”

“ હા, સમ્પ્રદાય તરફથી કાંઈને કાંઈ હુકમ અગર ચેતવણી આપવામાં આવે છે ત્યારે કાંઈપણ પ્રકારે તેવી મુર્તિ તેને પહોંચાડી દેવામાં આવે છે તેનો મતલબ એકે જો સમ્પ્રદાયના હુકમનો અનાદર કરવામાં આવશે, તો તેનું ખુન કરી લાશ પાસે તેવીજ એક મુર્તિ રાખી દેવામાં આવશે. ”

“ હ, એ પણ અમો જાણીએ છીએ ” નવીનગાયુએ કહ્યું.

“ તે મુર્તિ સાથે માસાણને એક ચીઠી પણ મળી હતી. ” જમુનાએ કહ્યું. “ તે ચીઠીમાં લખ્યું હતું કે, સ્ત્રીવારે રાત્રે રાણી ગલીમાં જઈને સમ્પ્રદાયના એક બીજા મેમ્બર શાન્તપ્રસાદને દસ હજાર આપી દેવા અને છેવટે એ હુકમનો અનાદર નહીં કરવા માટે સખ્ત ધમકી આપવામાં આવી હતી. ”

“ તમે એ ચીઠી વાંચી હતી ? ”

“ હા, માસાણએ મને તે વંચાવી હતી. ”

“ તો તમારા માસાણ તે સંબંધમાં શું નિશ્ચય પર આવ્યા ? ”

“ તેમને હુકમનો અનાદર કરવાની હીમત થઈ નહીં. તે સમજતા હતા કે તેનું ખુન થઈ જશે. એટલા માટે શાંતપ્રસાદને રૂપીયા આપી દેવાનુંજ તેઓએ યોગ્ય વિચાર્યું. આ વાત ગુરૂ ગોવિંદસિંહને કહેવાની પણ તેઓ હીમત કરી શકાય નહીં. કેમકે એમ કરવાથી પણ તે સમજતા હતા કે ખુન થઈ જશે. ”

“ આવો બચાવક સમ્પ્રદાય તો ક્યાં પણ જોયો નથી. ”

“ હા, હું પણ એજ બ્લોકથી વાત કરતી નહોતી. આપને બધા માણસ સમજીનેજ કહું છું. ”

જમુનાને મ્હોડેથી પોતાની પ્રસન્ના સાંભળીને નવીનબાપુ મનમાં ખુશી થયા. તે બોલ્યા—“ પછી તેમણે શું કર્યું ? ”

“ તેઓએ રાત્રે શાંતપ્રસાદને રૂપીયા આપી દેવાનો વિચાર નક્કી કર્યો.” જમુનાએ જણાવ્યું.

“ તો પછી શુર ગોવિંદસિંહ માગત ત્યારે શું કરત ? ”

“ તેઓ તેજ દીવસે આગ્રા જતા હતા. તે સમજતા હતા કે ગોવિંદસિંહ ઉતાવળે રૂપીયા નહીં માગે અને માગવા પછી તે ચોરાઈ ગયાનું જાણશે તો સંદેહ નહીં કરે. એટલા માટે તેવણે રૂપીયા અમીચંદને પેઢીપરની તેજેરીમાં રાખવા આપ્યા હતા. ”

“ તે તો અમેને ખબર છે, અમીચંદે લાલતાપ્રસાદની રૂપ-રૂમાંજ રાખ્યા હતા. પરંતુ હજુરીમલ પાછા પેઢીમાં નહોતા ગયા ત્યારે તેમની પાસે રૂપીયા આવ્યા ક્યાંથી ? ”

“ તેજ વાત હું કરી રહી છું. માસાજીએ મારો હાથ પોતાના હાથમાં લઇને કહ્યું જમુના ! તુંજ મને ધારે તો બચાવી શકે તેમ છે, નહીં તો આ સમ્પ્રદાયના ખંજરથી હું બચી શકું તેમ નથી. મેં પ્રાણ જતા સુધી કોઇને વાત ન કરવાની ક્યુલાત આપી; ત્યારે તેવણે કહ્યું કે, સાંજે પેઢી પર જવું, હું ત્યાં ટીકીટો છોડી આવીશ, તેજેરીવાળા ઓરડામાં અમીચંદ સિવાય ખીજી કોઇ રહેતું નથી, તેને કોઇપણ બહાને બહાર મોકલી અંદરથી રૂપીયા કાઢી લેવા અને મને સોંપવા. ”

“ તો તમેએ તેજેરી ખોલી કેવી રીતે ? ” નવીનબાપુએ પુછ્યું.

“ તેજેરીની એક ચાવી અમીચંદ પાસે અને ખીજી માસાજીની પાસે રહેતી હતી. માસાજીએ પોતાની ચાવી મને આપી હતી. ”

“ તો તમેએ તે કાર્ય કરવાની ક્યુલાત આપી હતી ? ”

“ શું કહું, આવી સ્થિતિમાં ઉપાય નહોતો. વળી ન કરવાથી સમ્પ્રદાયવાળા માસાજીનું ખુન કરી નાખે—”

“ આ કલકત્તામાં ખુન કરવા કાંઈ રહેલું નથી.” નવીનબાપુ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યા.

“ સમ્પ્રદાયવાળાઓએ તો તેમનું ખુન કર્યું છે.”

“ શા ઉપરથી કહો છો ? ”

“ લાશની પાસેથી પેલી લાલ મુર્તિ મળી આવી કે જે એ સમ્પ્રદાયનું નિશાન છે. ”

“ સાફ, એનો વીચાર પછી થશે. તે પછી તમે શું કર્યું ? ”

“ હું તેમના કહેવા પ્રમાણે પેઢી પર ગઈ હતી. ત્યાં તીજેરીવાળા ઝોરડામાં અમીચંદ એકબો હતો. દીકરી વિશે કહેવાથી તેણે મને દીકરીટો આપી. તે પછી મેં તેની પાસે પીવા પાણી માગ્યું, તે લેવા ગયો અને મેં લાગ જોઈ તેજેરી બોલી તેમાંથી નોટો કઢાડી લીધી. જ્યારે અમીચંદ પાણી લઈ આવ્યો ત્યારે તે મેં પીધું અને ત્યાંથી માસાણ પાસે જઈ પહોંચી. તેમની સલાહ મુજબ હું ધુધઈ કાઢીને ગઈ હતી. તેથી મને કોઈએ ઝાળખી નહોતી જ્યારે હું દીકરીટ અને રકમ લઈ માસાણ પાસે ગઈ ત્યારે તેવણ કહેતા હતા કે થોડીવાર પહેલાં ગુરૂ ગોવિંદસિંહ અહીં આવ્યો હતો.”

“ તેણે ગુરૂ ગોવિંદસિંહનું મન મનાવા માટે શું વિચાર કર્યો હતો ? ”

“ તે ધારતા હતા કે પોતે તો અહીં રહેવાનાજ નથી તો પછી રૂપીયા જતા રહ્યા સમજીને પણ ગોવિંદસિંહ તેને શું કરવાનો હતો ? ”

“ હજુરીમલ હતા તો ઘણું હુશીયાર પુરુષ તેમાં તો કાંઈજ થકજ નહીં.”

“ હુશીયાર થઈને પણ તેણે શું કર્યું ? હેવટે સમ્પ્રદાય વાળાઓએજ તેનો જીવ લીધો.”

“ નહીં, હું તે વાત પર વિશ્વાસ નથી મુકતો.”

“ નહીં કેમ ? જો સમ્પ્રદાય તદ્દથી એ ખુન નથી થયું તો લાશ પાસે હનુમાનની મુર્તિ આવે ક્યાંથી ? જમુનાએ ફરીથી તેજ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો.

“ સમ્પ્રદાયે ખુન કર્યું, તો રૂપીયા લઈને ફરી ગુરૂ ગોવિંદસિંહને પાછા શું કામ મોકલાવી આપે ? ” નવીનબાણુએ ઉત્તરમાં સામે પ્રશ્ન કર્યો.

“ મને તો તેનો કાંઈપણ અર્થ સમજ પડતો નથી” જમુનાએ કહ્યું.

તમે બે દીકરીટ તમારા માસાણને આપી હતીને ? ”

“ હા, આપ એ વાત કેમ પૂછો છો ? ”

“ હજુરીમલે બે દીકરીટ ખરીદી હતી. એક ગંગાને માટે ખીજ પોતા માટે, તે ગંગાને લઈને મુંબઈ ભાગતા હતા. ”

જમુના ચુપચાપ ઉભી રહી. કાંઈપણ જવાબ દેવાનું તેનાથી બન્યું નહીં. નવીનબાણુ બોલ્યા, “ હજુરીમલ સારા માણસ નહોતા, સમ્પ્રદાયના હસ હજર રૂપીયા લઈ પોતાના બાલ બચ્ચાઓને છોડીને

એક કલકની કુલટા સાથે ભાગી જતા હતા તમોને તેણે જે કાંઈ કહ્યું હતું તે સઘળું બનાવટી અને હડહડતું જુદું હતું. ”

જમુનાએ અતિ નમ્રતાથી પુછ્યું:—“ તો તેમનું ખુન કોણે કર્યું ? ”

“ તેની તો શોધ ચાલી રહી છે. એમ પણ બની શકે છે કે હનુરીમભે જે શાન્તપ્રસાદની વાત કહી હતી, તેને કોઈ પ્રકારે ખબર મળતાં સમપ્રદાયના રૂપીયા લઈને ભાગી જવા ઇચ્છનાર હનુરીમભનું ખુન કર્યું હોય. એવા પાખંડીનું મરવુંજ બહેતર થયું ! ”

આ સાંભળી જમુનાએ બારે ગભરાટથી નવીનબાપુ સામે જોયું તેની આંખો આંસુથી ભરાઈ ગઈ. તે ઝડપથી હઠીને ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

શું અમીચંદ ખુની છે ?

કલકતા આવીને નવીનબાપુએ જમુના પાસેથી સાંભળેલી તે સઘળી વાત અક્ષયબાપુને કહી સંભળાવી. અક્ષયબાપુ તે વાત સાંભળીને ઘણું ખુશી થયા, તે બોલ્યા—“ નવીનબાપુ આ ડિટેક્ટીવ વાર્તાઓ લખવાની નથી ! વાર્તા લખવી અને જામસી કરવી તે જુદી વાત છે. ”

નવીનબાપુ હસીને બોલ્યા:—“ જ્યો આ તો શરી સારી વાત ન થઈ ! આટલી ખબર લાવીને આપને સંભળાવી એ તો જાણે મોટો કસ્ટર કર્યો ! તમે તો આ માંહેની કાંઈ પણ મેળવી શકતા નહોતા ને ? ”

“ તે તો હું શરૂથીજ કહી રહ્યો છું. વાર્તા લેખકોનું જોર અહીં પર બહુ ઢાલી જાય છે. મીઠી વાતોથી જીલવાનું કામ આપ લોકોને ખુબ ચાહે છે. શું કરીએ અમોને તેની આવડત નથી. ”

“ ખેર તે વાતને જવાદો, હવે તો આપ સ્પષ્ટ સમજી ગયાકની, હનુરીમલ હનુમાનની મુતિવાળાઓના રૂપીયા લઈને ભાગતો હતો અને તેના મેમ્બર શાન્તપ્રસાદે તેનું ખુન કર્યું છે ? ”

આટલું સાંભળતાં અક્ષયબાપુ ખડખડાટ હસવા લાગ્યા, તેમનું હસવું ન રોકાયું જોઈ નવીનબાપુ નારાજ થઈ ગયા.

અક્ષયબાપુ જબરીથી હસીને બોલ્યા:—“ સાફ, મેં કહ્યું હતું કની કે હનુરીમલ જ્યારે મર્યો ગયો ત્યારે તેની પાસે રૂપીયા હતા ? ”

નવીનબાપુએ હકારતું માથું ધ્રુણવતાં કહ્યું:—“ હનુરીમભે જે યુક્તિથી રૂપીયા મેળવ્યા, તેને તો કાંઈને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ આવી શકે નહીં ”

“ જોકે મને જમુનાને લગતો વિચાર આવ્યો નહોતો, પણ હું એટલું સમજ્યો હતો કે, કોઈ પ્રકારે સવળાની આંખોમાં ધુળ નાખીને તેણે પોતાનું કામ કાઢી લીધું છે. ”

“ એ પણ ધણા ચાલાક હતો. પોતાના આ પરીવારને છોડી એક કુલટાની સાથે પારકા રૂપીયા ચોરીને ભાગતો હતો. અને તે રૂપીયા ચોરવા માટે પોતાની સાળીની દીકરીને ભોળવી ફાસલાવીને પોતાનું હથીયાર બનાવ્યું આવો. નીચ માણસ તો મેં કોઈ જોયો નહીં ”

“ ધણું છે ધણું ” અક્ષયબાપુએ કહ્યું.

“ આપ પોલીસમાં છો તે જોયા હશે, મેં તો આ પહેલ વહેલો જોયો. ”

“ પણ આપ તો વાર્તાઓ લખો છો ” અક્ષયબાપુ સ્હેજ હસીને બોલ્યા. “ આપ લોકોની વાર્તાઓમાં તો ધણા ઉંચા દર-જાના બદમાશો જોવામાં આવે છે. ”

“ તે સવળી કલ્પનાની વાતો છે. આપ અત્યારે એ બતાવો કે ખુની પકડવા માટે શું કરશો ? ” નવીનબાપુ વાત ફેરવતા બોલ્યા.

“ ખુની કોણ છે ? ”

“ કેમ, શાંતપ્રસાદ છે ને ? એ સંબંધમાં હવે આપને શકજ શું છે ? ”

“ દુનિયામાં શાંતપ્રસાદ કોઈ છેજ નહીં. ”

નવીનબાપુ અભિપ્રાયથી તેમની સામે જોઈ રહ્યા. અક્ષયબાપુએ કહ્યું. “ તમે શું શાંતપ્રસાદ વાળી વાત પર વિશ્વાસ મુકો છો ? ”

“ તો બે વિશ્વાસીનું કારણ શું છે ? મને તો એ વાત ધણી સંભવિત જણાય છે. ”

“ કેમ ? ”

“ કેમ શું, હનુમાનની મુર્તિથી આ વાત ખુલ્લી થઈ ચુકી છે કે, તે બંડળીના લોકોએજ આ ખુન કર્યા છે. ”

“ સારું પછી ? ”

“ પછી તો ગુરુ ગોવિંદસિંહ જાણતોજ હતો કે, રૂપીયા સલામત જોડાએ રાખ્યા છે, પણ શાંતપ્રસાદ જાણતો હતો કે રૂપીયા નથી. તેને રૂપીયા આપવાની ગોઠવણ હતી. બ્યારે તેણે જોયું કે હજુરીમથ રૂપીયા લઈને કોઈ આ સાથે નાશી જાય છે, ત્યારે તેનું ખુન કરી નાખ્યું. ”

“ સારું, તો તેણે બીજી કોઈ ખુન આ માટે કર્યું ? ”

“ એજ કોષમાં. ”

“ અને તે એક સારા માણસની માફક ડાહી ડમરી થઈને પેલાની સાથે પોતાનું ખુન કરાવા ચાલી ગઈ કાં ? ગાડીવાન કહે છે કે, સ્ત્રી પુરુષની સાથે આવીને ગાડીપર ચડી હતી. હજુરીમલનું શાન્તાપ્રસાદને હાથે ખુન થયેલું જોયા પછી ખુદ જગીષા પોતાનું ખુન કરાવા માટે તેની સાથે જાય એ બની શકે નહીં.”

એ વાત ઠીક છે, તો શું આપ એમ માને છે કે શાન્તાપ્રસાદે ખુન નથી કર્યા ? ”

“ શાન્તાપ્રસાદ કોઈ માણસજ નથી. તે સઘળી હજુરીમલની ચાલાકી છે. સાદી સીધી છે જમુના પાસે કામ કરાવા અને તેને ડરાવવા માટે તેણે પોતાની કલ્પનાની કારીગરીથી શાન્તાપ્રસાદ નામનું એક બનાવટી ખોખું ઉભું કરીધું હતું, કે જે પહેલેથી છેલ્લે સુધી સઘળું જુદું છે. એવો બદમાશ હુલથી પણ સાચી વાત ન કરે.”

“ આપની વાત વજુદવાળી જણાય છે.”

“ હા, એવા બદમાશનું જેણે ખુન કર્યું, તે ન પકડાઈ ગયે હોતે, તો મને ખુશી થતે.”

“ તો શું આપે ખુનીને પકડી પાડ્યો ? ” નવીનબાણુ ચક્રિત થઈને બોલી ઉઠ્યા.

“ અજી જનામ ! આ વાર્તાઓ નથી લખવી ! ” અક્ષયબાણુ ગંભીર બાવથી બોલ્યા.

“ કોણ ખુની છે કોણ ? ” નવીનબાણુ અજાયબી અને ઉત્સાહની મિશ્ર લાગણીથી અધીરા બની, ઉછળી ઉભા થઈ બોલ્યા.

અક્ષયબાણુએ ધીરેથી ખીસ્સામાંથી એક કાગળીયો ખેંચી કઢાડ્યો. નવીનબાણુએ વાંચ્યો, તો તે અમીચંદના નામ પર પકડ વારન્ટ હતું !

અમીચંદે ખુન કર્યું છે, એવી વાત નવીનબાણુએ સ્વપ્નનામાં પણ વિચારી નહોતી. તે ખુન કરી શકે નહીં, એવી વાત અક્ષયબાણુ પણ અનેક વખત કહી ચુક્યા હતા. આવા કારણને લીધે તેના નામ પર એકાએક વારન્ટ જોઈ નવીનબાણુ ધણાજ વિસ્મીત થયા. હમણું પણ તેઓને વિશ્વાસ હતો કે, અમીચંદ એ સંબંધમાં કાંઈ જાણતો નથી. તે બોલ્યા:—“ તો આપના વિચારો કેવી રીતે બદલી ગયા અને કેમ જાણ્યું કે, અમીચંદે ખુન કર્યા છે ? ”

અક્ષયબાણુએ હસતાં હસતાં કહ્યું:—હું તો કહી ચુક્યો કે, આ ડિટેક્ટીવ નવલ કથા લખવાની નથી ! મારી દૃષ્ટિ બરાબર અમીચંદ પર હતી. હું જાણતો હતો કે આ ખુન કર્તાથી થયું છે અને તેટલા

માટે હું એજ ખામતની શોધમાં હતો કે જમેસરીને જીવ જનથી આહનારો કાઢ્યો છે, કોને તે પોતાના પ્રેમનું પાત્ર સમજતી હતી ? ”

“ પણ તેની શોધ તો ધણું દીવસથી ચાલતી હતી, કાંઈએ તેનો પતો આપ્યો નહીં ? ”

“ એટલા પરથી સમજાય છે કે, જમેસરી વણી ચતુરા હતી. ”

“ તો હમણું કેવી રીતે જણાયું ? ”

“ જમુસી તેને કહેવામાં આવે છે. પ્રથમ તો જગીયા ક્યાં ક્યાં જાય છે તેની શોધ કરી. પછી જણાયું કે, તે છુપી રીતે એક મકાનમાં ગયા કરતી હતી. પછી તો સહજમાં પતો લાગી ગયો કે તેનો પ્રેમી કાણ હતો. ”

“ સાર તો પછી આપે શું જાણ્યું ? ”

“ હજી તે પણ કહેવું પડશે ? જાણ્યું કે અમીચંદજ તે મકાનમાં તેણીને મળવા જતો હતો. ”

“ અમીચંદે ખુન કરવાની સાબીતી શું છે ? ” નવીનખાણુ બોલ્યા, “ અને તો કાંઈ દેખાતી નથી. અમીચંદ અને જગીયા વચ્ચે સંબંધ હતો તે ખરું, પણ જગીયા સાથે જો રાત્રે અમીચંદ હતો તે વાત જગીયા અને હજુરીમલજ કહી શકે તેમ હતા. અત્યારે તો તે બંને આ દુનિયામાં રહ્યા નથી. ”

“ હા, હજુ પણ સામેતીમાં કેટલીક ખામી છે, પણ અમીચંદ એવો ડરપોક છે કે, માત્ર થોડોજ ધમકાવાથી બલકે વારન્ટ દેખાડવાથી સંપૂર્ણ કમુલ કરી દેશે. ”

“ જો તે એટલો ડરપોક હતો તો કાંઈ હીમતથી તેણે બંને ખુન કરી નાખ્યા ? ” નવીનખાણુએ જાણે કોઈ અમત્યનો પ્રશ્ન સોધી કહાડ્યો હોય તેવા ઉત્સાહથી બોલી ઉઠ્યા.

“ મારા અનુભવમાં તેનાથી ડરપોક માણસો, આ કરતાં પણ વધુ ભયાનક કામે કરી ચુક્યા છે. ” અક્ષયખાણુએ કહ્યું.

“ સારું, આપ સમજો છો તો કહો કે, તેણે કેવી રીતે બંને ખુન કર્યા ? ” નવીનખાણુએ પુછ્યું.

“ હા, તેને કોઈપણ રીતે ખમર મળી કે, જગીયા અરધી રાત્રે રાણીગલીમાં હજુરીમલને મળવા જવાની છે. ” અક્ષયખાણુએ ચલાવ્યું. “ અને તેની સાથે ભાગી જશે. તેને નહીં ખમર કે ગંગાએ પોતાને મદદે પોતાના કપડા પહેરાવીને તેને મોકલી છે. તેને તો એમજ લાગ્યું કે ખુદ જગીયાજ હજુરીમલ સાથે નાશી જાય છે. બાવી દસમાં એક પ્રેમી માણસના મનમાં જે પ્રકારની લાગણી

થાય છે તેવીજ અમીચંદને થઇ. તે ઝનુનમાં આવી એક છુરા સાથે રાણીગલીમાં જઇને છુપાયો. જ્યારે તે હનુરીમસને મળી ત્યારે તે છુપાવાની જગાથી બહાર નીકળી આવ્યો અને હનુરીમસની છાતીમાં છુરા છુસેડી દીધો. જગીયા આ બચકર લીલા જોઇ સ્તબ્ધ બની ગઇ. ઝડપથી અમીચંદ તેની સાથે ગાડીમાં સવાર થયો. જગીયા પણ કાષ્ટ પુતળાની પેઠે તેની સાથે ચાલી. આવી સ્થિતિમાં તેનાથી શું, પણ કોઇથી સહન થતું નથી. જે મર્દ છે, જેની નસોમાં મર્દાનગીતું લોહી દોડે છે, તેઓને આવીજ લાગણી થાય છે. બાકી જે તદ્દન નિર્માલ્ય અને ગદ્દા છે તેની આ વાત નથી. જેમણે આટલા દીવસ તેણીને પોતાની સમજ, જેના પર વિશ્વાસ મુક્યો, જેને પ્રેમ સોંપ્યો, તે જ્યારે વિશ્વાસઘાતીની થઇ ત્યારે તેને કાંઇક પણ સજ કરવાનું તેનામાં ઝનુન ઉશ્કેરાઇ આવે તો તેમાં નવાઇ થોડીજ છે. બચને લીધે જગીયાનો જીવ મુકાઇ ગયો હતો, તેણી સાચી વાત કહેવાની હિંમત કરી શકી નહોતી. જ્યારે અમીચંદ તેને ગંગા કીનારે લઇ ગયો ત્યારે પ્રથમ તો ગુસ્સામાં આવી તેણી ઉપર ધિક્કાર વર્સાવવા લાગ્યો અને તે પછી આજુબાજુ બધું સુનસાન જોઇ છરો માર્યો, પરંતુ લાક્ષ્મીને ગંગામાં ફેંકવા પહેલાં કોઇનો પગરવ સાંભળી ત્યાંજ છોડીને નાશી ગયો. ”

“ શું એ બધું બનવાનું છે ? ” નવીનબાબુએ પ્રશ્ન કર્યો.

“ બનવાનું નહીં, બરાબર એમજ થયું છે, તેમાં બીજી કોઇ વાત નથી. ”

“ ચાલો તે સધળું માન્ય રાખ્યું પરંતુ તેની સામેતી કાણ આપશે ? જે આપે તેમ હતા તે તો માર્યા ગયા. અમીચંદનો જગીયા સાથે સંબંધ હતો તેટલા માટે તેણે એ ખુન કરી નાખ્યા એ કાંઇ વાત નથી. એ તો બધું “ અટકી પાંચ દોઢસો ” જેવું છે; પછી—”

“ પછી હવે શું ? ”

“ અરે પેલા લાલ હનુમાનને તો એકદમ જીલ્લીજ ગયા ! અમીચંદ કાંઇ તે મંડળીતો નથી. તો પછી ખૂન કરીને લાક્ષ્મી પાસે લાલ હનુમાન કેમ રાખી ગયો ? અને આ પણ એક સવાલ છે કે, તે રૂપીયા લઇ જઇને પાછા કેમ આપી જાય ? ”

અક્ષયબાબુએ કાંઇ જવાબ ન આપ્યો. ઉભા થઇને ચિન્તાતુર બાવથી તે ઝોરડામાં ટહેલવા લાગ્યા.

થોડી વાર ટહેલવા પછી અક્ષયબાબુ પાછા પુરશી પર આવીને

બેઠા અને બોલ્યા:—“ હા, આપની વાત પણ ઠીક છે, સાચીતી મેળવવી મુશ્કેલ છે. વળી સિંદુરવાળી મૂર્તિની વાત પણ ઠીક કહી. એ લાલ હનુમાન મને પાગલ બનાવી દેતો હું જોઉં છું. પરંતુ એમ પણ હોય શકે કે અમીચંદ આ ખૂનને લગતી વાત જાણે છે, નહીં તો લાલ હનુમાન જોઈને બેહોશ કેમ ચાય ?”

“ એ તો તે કહી ચુક્યો.”

“ તે સઘળી જુઠી વાતો હતી, આજે મેં તેને અહીં બોલાવવા નોકર મોકલ્યો છે. જોઈ લેજો અત્યારે તેના પેટની વાત ન કઢાવી લઉં તો મારું નામ અક્ષય નહીં. ”

“ તે ક્યારે આવશે ? ”

“ બસ હવે હમણાં આવતો હશે ” અક્ષયબાપુએ ખીરસામાંથી ધડીયાળ કાઢીને જોતાં કહ્યું.

“ એટલામાં નોકરે આવી ખબર આપી, અક્ષયબાપુએ અંદર લાવવાનો હુકમ આપ્યો અને ખરેખર બચથી ધુજતો ચથરતો અમીચંદ ધીરે ધીરે અંદર આવ્યો. અક્ષયબાપુએ તેને બેસવા કહ્યું. તે બિચારો ખઢીતો ખઢીતો એક ખુશામાં બેઠો અને ધુજતે અવાજે પુછ્યું:—“ આપે મને બોલાવ્યો છે ? ”

“ હા, બોલાવ્યો છે ” અક્ષયબાપુએ મોટે અવાજે કહ્યું.

“ કેમ કાંઈ નવી ખબર મલી છે ? ”

“ હા, ”

“ ચોરી સંબંધમાં ? ”

“ નહીં નહીં ! ખૂનના સંબંધમાં ? ”

“ ખૂન ખાખત ? ” અમીચંદે ચોંટીને પુછ્યું.

“ હા, જેણે ખૂન કર્યું છે તેના પત્નો મળ્યો છે ”

કાણે કર્યું, ગોવિંદસિંહે ? ”

“ નહીં, જેના નામ પર આ વારન્ટ છે તેણે ” કહીને અક્ષયબાપુએ અમીચંદની સામે વારન્ટ મુકી દીધું.

અમીચંદે જોઈને કહ્યું:—“ વારન્ટ ? ”

“ હા, અને તે તારાજ નામ પર છે ” અક્ષયબાપુએ કહ્યું.

અમીચંદનો ચહેરો શીકકો થઈ ગયો. આખું શરીર કંપવા લાગ્યું, કપાળપર પસીનો ટપકવા લાગ્યો, તે તુટતા અવાજે બોલ્યો:—
“ મારા નામ પર છે ? ”

“ હા તારાજ નામ પર ! ” અક્ષયબાપુ કડક થઈને બોલ્યા.

“ અમીચંદના નામ પર છે. તે મારા શેઠ હજુરીમલનું પુત્ર કયું છે તારી ઉપપત્ની જગીચાનું પણ પુત્ર કયું છે અને બંને પુત્રનું આ વારન્ટ છે. ”

અમીચંદ કંપતો કંપતો ઉભો થયો અને કપાળ પરથી વાંકર આંગળીએ પસીનો લુછતાં બોલ્યો. “ મેં પુત્ર નથી કર્યાં. ”

“ તેજ બંને પુત્ર કર્યાં છે. ” અક્ષયબાબુ ગર્જના કરી ઉઠ્યા. “ હવે હું તને ગીરફતાર કરું છું. ”

“ મેં પુત્ર નથી કર્યાં, હું બેકસુર છું. ” અમીચંદ એટલું બોલી બહાર જવાને તૈયાર થયો. અક્ષયબાબુએ ઝડપથી તેનો હાથ પકડ્યો એટલે અમીચંદે કહ્યું:—“ સાંભળો, હું સવળી વાત કહું છું. મેં પુત્ર કયું નથી, ખાત્રી માટે આપ ગમે તેવા સોગંદ માગી લ્યો. ”

“ બસ, બસ, ! જન પર આદત આવતી જોઈને માત્ર તમેજ નહીં, ઘણાં લોકો સોગંદ ખાઈને જીવું બોલે છે ચાલો, તમારા હાથ જરા નજીક કરો. ” કહીને અક્ષયબાબુએ ખીરસામાંથી એક હાથકડકે કહાડી.

આ મામલો જોઈને અમીચંદના હાંખ ગગડી ગયા, તે એક બચ્ચા મીસાલે ધસાધસ રડવા લાગ્યો અને નવીનબાબુના પગ પર માથું નાખીને રડતો રડતો કાલાવાલા કરવા માંડ્યો:—“ આપ મને બચાવો, મેં પુત્ર નથી કર્યા હું પ્રતિજ્ઞા પર કહું છું કે હું કંઈ જાણતો નથી. ”

“ મારો શું અધિકાર છે ? જો તમે પુત્ર કયું હવે તો તેની સજા તમારે બોગવવીજ પડશે. ” નવીનબાબુએ કહ્યું.

“ નહીં હું બેકસુર છું, મેં પુત્ર કર્યાં નથી. ”

“ સાફ, કંઈ પરવા નહીં, મને ખરી વાત સમજાવી આપ કે તું બેકસુર છે તો હું છોડી આપીશ. ” અક્ષયબાબુ સહેજ નરમ થીને બોલ્યા.

અમીચંદ કાન પર હાથ દઈને બોલ્યો:—કેવી રીતે કહું કંઈ જાણ્યો તો છેજ નહીં. ”

“ તો શંસી પર ચઢો. ” અક્ષયબાબુએ ધમકીના તોર પર કહ્યું. અમીચંદ તેમના પગ પર પડવા ચાલ્યો. અક્ષયબાબુએ દુર ખસાડી દઈ કરડાકીથી કહ્યું:—“ બસ કર ! બહુ ચાલાકીનું કામ નથી સીધા માણસની માફક સઘળું સ્પષ્ટ કહી આપ. ”

અમીચંદ હવે ટટાર થઈને ઉભો અને આંસુ લુછી નરમ અવાજે

બોલ્યા:—“ મને થોડું પાણી આપો. ”

ઇશ્વરો થતાં નવીનઆયુએ પાણી આપ્યું, તે પીધા પછી અમીચંદ બોલ્યો:—“ સાંભળો હું સધળી વાત સાંઝ સાર કહી આપું છું, હવે જુહું નહીં કહું. ”

“ અને એજ તારા માટે સલામતી ભર્યું છે. ” અક્ષયઆયુ ગંભીરપણે બોલ્યા.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

અમીચંદનો અજબ ખુલાસો.

“ ચાલો કહો, કેવી રીતે ખુન કર્યા ? ” અમીચંદ જરા ઠીક થઇ બેઠો એટલે ડીટેક્ટીવ આયુએ પુછ્યું.

“ દોહાઇ સરકારની, મેં ખુન નથી કર્યો ” અમીચંદ કરગરતી ઢપે બોલ્યો.

“ પાછું જુહું ? ” અક્ષયઆયુ ગર્જના કરી ઉઠ્યા.

“ નહિં સરકાર, મારી વાત સાંભળી લ્યો, હું જુહું નહીં બોલું. ”

“ સાંઝ, કહે ” અક્ષયઆયુના મ્હોડેથી સાંભળીને અમીચંદ બોલ્યો:—“ હું હમેશાં તેને ઘેર જતો હતો અને આ વાત પણ સાચી છે કે, જગીયા સાથે પ્રિતી હતી. તે હજુરીમલના ઘરની સધળી હકીકત રાઇ રત્તી જાણતી હતી. તેનાથી જણાયું કે આટલી વૃદ્ધ વયે પણ લાલા ગંગાને માટે મજનું બની રહ્યા છે. તે કહેતી હતી કે હજુરીમલે ગંગાને દસ હજાર રૂપીઆ આપવાનો કરાર કર્યો છે અને તેણી રૂપીયા લઇને હજુરીમલની સાથે જવાને તૈયાર થઇ છે. ”

“ એ સધળું અમે જાણીએ છીએ. ”

“ હું તેની બીતરની સ્થિતિ સધળી જાણું છું. તેની પેદીને દીવાળું કુંકવામાં પણ ઝાઝો વખત બાકી ન્હોતો, એટલા માટે હું વિચારમાં પડ્યો હતો કે, આ દસ હજાર તેઓ ક્યાંથી કહાડશે ! ”

“ તે દસ હજારની વાત તમે ક્યારે સાંભળી ? ”

“ હા, તેજ તો હું કહું છું. એક દીવસે હજુરીમલે મને દસ હજારની નોટ બતાવીને સમ્પ્રદાયની વાત કહી અને હેવટે એ પણ કહ્યું કે, નારાજ થવાથી તે લોકો ખુન કરે છે. ”

“ એ તો સધળું અમોને ખબર છે. પછી શું થયું કહો. ”

“ તે પછી હજુરીમલે લાલતાપ્રસાદ મારફત સધળી તોડો

બદલાવી લીધી. તેને ખબર હતી કે, ગુરુ ગોવિંદસિંહની પાસે નોટાના નંબર છે. ખોવાય અથવા ચોરાય જવાની વાતથી તે જાહેર કરી દેશે તો પછી તેને વટાવવાનું કામ મુશ્કેલ થઈ પડશે, એમ સમજીને તેણે પ્રથમથી જ ચાલાકી વાપરી હતી. તે પછી રાણી ગલીમાં જઈને ગંગા હજુરીમલની રાહ જોશે, હજુરીમલ ત્યાં વેશ બદલીને જશે, તે ત્યાં ગંગાના હાથમાં દસ હજારની નોટા સોંપશે, અને ત્યાર પછી તેણી હજુરીમલ સાથે તેજ રાત્રે મુંબઈ નાસી જશે એવો ઠરાવ તેઓ વચ્ચે કરવામાં આવ્યો અને તે નક્કી થવા પછી જગીયાએ મને સંઘળી વાત કહી. ”

“ તો પછી ગંગા નહીં, જગીયા કેમ ગઈ ? ”

“ જે દીવસે ઉપડી જયું હતું, તેનાથી એક દીવસ પહેલાંજ તે ડરી ગઈ, પણ રૂપીયાનો લોભ છોડી શકી નહીં. ”

“ અરે ! તો ગંગા જવાને ખુશી નહોતી ? ” અક્ષયભાણુ કાંઈક અજયખીથી બોલ્યા.

“ નહીં સાહેબ, તે ખુદાની સાથે કોણુ જાય ? ” ગંગાને હેતુ એ હતો કે, તેની પાસેથી દસ હજાર પડાવીને પછી ધકકો મારવો. ”

“ ત્યારે તો બરાબર ‘જैसे કું તૈસા’ મળ્યો હતો. ”

“ હા, પણ હજુરીમલનું ખુન કરવાનું તે નહોતી ઇચ્છતી. ”

“ ખેર, પણ ગંગાને બદલે જગીયા કેવી રીતે રાણીગલીમાં જવાને ખુશી થઈ ? ”

અમીચંદને કાંઈક આનાકાની કરતો જોઈ અક્ષયભાણુ જરા ગરમ થઈને બોલ્યા. “ યાદ રખો ! જન સલામત ચાહો તો કોઈ પણ વાતને છુપાવો નહીં. ”

“ તે મારાજ માટે જવાને ખુશી થઈ. ”

“ તમારા માટે કેવી રીતે ? ”

“ જુઓ, હવે હું કોઈ વાત છુપાવીશ નહીં, પરંતુ આપે મને બચાવવો જોઈશે. ”

“ જો તમે ખુન નથી કર્યું, તો બહીવાનું કંઈ કરણુ નથી. ”

“ સારું સાંભળો, જુઓ હું ગરીબ માણસ છું, નોકરી પણ હાલમાંજ મળેલી છે. દસ હજારનો લોભ હું થોભાવી શક્યો નહીં. મેં ધાર્યું કે દસ હજારની રકમ જો મળી જાય તો બીજા કોઈ મુલકમાં જઈને જગીયાની સાથે સુખમાં દહાડા કહાડીશ. ”

“ ત્યારે તો તમે ચોર ઉપર પણ લુટ પાડવાનો ઇરાદો કર્યો. ”

ઓહ ! આમાં તો ઘણાં મોટા મોટા મહાત્માઓ સામેલ થઇ ગયા હતા ! ”

“ પ્રથમ આપ સઘળું સાંભળી લ્યો, પછી જે ઇચ્છા હોય તે મને કહેજો. ” અમીચંદે કહ્યું. “ જગીયા પાસેથી સાંભળ્યું કે, ગંગાની મરજી રાત્રે રાણીગલીમાં જવાની નથી, તેમ બીજી તરફથી રૂપીયાનો કોભ પણ છોડી શકતી નથી; એટલા માટે જગીયાને પોતાના કપડાં પહેરાવીને જવાનું સમજાવતી હતી અને તે એમ પણ કહેતી હતી કે રાત્રે તેને હજુરીમલ ઓળખી શકશે નહીં. દસ હજારની નોટ અ.પે કે લઈને તુરત બાગી નીકળવું, અને ત્યાંથી સીધી મારી (ગંગા) પાસે ચાલી આવવું કે જેના બદલામાં સો રૂપીયા ધનામના આપવામાં આવશે. એ પ્રમાણે ગંગાએ જગીયા પાસેથી સાંભળ્યું ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે, તું એ વાત કયુલ કરી લે, આપણે એ સઘળા રૂપીયા લઈને કોઈ બીજા શહેરમાં નાસી જઈશું. મારી આ વાત જગીયાના મગજમાં ઉતરી અને તે કયુલ થઈ. ત્યાર પછી જમુના ટીકીટ લેવા આવી. તે વખતે મને સંદેહ ઉપજ્યો કે, આટલા બધા નોકર ચાકર છતાં જમુનાને મોકલવાનું શું કારણ ? ખેર, જમુનાએ આવતાંજ પીવા માટે પાણી માગ્યું. હું પાણી લાવવાનું બહાનું કરીને ગયો પણ બારણા પાછળ છુપાઈને જેવા લાગ્યો કે તેણી શું કરે છે. મારી અન્યથા વચ્ચે જમુનાએ તેજેરી ખોલી અને તેમાંથી નોટો કઢાડી. હવેજ મને સમજ પડી કે હજુરીમલે લાલતાપ્રસાદની રૂબરૂમાં તેજેરીમાં નોટો સુકવામાં ચાલાકી વાપરી હતી. અને નોટો પાછી ઉઠાવી જવાની આ બીજી ચાલાકી વાપરવામાં આવી છે. હું સમજ્યો કે, ખેર સઘળા મને ચોર સમજશે તો ભલે સમજે. ”

“ તે આટલો ચાલાક હતો, તો પછી દીવાળું કેમ નીકળ્યું ? ” અક્ષયબાબુએ પૂછ્યું.

“ જુગારના કારણથીજ દીવાળું નીકળ્યું છે. ” અમીચંદે જવાબ આપ્યો.

“ વાર પછી ? ” અક્ષયબાબુએ મુળ વાત પર આવવા કહ્યું.

“ પછી હું પણ મનમાં ખોલ્યો કે, ભલે ચાલાકી કરે; જેમ-એક કે કોણ રૂપીયા મેળવે છે ! જમુના નોટો લઈ પાણી પીને ચાલી ગઈ, ત્યારથી હું પણ કાંઈક હીંમતથી એ કામમાં પડ્યો. જગીયાને બનેલી સઘળી વાત કહી દીધી, તે ગંગાના કપડા પહેરી રાણીગલીમાં ગઈ, ત્યાં હજુરીમલથી ભેટ થઈ અને તેણે નોટનું બંડલ તેને આપ્યું ”

“ પણ ખુન કોણે કર્યું ? ” અક્ષયઆયુએ પુછ્યું.

“ ખુન ! તે વાત હું નથી જાણતો. હું જગીયાના કહેવા પ્રમાણે ગંગાને કીનારે રાહ જોતો હતો. તે દોડતી હાંફતી મારી પાસે આવી અને નોટનું બંડલ મારા હાથમાં મુક્યું, ધાસ્તીને લીધે તે ધુજતી હતી. તેણે મને બંડલ આપીને કાંપક કહ્યું, તે સમયે તો હું સમજ્યો નહીં, પણ એટલું બરાબર સાંભળ્યું કે, હનુરીમલનું ખુન થયું ગયું છે. ”

“ કોણે ખુન કર્યું, તે ન કહ્યું ? ”

“ તે વાત તેણી કહેવા જતી હતી, એટલામાં એક માણસે પાછળથી આવીને તેની પર હુમલો કર્યો. તેના હાથમાં એક લાંબો તેજસ્વી છરો હતો. બચને લીધે તેણી નીચે પડી ગઈ, હું પણ જીવ લપ્પને ત્યાંથી નાહો. ”

“ તે માણસ તારી પાછળ આવ્યો હતો ? ”

“ તે હું કહી શકતો નથી. થોડે દુર જવા પછી પાછું ફરીને મેં જોયું તો તે જગીયાના કપડામાંથી અધર પગે બેસીને કાંપક શોધતો હતો. કદાચ તેના કપડામાંથી પેલું નોટનું બંડલ શોધતો હોય. ”

“ તે પછી તે તારી પાછળ દોડ્યો હતો ? ”

“ તે મને ખબર નથી. હું ભાગીને એક ગલીમાં ધુસી ગયો. ”

“ તેને જોઈને ઓળખી શકે ખરો ? ”

“ મેં તેને બરાબર રીતે જોયેલો નહીં, લાંબી કાળી દાઢી હતી. લાંબા વાળના ઝુલકાથી એમ જણાતું હતું કે, તે વેશધારી છે. ”

“ ગાડીવાન પણ એમજ કહેતો હતો, પણ જગીયા તો તેને જરૂર ઓળખતી હતી, એટલેજ તેની સાથે ગાડીમાં બેઠી હતી. ”

“ હા, તે કહેવા જતી હતી, પણ તેટલામાં પેલો તેની પર તુટી પડવાથી બોલી શકી નહીં. ”

“ સારું, જગીયાનો કોઈ બીજાથી પણ સંબંધ હતો શું ? ” એટલું કહી અક્ષયઆયુ અમીચંદની તરફ તેજ નજરથી જોઈ રહ્યા.

“ નહીં, નહીં ! બીલકુલ નહીં. ” અમીચંદ બોલી ઉઠ્યો.

“ નહીં, હોવો જોઈએ. સારું પછી ? ”

“ ખસ હવે તો કહેવાનું કાંઈ રહેતું નથી. માત્ર એટલું વધુ કહેવા માગું છું કે, ગુરૂ ગોવિંદસિંહને મેં રૂપિયા પાછા પહોંચાડી દીધા છે. ”

“ હે ! તમે પહોંચાડી દીધા ? ” અક્ષયપ્રાપ્ત અને નવીનમ ચાંકીને સાથે બોલી ઉઠ્યા.

“ હા, સાહેબ ! મેં જ ! ” અમીચંદે ધીરેથી કહ્યું.

“ રૂપીયા પાછા કેમ પહોંચાડ્યા ? ” અક્ષયપ્રાપ્તએ પુછ્યું, અમીચંદે કહ્યું :—“ જ્યારે જગીયા જમતમા ન રહી તો પં રૂપીયા લઇને છું કરું ? મારો ગુજર તો કોઇ પણ રીતે થાય તેણીને લીધે તો રૂપીયાનો લોભ થયો હતો. હજી પણ જો તે મજબૂત તો હું તેને જોઇ લઉં. ”

“ કોને ? ” અક્ષયપ્રાપ્તએ પુછ્યું.

“ જેણે મારી જગીયાનું ખુન કર્યું તેને. ” કહીને અમીચંદ તાંત પીસ્યા, તેની આંખોમાં આગ ચમકવા લાગી.

“ તે કોણ છે ? ”

“ આહ, જાણતો હોત—”

“ અરે કોઇ પર થોડો ધણો શક પણ જાય છે ? ”

“ જરા જેટલી ગંધ પણ મળે તો પાતાળમાંથી પણ તે ખેંચી લાવું, ”

“ પણ તેં આ સંવળું પ્રથમ કેમ ન કહ્યું ? ”

“ તો તમો લોક મારી ઉપરજ શક લઇ જતે. ”

“ તું પણ અજબ બેવકુફ આદમી છો ! હમણાં તો તારી વા વિશ્વાસ મુકી વારંટ દબાવી રાખું છું, એવિંદસિંહને રૂપીયા પહોંચાડીયા તે ધણુંજ સારું કર્યું, પણ યાદ રાખવું કે, મારા કહેવા ઉલટો ચાલ્યો તો—”

“ આપ જે કહો તે કરવા તૈયાર છું ” અમીચંદ વચ્ચે બોલ ઉઠ્યો.

“ સારું, સાંભળ મુદ્દાની વાત તો એ કે, અહીંયાની આ સંવળ વાત કોઇને પણ કહેવી નહીં. ”

“ નહીં, હું કોઇને પણ નહીં કહું. ” કહીને અમીચંદ ત્યાં ચાલતો થયો.

નવીનપ્રાપ્ત જે આટલીવાર થયાં ચુપ બેઠા હતા તે અમીચંદ જવાની સાથેજ બોલ્યા. “ તેની વાતપર આપ વિશ્વાસ કરો છો ? ”

“ કાંઇક કાંઇક કરું છું ” અક્ષયપ્રાપ્તએ કહ્યું.

“ પણ આ છે પકડો બદમાશ ! ”

“ તે છે, પણ તેની હિંમત ત્રહી કે તે બંને ખુન કરે ! હ તો એક નવો ખુની નીકળ્યો. ”

“ તે કાણુ ? ” નવીનબાબુએ કાંઈક આતુર ઢબે પુછ્યું.

“ અમીચંદ કહેતો હતો તે. ”

“ તે કાણુ છે ? ”

“ જે હોય તે, જગીયાને તેની સાથે જાણ પીછાણ હતી. ”

“ તે તો છેજ, નહીં તો તેની સાથે જગીયા ગાડીમાં શું કામ જાય ? ”

“ આપ કોને સમજે છો ? ” અક્ષયબાબુએ પુછ્યું.

“ હું તો શાન્તપ્રસાદને સમજું છું. ” નવીનબાબુએ કહ્યું.

“ ઓહ ! એ સઘળી નકામી વાતો છોડી દો, શાન્તપ્રસાદ કોઈ છેજ નહીં. ”

નવીનબાબુ કાંઈ બોલ્યા નહીં, અક્ષયબાબુ ઉભા થયા અને બોલ્યા “ જેમએ કે શું થાય છે, હમણું તો જ્યાંના ત્યાં છીએ. કાંઈ પણ થયું નહીં, ” કહીને ત્યાંથી ચાલતા થયા.

અક્ષયબાબુના જવા પછી દલીપદાસ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. આવતાંજ ખુનના મામલામાં ક્યાં સુધી. શું થયું વિગેરે પુછ્યું, નવીનબાબુએ તેને સઘળી વાત કહી.

“ ત્યારે તો અમીચંદની પાસેજ રૂપીયા છે. પાછા ફેરવવાની વાત બનાવટી છે. ચોરીના અપરાધ માટે ખચ્યાજી જરૂર જેલમાં જશે. ” દલીપદાસ વાત સાંભળી લીધા પછી બોલ્યો.

“ ગંગાએજ જગીયાને મોકલી હતી, તેમાં કાંઈ પણ શક હશે દેહો નહીં. ” નવીનબાબુ બોલ્યા.

“ અજી, હું પુછી લઈશ, તેની પર મને પુરો વિશ્વાસ છે. ” દલીપદાસે ભવાં ચઢાવી કહ્યું.

“ પણ ચાર, જે ગુરસો ન કરે તો એક વાત કહું. ” નવીનબાબુએ કહ્યું.

“ કહો દોસ્ત, તમારી વાત પર વળી ગુરસો કેવો ? ”

“ સાચી વાત તો બાધ એ છે કે, ગંગા મને સારું માણસ નથી દેખાતી. ”

“ હું તેને પુછીશ. ” દલીપદાસે વળી પાછાં ભવાં ચઢાવીને હમમાંજ કહ્યું.

વધુ કાંઈ ન કહેતાં દલીપ ચાલ્યો ગયો. નવીનબાબુ મનમાં કહેવા લાગ્યા—જે જેને ચાહે છે, તે આવી રીતે આંધળો થઈને ચાડે છે. ગંગાની બીતરની હાલત જાણવા પછી દલીપ સમજી શકે કે, તે કેવો ભ્રમમાં પડ્યો છે. સચ છે કે, સ્ત્રીની લીલા દેવતા પણ જાણી શકતા નથી.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

એક ભેદી કાગળ-પુતીને સપડાવવાની બાજી.

બે દિવસ સુધી તો અક્ષયભાઈની કાંઈ ખબર મળી નહીં. ત્રીજે દિવસે એક માણસે આવીને નવીનભાઈને કહ્યું ‘ અક્ષયભાઈ આપને હમણાં જ બોલાવે છે ’ માત્ર એટલું જ તે જણતો હતો.

નવીનભાઈ ઝડપથી ઉઠીને તેમને મળવા ચાલ્યા. ત્યાં જઈ જુએ છે તો અક્ષયભાઈ અને અમીયંદ બંને બેઠા છે અક્ષયભાઈ હસીને બોલ્યા. “ પધારો, નવીનભાઈ ! પ્રથમથી જ આપ મારી સાથે છો તો છેવટમાં આપને છોડવા ઠીક નહીં.”

“ કેમ ! શું પુતી પકડાઈ ગયો ? ”

“ પકડાયો નથી, પણ પકડાવામાં હવે વિશેષ વિલંબ નથી.” અક્ષયભાઈએ કહ્યું.

“ વાત શું છે, કહો તો ખરા ? ”

“ હો, આ કવર જુઓ ” કહીને અક્ષયભાઈએ એક કવર આપ્યું. નવીનભાઈએ જોયું તો સરનામું અમીયંદતું હતું. રજા માગીને તે બોલ્યું અને અંદરથી કાગળ કઢાડીને વાંચ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે,—જે રાણીગલી વાળા પુતની આશ્રતમાંથી બચવા માગતા હો તો કાલે રાતના અગીયાર વાગતે ખીડત ગાર્ડનના પુર્વ દક્ષિણ બુલ્ડોઝર પર આવો. યાદ રાખવું કે સાથે કોઈ ન આવે. તે વખતે એક સારો માણસ આવીને ચીફ્ટ સગવાવવા માટે દીવાસળી માગશે. બસ તેની સાથે વાતચીત કરવાથી સમજાશે પુલાસો થઈ જશે. એ પ્રમાણે વાંચી લઈને નવીનભાઈએ કહ્યું. “ પણ આ કાણે લખ્યું છે, તે કેમ જણાશે ? ”

“ જેણે પુત ક્યાં તેણે જ લખેલું છે અમીયંદ બોલી ઉઠ્યો.

“ હા, હું પણ સમજી છું કે, પુતીએ જ લખ્યો છે.” અક્ષયભાઈ બોલ્યા. “ તેણે જગીયાતું પુત કરતી વેળાએ અમીયંદને જરૂર જણેલો હતો. નહીં તો અમીયંદ આ પુતને લીધે વિપતમાં પડ્યો છે તે આપણા સીરાય તો ખીજું કોઈ જણતું નથી. જરૂર તે જ પુતી છે અને હવે તે અમીયંદ પાસેથી રૂપિયા મેળવવા માટે આ કોશિશ કરે છે.”

નવીનભાઈ—“ હા બનવાજોગ છે.”

“ બનવાજોગ નહીં, પણ ખરાબ એમ જ છે.” અક્ષયભાઈએ બાર દબને કહ્યું.

“ એવા તો કેટલાય આપના ‘બરાબર’ સાંભળી ચુક્યા. ”
નવીનઆપુએ હસીને કહ્યું.

“ સારું, આ વખતે જોઇ લેજો, એજ બરાબર છે. ”

“ તો શું આપ અમીચંદની સાથે તેને પકડવા જશો ? ”

“ જરૂર ! તમારે પણ આવવું પડશે, ઉપસંહાર (છેવટ) માં તમારે સાથે રહેવું જોઇએ. ”

“ હું પણ આવીશ તો જરૂર, હવે જોઇએ કે છેવટ આવે છે
યા આગળ વધીએ છીએ. ”

ગોઠવણ નક્કી થઇ, અમીચંદ રજા લઇ ચાલ્યો, જતી વખતે
અક્ષયઆપુએ કહ્યું:—“ અમે ગાડીના પુર્વ દક્ષિણ ખુલ્લાની નજીકમાં
રહેશું, બરાબર અગીયારને ટાઇમે. ”

“ આપરે આપ, આતો પાકડો બદમાશ છે. ” અમીચંદના જવાની
સાથેજ નવીનઆપુ બોલી ઉઠ્યા.

“ શું કહું ચાર ! ” અક્ષયઆપુ હસીને કહેવા લાગ્યા. “ એતો
કાંટા ઘેંચીને કાંટો કાઢવો પડે છે. આ લુગ્યાએ રૂપીયા ગળી જઇને
પાછા ઓઢી દીધા છે. ”

“ ધારતીથી હું, નહીં તો છે બડો બદમાશ. ”

“ પણ એ બદમાશને હાથમાં લીધા વગર ખુનીને પકડવો બહુ
મુશ્કેલ થઇ પડત. ”

“ સારું, હવે કહો તો આ પત્ર કોણે લખ્યો છે ? ”

“ જેણે હજુરીમલ અને જગીયાના ખુન કર્યા છે. ”

“ ખેર, તો તે કોણ છે ? ”

“ અચીત, કાઈ છે તો જાણ પીછાણુનો. ”

“ કોણ ગુરૂ ગોવિંદસિંહ ? ”

“ અરે ! તમે તો ગુરૂ ગોવિંદસિંહને છોડતાજ નથી; ખરી
વાત એજ છે કે, તેણે ખુન કર્યા નથી, તેનીં હું બરાબર ખાત્રી કરી
ચુક્યો છું. ”

“ તો આપ કોને સમજે છો ? ”

“ હવે કોઇને સમજવાની ઇચ્છા નથી રહી, સમજી સમજીને
જીવ ઉમકાઇ ગયો છે, હવે તો રાતનાંજ તેને જીવતો જાગતો જોઇ
લઇશું. ”

પણ આટલી વાતથી નવીનઆપુ કાંઈ ચુપ રહે તેવા નહોતા.
તે બોલ્યા:—“ ખુનીજ આવશે, એમ આપ કેમ કહી શકો છો ?
બનવાજોગ છે કે જેણે કાગળ લખ્યો છે, તે ખુનની વાત કાંઈ જાણતો

હોય અગર સાંભળ્યું હોય. અથવા તો એમ સાંભળ્યું હોય કે અમીચંદ આ પુત્રમાં સામેલ છે, અને કાંઈક રૂપીઆ કઢાવવા માટે તેને બોલાવ્યો હોય.”

“ આપનું કહેવું યરાયર થઈ પડતે, પણ અહીં એ વાત નથી. આમાં તો અંદરનો બેદ બહારનું કાંઈ જાણતું નથી. અમીચંદ પુત્રની વખતે ત્યાં હતો, એ વાત ત્રણ માણસોજ માત્ર જાણે છે.”

“ સાઈ, નામ લ્યો.”

“ પ્રથમ જગીયા, તે તો મરી ચુકી બીજે અમીચંદ જે પહેલાં આપણી સામે કમુલ કરી ચુક્યો, તે બીજા કેદને જાહેર કરી શકે નહીં. ત્રીજે એજ કે જેણે પુત્ર કર્યા”

“ આપ જે કહો છો તે યરાયર છે.”

“ તો અમીચંદ પુત્રમાં સામેલ છે, એ વાત પુત્રી સિવાય બીજે કાંઈ જાણી શકે તેમ નથી.”

“ તો પછી તે અમીચંદને આવી રીતે કાં બોલાવે છે ?”

“ રૂપીયાના લેભથી; હું તો પ્રથમથીજ કહી ચુક્યો હતો કે રૂપીયાના લેભથી તેણે હજુરીમલતું પુત્ર કર્યું હતું, પણ પુત્ર કરવા છતાં તેને રૂપીયા મળ્યા નહીં. તે રકમ જગીયાના હાથમાં ગઈ હતી. જગીયા અકસ્માત હજુરીમલતું પુત્ર થતું જોઈને સ્તબ્ધ થઈ ગઈ હતી, અને તે રથતિમાં તે ચુપચાપ પુત્રીની સાથે ગાડીમાં જઈ બેઠી. તે પછી તક સાધીને ભાગી અને રૂપીયા અમીચંદને આપ્યા પેલો પુત્રી પોતાના હાથમાંથી આ પ્રમાણે રકમ જતી જોઈને દીવાનાની મારક ઝનુનથી તેણીની પાછળ દોડ્યો અને અમીચંદની સાથે તેને વાત કરતી જોઈને છાતીમાં છુરો ભેંડી દીધો. જ્યારે તેના કપડામાં તોટા નહીં મળ્યા, ત્યારે તે અમીચંદની પાછળ દોડ્યો અને જો તે મળત, તો બેની જગ્યાએ ત્રણ પુત્ર થાત, અને એક વધુ બદમાશનો ભાર ધરતી પરથી ઓછો થાત.”

“ વાત તો સત્ય જણાય છે પણ તેણે રૂપીયાના લેભથી બંને પુત્ર કરી નાખ્યા ?”

“ રૂપીયાને માટે હમેશાં એવું બન્યા કરે છે.”

“ રૂપીયા માટે પુત્ર ? આપરે ! તો આપ કોની પર શક લઈ જાઓ છો ?”

“ અને આપને કોની પર જાય છે ?”

“ હું તો કાંઈ પણ સમજી શકતો નથી. આપ કોઈ પર લક્ષ જાઓ છો ? ”

“ હું તો લાલતાપ્રસાદને ખુની સમજું છું. ” અક્ષયબાબુએ કહ્યું.

“ લાલતાપ્રસાદ ! ” નવીનબાબુ ચોંકીને બોલ્યા “ તેની પર સંદેહ કેમ કરો છો ? ”

“ તેનું કારણ છે. હું કહી આપું છું કે આજ રાત્રે લાલતાપ્રસાદ પકડાઈ જશે, કાલે જેલમાં જશે અને એક માસની અંદર તેને શંસી થશે. ”

નવીનબાબુ આ સાંભળીને દંગ થયા. તેની સામે આવો બનાવ પહેલેાજ હતો, અક્ષયબાબુને તો ખુબ અબ્યાસ હતો. નવીનબાબુએ વળી પાછો તેજ પ્રશ્ન કર્યો. પણ આપ લાલતા પર શા કારણથી સંદેહ કરો છો ? ”

“ એ છોકરાની મને કાંઈક ખબર મળી છે. બાહેરથી તે સાદો છે, પણ અંદરથી તે જુગારી અને શરાબી છે. યુવાન છે, હાથમાં પૈસા પણ છે, આ સમયે તેને પૈસાની ઘણી જરૂર આવી પડી હતી. આવી સિતિમાં માણસ ગમે તે કરવાને અચકાતો નથી. ”

“ પણ તેણે કેમ જાણ્યું કે હજુરીમલની પાસે રૂપિયા છે ? ” નવીનબાબુએ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો.

“ ગંગાની સહાયતાથી. ”

“ કેમ ? ”

“ કેમ શુ સાહેબ, ગંગા સાથે તેને છુપો સંબંધ છે. જો ગંગા કોઈને જરા પણ આહતી હોય તો તે લાલતાપ્રસાદનેજ. લાલતા તે રાત્રે હજુરીમલની શું દશા કરશે, તે તેણી જાણતી હતી અને એ બચને લીધેજ તે પોતે રાણીગલીમાં ન જતાં જગીયાને મોકલી હતી. ”

“ આપ તો ઘણી વિસ્મયની વાત—”

“ વિસ્મયની કાંઈ નહીં, એવું ઘણું થયા કરે છે. ” અક્ષયબાબુ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યા.

હવે નવીનબાબુને દુનીયા પર તીરસ્કાર છુટ્યો. ‘બાપરે બાપ ! દુનિયા તો મોટું ખરાબીનું ધામ છે.’ એમ બમડી, સાંગે પાછા આવવાનું કહી તેઓ ઘર તરફ રવાના થયા.

પ્રકરણ ૨૧ મું. નવીનઆયુના તરંગો.

ધ્રુવ કરવા છતાં પણ નવીનઆયુ આ ઘટનાને મનમાંથી દૂર કહાડી શકતા નથી. જ્યારથી ખુન થયાં છે, ત્યારથી ખાવા પીવાનું પણ રૂચતું નથી. દીવસ રાત્રી એજ વિચારમાં વીતે છે. તેઓએ પણ એ ત્રણ હટેકટીવ વાર્તાઓના પુસ્તકો લખ્યાં છે, પરંતુ આવો ગુચ્ચવણ ભર્યો અને ભેદી પ્લોટ પોતે આપી શક્યા નથી. તેણે વિચાર્યું કે, આટલુંજ લખીને પોતાને કાઢ ઉપસાંહાર (છેવટ પરિણામ) લખવા કહે તો યસ કલમ બંધ, આંખો સ્થિર! આ વાર્તાનું છેવટ કેવી રીતે દીલચસ્પ લાવી શકાય, તેનો પતો તેમને કલ્પનાના રાજ્યમાં મળી શક્યો નહીં આ માંમલાતાં ખુનીનો પતો મળવાની આખતમાં તે એકદમ નિરાશ થઈ બેઠા.

નવીનઆયુ વિચારવા લાગ્યા કે, અક્ષયઆયુ એક ખાહોશ હિટે-કટીવ છતાં ડગલે ડગલે ભુલતા ગયા છે. આજે પણ કહે છે કે ખુનીજ અમીચંદને મળવા આવશે; પણ જે બમે ખુન કરી બધાની નજરમાંથી બચી જવા પામ્યો છે, તે આમ જાહેર રીતે મળવાને કેમ આવે? હા, રૂપીયાના લોભથી તેનું આવવું બનવા જોગ છે, પરંતુ અમીચંદ પકડાવી દેશે એવો ભય પણ તેને જરૂર હોઈ શકે. બેશક તે એટલો વિચાર કરી શકે કે અમીચંદ પોતાની છાંદગીના ભયને લીધે આ વાત જાહેર નહીં કરે, રૂપીયામાંથી ભાગ આપી પોતાના બચાવને માટે તે વાતને છુપારી દેશે. જો લાલતાપ્રસાદજી ખુની હોય તો તેણે નકકી માન્યું હશે કે અમીચંદ તેની વાતથી ઉલટો નહીં ચાલે, નહીં તો તે અમીચંદને પકડાવી આપે ગમે તે હો, પરંતુ તે આ વાત તો જાણતો નથી કે, અમીચંદે ગુરૂ ગોવિંદસિંહને રૂપીયા પાછા પહોંચાડી દીધા છે. જો તેમ ન હોય તો તે રૂપીયા માટે થઈને અમીચંદને મળવા આવે નહીં. એમ પણ બની શકે કે, આ સંઘળી અમીચંદની લીલા હોય. અત્યાર સુધી તેણે જેટલી વાતો કહી છે, તે સંઘળી જુદી; એક પણ સાચી નહીં. કેવળ અક્ષયઆયુની આંખો આંજવા માટેનીજ. એ મોટો ધુત અને બદમાશ છે, તેમાં તો કાંઈજ શક નથી. રૂપીયાના લોભથી તેણે પોતેજ કાઢ ગુંડા પાસે આ ખુન કરાવ્યું હોય, કેમકે તે હજુરીમલની સંઘળી વાતો જાણતો હતો. જગીયાને પણ તેણેજ મારી નાખી, એટલા માટે કે તેણે હજુરીમલનું ખુન થતાં જોયું હતું. કાણ જાણે ક્યારેક જગીયાના મોઢામાંથી

એક ખુલી જાય તેનો તેને ભય હતો. અમારી સામે તેણે જે જે વાતો કહી છે તે સઘળી બનાવટી છે, પેલા કાગળનો પ્રપંચ પણ તેણેજ રચેલો છે અને આજ રાત્રે બીડન સ્ટ્રીટની ઘટના પણ તેણેજ રચેલી છે. અક્ષયબાપુનું નામ ડિટેક્ટીવ તરીકે ઘણું પંકાતું સાંભળતા હતા, પણ આ મામલામાં તો જોઈએ છીએ કે, જેટલી વાત તે બરાબર અને નિશ્ચય પર આવીને કહે છે, તેમાંથી એક પણ ખરી પડી નથી. આજે પણ તેવું જ થશે. આટલા દીવસ પસાર થઈ ગયા છતાં તેઓથી કાંઈ બની શક્યું નહીં, ત્યારે પછી બીજું શું કહી શકાય ?

આખો દીવસ નવીનબાપુએ કાંઈ પણ કામકાજ વગર એજ ખુનના મામલાને લગતી ચિંતામાં પસાર કર્યો, પણ કોઈ વાત સ્થિર થઈ નહીં. તેઓ પોતાના મન સાથે બોલી ઉઠ્યા. “ રામ ! રામ ! આજ રાત્રે આ મામલાનો ફડકો થઈ જાય તો ગંગ નહાયા. હું તો મારી કલ્પનાની—મનઘડત વાર્તાઓ લખવામાંજ મોજ કરતો હતો. સત્ય બનાવોમાં કમબખ્ત મોટા મોટા બપેડા છે. ”

પ્રકરણ ૨૨ મું.

જાળમાં શીકાર—અરે ! આ કેાણુ ?

સાંજ પડવા પછી થોડી વારે નવીનબાપુ ડિટેક્ટીવને મળવા આવ્યા. જ્યારે તેઓ તેના મકાન પર પહોંચ્યા ત્યારે અક્ષયબાપુ આણું લેવામાં રોકાયેલા હતા.

દસ વાગતાને સુમારે જાને બીડન ગાર્ડનની તરફ આવ્યા, અક્ષયબાપુએ પોતાની સાથે બે મજબુત કોનસ્ટેબલ લીધા, જેણે એક ગ્રહસ્થ તરીકેનો સાદો પોશાક પહેર્યો હતો. ઘેરથી નીકળતી વખતે અક્ષયબાપુએ પોતાના ખીરસામાં કારતુસથી ભરેલી સાત નળીની પીસ્તોલ રાખી લીધી હતી અને કહ્યું હતું કે, “ આવે સમયે સત્યોત રહેવું જોઈએ. ઘોખામાં મરવું ઠીક નહીં ”

રાતના સાડાદસ વાગતે તેઓ સઘળા બીડન ગાર્ડન પાસે આવી પહોંચ્યા, હળુ રસ્તો બંધ નહોતો થયો, લોકોની આવ જ આવ હતી. બાગની અંદર પણ હવા ખાવા નીકળેલા લોકો ટહેલી રહ્યા હતા.

તાંનો એ પ્રભાણેનો રાહસ્યોત જોઈને નવીનબાપુ બોલ્યા—
“ ઘણા અશ્વર્થની વાત છે કે, તે માણસ આવી જગ્યામાં ખુદ્દમ ખુદ્દા અમીરદને મળવા આવે ? ”

અક્ષયબાબુએ કહ્યું—“ એ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, તે માણસ ઘણો ચાલાક છે. તે જેટલી સશક્તથી મળશે એટલો શક ઝોઝો રહેશે. ”

“ હા, એ વાત આપની ઠીક છે. ”

“ હું તો ખરાખર જ કહું છું. ”

“ પરંતુ હમણાં સુધી તો આપની કોઈ વાત ખરાખર ઉતરી નથી. ”

અક્ષયબાબુએ હસીને કહ્યું—“ મનુષ્યથી ભુલ થાય છે. ભુલ નહીંજ થાય એવી કોઈ ખડાઈ કરી શકે નહીં. ખેર, હજી આપણે મિત્ર ન દેખાયો. ”

“ કોણ મિત્ર ? ”

“ અરે ! શું હજી પણ વળી તેની ઓળખ આપવી પડશે ? એજ આપણે બહાસો મિત્ર અમીચંદ, કે તેના મનમાં જે પરતાવે ન થયો હોત તો, આજે મને ખુની પકડવાનો પ્રસંગ ક્યાં મળત ? ”

“તો શું આપને ખાત્રી છે કે, આજે ખુનીજ અહીંયા આવશે ? ”

“ જરૂર ” અક્ષયબાબુએ ભારથી કહ્યું.

વાતો કરતાં તેઓ ખાગના પુર્વ દક્ષિણ ખુણાપર પહોંચ્યા. જોયું તો ત્યાં વધુ માણસો નહોતા. માત્ર એ ત્રણ માણસો રરતા હતા. ખુણાના ભાગમાં એક ખાલી બેન્ચ જોઈને તેની નજીકમાં ગયા, તેની પાછળ જાડોની ગીચ જાડી હતી. તે જાડીની પાછળ બહારની સડક અને સડકની સામી બાજુએ તેવીજ જાડી હતી, “ ઠીક જગ્યા છે ” કહીને અક્ષયબાબુએ પોતાના સાથીઓને ઇશારો કર્યો, અને આજુબાજુ કોઈની નજર ન પડે તેમ જોઈને પોતાના સાથીઓ સાથે જાડીમાં છુપાઈ બેઠા.

અમીચંદ હજી પણ ન આવ્યો, અગીયારનો ટાઈમ લગભગ થવા આવેલો જોઈ અક્ષયબાબુ કાંઈક ગભરાયા, પરંતુ એ ત્રણ મીનીટ વિતતાંજ અમીચંદ તે તરફ આવતો દેખાયો.

જાડીની પાસે પહોંચીને અમીચંદ ચોતરફ જોવા લાગ્યો, પણ અક્ષયબાબુને ન જોવાથી મનમાં ડરવા લાગ્યો. નિરાશ થઈ તે આગળ વધવા લાગ્યો, તેટલામાં જાડીમાંથી ચોક્કસ પ્રકારનો અવાજ સંભળાયો એટલે અમીચંદે સમજ લીધું કે અક્ષયબાબુ નજીકમાંજ છે. તે જાડીની પાસે ટહેલવા લાગ્યો. અક્ષયબાબુએ પ્રથમથીજ તેને ચેતાવ્યો હતો કે, જાડીમાંથી અવાજ આવે એટલે સમજી જવું.

ડિઝક્ટીવ અક્ષયબાબુ પોતાના સાથીઓ સાથે જાડીમાં છુપાઈ

ખેઠા છે, મચ્છરોના ચટકા ચુપાચુપ સહન કરી રહ્યા છે, થોડી મીનીટો એમજ પસાર થવા પછી ‘ મલ્લીક ટાવર ’ની ઘડીચાલમાં અગીયાર ટકોરા ઠોડાયા. અમીચંદ ચોંકીને ચોતરફ જોવા લાગ્યો, અગીયારના ટકોરા સંભળાતા ફરવા આવનારાઓ પણ આગમાંથી નીકળીને ઘર જવા લાગ્યા, લોકો તદ્દન ઓછા થતાં ચાલ્યા. અમીચંદ આંતુઆંતુ નજર ફેરવવા લાગ્યો, પણ કોઈ તેને આવીને હનું સુધી મળ્યું નહીં. હવે શું કરવું, એવો વિચાર કરે છે એટલામાં એક માણસે ધીરે ધીરે તેની પાસે આવીને કહ્યું. “ આપની પાસે દીવાસળી હોય તો મહેરબાની કરી આપો, જરા ચીશ્ટ સળગાવી લઉં. ”

હવે અમીચંદના જીવમાં જીવ આવ્યો, દીવાસળી લઈ પેલાએ ચીશ્ટ સળગાવી, અને તે રોશનીમાં અમીચંદે તે માણસને ખુનની રાત્રે લાંબી કાળી દાઢીવાળો જોયેલો તેજ હતો. અમીચંદ તેની સુરત જુલ્યો નહોતો, તેને જોતાંજ અમીચંદ ધુજવા લાગ્યો જે માણસે તેની સામેજ જગીયાતું ‘ખૂન કયું’ હતું, આજે તેજ માણસ એજ રૂપમાં તેની સામે ઉભો છે.

અમીચંદનું ગળું સોસ મારી ગયું, તેના મ્હોઠામાંથી એક શબ્દ પણ નીકળી શક્યો નહીં. સળગાવેલી ચીશ્ટ ગંભીર ભાવથી ફંકતા પેલા માણસે દીવાસળીની ડમ્પી અમીચંદને પાછી આપી, ત્યાંથી જવા ચાલતો હોય તેમ જરા કોર મરડી, પણ તુરત તેણે પાછું અમીચંદ તરફ જોઈને ધીરેથી પુછ્યું—“ તમોને મારી ચીઠી મળી કે ? ”

“ હા, ત્યારે તો હું અહીં આવ્યો છું, આપે કયા કામને માટે મારાથી મળવા માગ્યું ? ”

“ કહું છું, ચાલો બેન્ચ પર બેસીએ ” કહીને પેન્ને બેન્ચ પર બેઠો, હવે અક્ષયભાણુ વિગેરે ઝાડીમાં બેઠેલાઓ તેના મહેરો જોઈ શક્યા, પણ તેને ઝાળખી શક્યા નહીં, તેમ આગળ કદી એવો મહેરો જોયેલો હોવાતું પણ કોઈને યાદ નહોતું. જે કાળી લાંબી દાઢીની વાત ગાડીવાને કહી હતી, તે આજે જોવામાં આવી. અમીચંદ ઇચ્છા નહીં છતાં તેનાથી જરા અલગ બેન્ચ પર બેઠો, તેના મનની સ્થિતિ આ વખતે કેવી હતી. તે વિચારવા કરતાં અનુભવથીજ સમજી શકાય. જગીયાતું ખુન થતી વેળાએ જે ચમકદાર છુરો તેણે જોયેલો તેના ચીતાર તેના મનમાં વારંવારે આવવા લાગ્યો. અમીચંદે ધીમેથી કહ્યું. “ આ જગ્યા છુપાઈને બેસવાને લાયકની નથી. ”

“ નહી, આ સારી જગ્યા છે. ” પેલાએ કહ્યું. “ આપણે બેસીને વાતો ચીતો કરીએ છીએ, તેમાં કોઈને સંદેહ ઉપજવાનું કારણ નથી. ”

અમીચંદે કંઈ જવાબ ન આપવાથી તે બોલ્યો:—“ સાર, લ્યો હવે કામની વાત પર આવીએ. ”

“ શું વાત છે કહો ” અમીચંદે બોલ્યો.

“ પેલા રૂપીયા મને જોઈએ ” પેલાએ કહ્યું.

“ કયા રૂપીયા ? ”

“ તમે તો જાણોજ છો, જગીયાએ તમેને જે આપ્યા હતા તે. ”

“ તેણી-તેણીતો મારી ગઈ છે. ”

“ હા. શેર નહીં કરો, ધીમેથી બોલો, નહીં તો તમારી પણ તેવીજ દશા થશે. ” પેલાએ દમામથી કહ્યું.

“ તે-તે રૂપીયા મારી પાસે નથી. ”

“ ચાલાકી નહીં કરો, જગીયાએ આપેલા રૂપીયા તમારી પાસે છે, તે મને જોઈએજ જોઈએ. ” પેલાએ ભારથી જણાવ્યું.

અમીચંદનું કલેજનું કંપવા લાગ્યું, બચથી તેણે ચોતરફ જોયું, આખા શરીરમાં પરસેવો ફુટી નીકળ્યો, લથડતી જામે તે બોલ્યો; “ તે રૂપીયા મારી પાસે નથી. ”

“ જુઓ, મારી પાસે બદમાશી નહીં ચાલે. ” પેલાએ કડકાને કહ્યું.

હવે અમીચંદને હિંમત આવી, તેણે પોતાની છાતી પર જાણે તવો રાખ્યો અને કહ્યું:—“ જો ન આપું તો ? ”

પેલાએ ખડખડાટ હસીને જવાબ આપ્યો:—“ નહીં આપો તો હું જાહેર કરી દમશ કે તમેજ ખુન કર્યા. ”

મેં પોતે તમારીજ છરીથી જગીયાનું ખુન થતાં જોયેલ છે, પછી તમે—”

અમીચંદની વાત પુરી થવા પામી નહીં કે, પેલો પાછો હસવા લાગ્યો:—“ એ વાતનો હું ઇનકાર કયાં કરું છું ? જરૂર જણાશે તો હજુપણ બેચાર વધુ ખુન કરી નાખીશ, પણ તમે મારો વાળ પણ વાંકો નહીં કરી શકો. તમે મને જાણુતા નથી કે હું કોણ છું ? અને ખીજે કોઈ પણ જાણી શકશે નહીં. જો તમારું બલું ધમ્મતા હો તો રૂપીયા આપી દેવો, નહીં તો તમેને પણ ખતમ કરી દમશ. મને જેવો તેવો ન સમજતા. ”

એટલામાં ઝાડીમાં ખખડાટ થયો, પેલો માણસ ચોંકીને ઉભો

થઈ ગયો, જોયું તો ચાર માણસો તેમાંથી બાહર નીકળી આવ્યા. અમીચંદ્ર પેલાને પકડવા લાગ્યો, પણ પેલાએ ધક્કો મારીને તેને દુર કર્યો, છતાં પોતે બાગી શક્યો નહીં. તે કમ્મરમાંથી છુરો કાઢતો હતો તેટલામાં અક્ષયબાપુ પોતાના દૂત સાથે તેની પર પડ્યા. મોટી મહેનત પછી તેને બાંધવામાં આવ્યો.

અક્ષયબાપુ બોલ્યા:—“ નવીનબાપુ ! લાલટેન બોલો તો, જોધએ કે આ દેવતા કોણ છે. ”

નવીનબાપુ પાસે પોલીસની લાલટેન હતી, તે બોલીને તેના ઢેરાપર ધરીને કહ્યું ‘ હું ’ તો નથી ઓળખતો. ”

“ સારું, જુઓ આપ હમણાં ઓળખી શકશો, તેણે અવાજ બદલ્યો છે તે શું થયું ? ” કહીને અક્ષયબાપુએ તેની દાઢી પકડીને ખેંચી; જે નકલી હોવાથી નીકળી પડી અને તેના અસલ ઢેરા જોધને નવીનબાપુ એટલા તો અજ્ઞ થયા કે એવા જાંદગીમાં પ્રથમ કદી નહીં થયા હોય. સત્રળા એક સાથે ચોંકીને બોલી ઉઠ્યા— “ અરે ! આ કોણ ? ”

પ્રકરણ ૨૩ મું.

ખુની કોણ ?

શીકાર જાળમાં સપડાઈ ગયો, નાશી છુટવાનો ઉપાય રહ્યો નહીં, ત્યારે તે હિંમત છોડીને બોલ્યો:—“ જ્યારે મારીજ મુખાંધથી પકડાઈ ગયો, ત્યારે હવે બાગીશ નહીં. હવે મને જરા ઉઠીને બેસવા દો. ”

એ પહેલવાન સરખા કોન્સ્ટેબલ તેની છાતી પર ચડી બેઠા હતા, અક્ષયબાપુ અજ્ઞચખીમાં અલગ ઉભા હતા, નવીનબાપુએ આવી ઘટના જાંદમી ભરમાં જોધ નહોતી. જેની પર તેઓને એક સેકન્ડ ભર પણ સંદેહ નહીં ઉપજેલો, તેને પોતાની સામે ખુની તરીકે જોધને ડિટેક્ટિવ અને ડિટેક્ટીવ વાર્તા લેખકનું મગજ ધ્રુમી ગયું.

અક્ષયબાપુ તો ઠર્યા ડિટેક્ટીવ દેવતા ! તેણે તુરત પોતાને બાવ છુપાવ્યો અને પેલાને કહ્યું—“ તું મોટો બહાદુર છે, એ વાત આજે અક્ષય હજાર વાર કપ્પશે છે. ”

પેલાએ હસીને કહ્યું:—“ શું કહું બાપુ સાહેબ ! રૂપિયાને લીધેજ મારી આ દશા થઈ, તેને મારેજ આ કામ કર્યું અને આજે પણ રૂપિયાના લોભમાંજ પકડાઈ ગયો, નહીંતર તમારી બુદ્ધિથી હું કદી પણ પકડાઈ શકવાનો નહોતો. ”

આ વખતે તે પોતાના અસલ અવાજમાં બોલ્યો અને સઘળા-
ઓએ તેને બરાબર પીછાપ્યો.

અક્ષયબાબુએ કહ્યું.—“ અરે યાર ! તું તો ખડો ગુસ્સાંટાલ
નીકળ્યો. આ બે પ્રકારના જુદા જુદા સાદ કઢાડવાનું તું ક્યારે
શીખ્યો ? હમણાંજ તું તારી અસલ જગ્યાનમાં બોલવા લાગ્યા.

“ અજી બાબુ સાહેબ ! તેને માટે તો મારે વરસો સુધી પ્રેક-
ટીસ કરવી પડી છે, અને ઘણી ઘણી મુશ્કેલીથી જીમને વાળી વાળીને
તે શીખ્યો છું. એ નકલી અવાજ કે જે હું અત્યાર પહેલાં બોલી
રહ્યો હતો તે બોલતાં શરૂઆતમાં મ્હેરાને બહુ બગાડવો પડતો
હતો અને બોલવામાં પણ તકલીફ થતી હતી, પરંતુ ધીમે ધીમે તે
વિદ્યા પરીપૂર્ણ કરી લીધી. આજે નકલી અવાજથી બોલવામાં
ગાલતે કીનારે કાનપડી પાસે ચીમડી જરા સંકોચાય છે, પણ રાત
વેળાએ તે કોઈ જોઈ શકતું નથી. આ રીતે બે પ્રકારનાં સાદ કઢા-
ડવાની વિદ્યાથી તો મેં ઘણાં ઘણાં કામો કર્યા છે. શું કહું, આજે
જે હું પોતે મુખાંધ ન કરત, તો તમે મને કદી પણ પકડી શકત
નહોં. ”

અક્ષયબાબુએ હસીને કહ્યું:—“ હા, અત્યારે તો તારી વાત
માન્ય રાખ્યા વગર છુટકો નથી, તે કાંઈક કાંઈક સાચી પણ છે. ”

આટલીવાર સુધી નવીનબાબુ એ પુતળાની મારક ઉભા હતા,
મ્હોડા પર કોઈ વાત આવતી નહોતી. હવે તે બોલ્યા:—“ અરે !
આ સઘળા પિશાચનાં કામો તેં કર્યાં છે ? ”

પેલાએ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહોં, પણ ખડખડાટ હસવા લાગ્યો.

નવીનબાબુ તેની આ પ્રકારની નફટાઈ પર બહુ નારાજ થયા
અને ઝડપથી તેની સામેથી મ્હોડું ફેરવી લીધું.

આ જોઈ વળી પેલો ખડખડાટ હસ્યો. અક્ષયબાબુએ પણ
હસીને કહ્યું:—“ આટલા દીવસ પછી હું પણ આજે માનું છું કે,
તારાથી હું હાર્યો, કારણ કે તારી ઉપર મને કદી પણ શક ગયો
નહોતો. ”

પેલો મ્હોડેથી કાંઈ ન બોલતાં ફરી પાછો હસી પડ્યો. હવે
નવીનબાબુથી સહન ન થયું, તેમનો પીતો કંછળી આવ્યો, તે ગુસ્સાથી
ગર્જના કરી બોલ્યા—“ અરે ચંડાળ ! તને શરમ નથી આવતી,
ઉલટો હસે છે ? ”

નવીનબાબુને ઉશકેરાતા જોઈ અક્ષયબાબુએ હસતા હસતા
કહ્યું:—“ કેમ, કેમ ! મિત્ર પર આવી હાલતમાં કોઈ કેમ કરો છો ? ”

“ જહાનમમા જય મિત્ર ! ” નવીનખાત્રુ ગુસ્સાથી અધિર થતા બોલ્યા. શાનો મિત્ર ? આવો બેશરમ અને પિશાચનાં કામો કરનાર મારો કદી પણ મિત્ર નહીં. નહાનપણમાં એક સાથે બહુતા હતા, યસ એટલીજ મારી અને તેની વચ્ચે ઝોળખાણ છે. ”

અક્ષયખાત્રુ બોલ્યા:—“ સારું, એ સઘળી વાતોથી અત્યારે કાંઈ લાભ નથી, જુઓ દલીપદાસ ! જો કંઈ વાંધો ન હોયતો તમારી સઘળી કહાણી અમોને કહી સંભળાવો, સાથે એમ પણ હું કહી આપું છું કે, તે સઘળું તમારી વિરૂદ્ધમાં રજુ કરવામાં આવશે એટલે કહેવું ન કહેવું તમારી ખુશી પર છે. હવે તમારે માટે ફાંસી તો તૈયારજ છે. ”

દલીપદાસ થોડી વાર ચુપ રહી બોલી ઉઠ્યો:—“ કોણ કહે છે મેં ખુન કર્યું ? એક સારા માણસ પર જીલમ ગુજારવાનું ફળ તમે હમણાં આપશો. ”

“ અરે નરાધમ પિશાચ ! વળી પાછો જુડી વાત કહે છે ? ” નવીનખાત્રુ ગર્જના કરી ઉઠ્યા.

“ ચુપ રહે બદમાશ ” દલીપને કહીને અક્ષયખાત્રુએ અમીચંદ તરફ ફરીને કહ્યું:—“ ધ્યાનમાં રાખવું કે હમણાં તેણે આપણા પાંચ માણસોની વચ્ચે ખુન કરવાનું કમુલ કર્યું છે. ”

“ તમે લોક રૂશવત લેવાને માટે આ બધું કરી રહ્યા છો, પણ તેનો બદલો તમારે તાત્કાળીક ભોગવવો પડશે. ” દલીપદાસે ફરીથી દમ ભરાવ્યો.

ગુસ્સાને લીધે નવીનખાત્રુ બોલી શક્યા નહીં. અક્ષયખાત્રુએ દલીપને કહ્યું:—“ સારું, હમણા તો આપ થાણા પર પધારીને વગર બાડાના મકાનમાં આરામ ફરમાવો, પછી ફાંસી પર સ્વાર થાને. ” કોન્સટેબલ તરફ ફરીને “ રામસીંહ ! બાપુજીને કહી પહેરાવી દો ”

હુકમ થતાંજ રામસિંહ કોન્સટેબલે દલીપદાસને હાથકડી પહેરાવી દીધી અને બે ત્રણ ધક્કા મુક્કા અને થપ્પડ દોકર મારીને તેની ગરમી ઉતારી. દલીપે લાંબો શ્વાસ ખેંચ્યો; પછી ડાહ્યો ડમરો થઈને ઉભો થયો. ખીજા કોન્સટેબલે પોતાના બેશ વડે હાથ કર્યા અને થાણા પર લાઇ ચાલ્યા.

રસ્તામાં ચાલતાં અક્ષયખાત્રુએ પુછ્યું:—“ દલીપ ખાત્રુ ! આવી રીતે આપે કેટલાક જીવડાને ખતમ કર્યા છે ? ”

દલીપદાસે કાંઈ પણ જવાબ ન આપ્યો, તે અક્ષયખાત્રુ સામે કરડી નજરથી ધ્રુવકતો રહ્યો.

અક્ષયબાબુએ ફરી પુછ્યું:—“ અરે ધુરંદ્ર છે શું, ખાધ જવો છે ? એ તો તારો હાથ પકડો છે એટલા માટે પુછું છું. નહીં ખતાવે તો કોઈમાં હું પોતે તને સઘળું સંભળાવી દષ્ટ. આ ગામલામાં જેવું ચક્કર દધ રાખ્યું હતું. તેમાં કાંઈ તારો થોડો હાથ હતો ? તું તો મિચારો ગરીબ ગાય જેવો !!

પ્રકરણ ૨૪ મું.

ખુનો દલીપદાસનો ભેદ.

કોઈની તપાસમાં દલીપદાસના સંઘંધમાં જે કાંઈ વિગતો બહાર આવી, તે નીચે પ્રમાણે છે.

દલીપનો પિતા એક પૈસાદાર શ્રાદ્ધ હતો, જ્યારે લે મરણ પામ્યો ત્યારે દલીપ પચીસ વર્ષનો હતો, અને ત્યારથી દલીપ ખરાબ રસ્તે દોરવાયો. જેવી રીતે એક અંકુશ વગરનો યુવાન કુસંગનો ભોગ થઈ પડીને પોતાનાં જીવનની કુચ આશાઓને નષ્ટ કરી દે છે, તેવીજ સ્થિતિ દલીપદાસની થઈ હતી. બદમાશ અને લુચ્ચાઓની સંગતમાં રહીને માત્ર એકજ વર્ષમાં તેણે પોતાના પિતાની પુજાને ભોજ મજાડમાં કુંડી દીધી. ત્યાર પછી તેણે અનેક પ્રપંચો, ડગ્યા-જીઓ, બદમાશી વિગેરે કૃત્યોથી ગુજારો કરવા માંડ્યો, પરંતુ તેમાં તે ન ફાવવાથી જન્મભુમી કલકત્તા છોડીને બીજા શહેરોમાં કીસ્મત અજમાવવા નીકળી પડ્યો, જે લાગટ પાંચ વર્ષ સુધી દેશમાં નહીં આવ્યો. કાઠને તેની કાંઈ પણ ખર્ચ મળતી નહોતી. તે પરદેશમાં નવા નવા નામ બદલાવી, બાબુ બનીને ડગ્યાજી ચલાવતો રહ્યો. આગ્રામાં ડગાઈ કરવાના અપરાધ માટે ત્રણ માસની જેલ જાત્રા પણ કરી આવ્યો. જેલમાંથી છુટવા પછી તે પકડો બદમાશ બન્યો, પરંતુ વળી પાછો પકડાયો અને એક વર્ષ માટે જેલમાં ગયો. આમ થવાથી તે સુધર્યો નહી, પણ ઉલટો બગડ્યો અને એક વધુ બદમાશીના અપરાધ માટે ત્રણ વર્ષના કેદખાનામાં પડ્યો. આ ત્રણ વર્ષની સજા પુરી થવા પછી તેણે આગ્રામાં રહેવાનું યોગ્ય સમજ્યું નહીં, ત્યાંથી બાગીને તે લાહોર ગયો ત્યાં પણ તેણે જલસાજી અને ડગ્યા-જીનો ધંધો શરૂ રાખ્યો. અહીંથી તેને ગંગાની સાથે મોહાવત થઈ. માનો કે—‘ જેવાંને તેવી મળી. ’ બંનેનો સંબંધ ધણો વધ્યો અને અરસપરસ લગ્ન કરવાની વાત પણ નકકી થઈ. ગંગાને મા બાપ નહોતા. હચુરીમલના સસરાને ત્યાં તે રહેતી ને પળતી હતી. તે લોકોને ગંગાની ચાલ ચલણની કાંઈ ખર્ચ નહોતી.

દલીપને પંજાબમાં હનુમાનની મૂર્તિવાળા સમ્પ્રદાયની ખબર મળી, તેના મગજમાં કાંઈ વિચાર આવ્યો અને તે સમ્પ્રદાયમાં દાખલ થયો. આ સમ્પ્રદાયવાળા લોકોને પણ ઠગીને તેણે ધણી રૂપિયા મેળવ્યા.

આ સમ્પ્રદાયના લોકો ખીજાઓના ખુન કરી નાખે છે, તેવી ચાલતી વારો તદ્દન ગપ અને પાયા વગરની હતી. દલીપદાસેજ તે વાતો ઉપખવી કાઢીને લોકોમાં ફેલાવી અને તેને આધારે તેણે ધણીજ ધુર્તતા ચલાવી. સમ્પ્રદાયવાળાઓ એક પ્રકારની તાંત્રિક ક્રિયા ગુપ્ત રૂપથી કરે છે, તે સિવાય ખીજું કાંઈજ નથી. દલીપે તેમાં ધુસીને કેટલીક હનુમાનની મુર્તિઓ મેળવી અને રૂપિયા વસુલ લેવા માટે ખુન કરવાના નિશાન તરીકે મુર્તિ હોવાની ગપ હાંકી. અનેક પ્રકારની તરફીઓ કામે લગાડીને તેણે અસંખ્ય માણસોના આ વાત પર વિશ્વાસ ખેંચ્યો, અને તેના આધાર પર તે ધણકોને ઠગતો અને મોજ મારતો હતો.

ગંગા જ્યારે હજુરીમલની સ્ત્રી સાથે કલકત્તા આવી, ત્યારે દલીપ પણ આવ્યો. પરંતુ લાંબો વખત વીતી જવાથી કોઈ તેને ઓળખી શક્યું નહીં. તેણે બેઘડક પોતાનો એ નામચીન ધંધો કલકત્તામાં પણ શરૂ રાખ્યો. ગંગાની સહાયતા વડે તેણે હજુરીમલને જાળમાં લઇને ખુબ લુટ્યો, ખીજી તરફ ગંગા, લાલતાપ્રસાદને પણ નીચોવતી હતી. અને એ રીતે બેઢ ખાજુથી માલ મારીને અને ગુલશર્ગ ઉડાવતા હતા.

જ્યારે ધન ચુસીને અનેએ હજુરીમલને ખંખેરીને ખાલી કરી નાખ્યો, ત્યારે લાલા હજુરીમલ ગભરાઇને ચોતરફ જોવા લાગ્યો કે હવે ક્યાં જવું, શું કરવું ? આવી સ્થિતિ ચાલતી હતી તેવામાં ગુરૂ ગોવિંદસિંહે આવીને હજુરીમલ પાસે રૂ. દસ હજાર જમા કરાવ્યા. પહેલા નંબરનો જુગારી ને લંપટ હજુરીમલ આ આમતો દલ્લો જોઇને લોભને કાચુમાં રાખી શક્યો નહીં. આ રકમ ઉઠાવીને ગંગા સાથે દેશ છોડી નાસી જવાનો અંદોજસ્ત કર્યો. ગંગાએ પણ દલીપ સાથે છુપી મસલત ચલાવીને હજુરીમલની વાતને સ્વીકારી લીધી.

હજુરીમલે લાલપ્રસાદને ઉંધુંચી-તું સમજાવીને નોટો બદલાવી લેવરાવી, જસુનાને હનુમાનની મુર્તિની વાતથી ડરાવીને પોતાના હાથમાં કરી લીધી, અને તેની મારફતે તેજેરીમાંથી નોટો કઢાવી. અહીં રેલવે ટીકટો વિગેરે તૈયાર હતું, પણ તે ગધેડો એટલું નહીં સમજ્યો કે, ગંગા તેને થાપ આપીને દસ હજાર પડાવી લેવા માગે છે.

ગંગા ઉપર જમનાને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. બંનેની બહેંચાયત્રી રોટત્રી હતી. જમુના કોઈ વાત ગંગાથી છુપાવતી નહોતી. તે તેજે-રીમાંથી દસ હજારની નોટાનું અંડલ લઇ આવેલી એ વાત પણ તેણે ગંગાને કહી દીધી હતી. ગંગાએ એ સધળું દલીપને કહ્યું હતું અને તેણીએ રાણીગલીમાં હજુરીમલ પાસે જવું એમ બંને વચ્ચે ઠ્યું હતું. હજુરીમલ પાસેથી દસ હજારની રકમ ગલીમાં મળતાં ગંગાએ હજુરીમલ સાથે નાસવાની હજુરીમલને કમુત્રાત આપી હતી બીજી તરફથી દલીપદાસ અને ગંગા વચ્ચે એવી ગોઠવણ થઇ હતી કે, ગંગા રાણીગલીમાં જય ત્યારે દલીપદાસે ગલીમાં આજુ-બાજુ ક્યાંક વેશ બદલી છુપાઇને ઉભા રહેવું, અને ગંગાના હાથમાં જેવી તે રકમ આવે કે, તેણે ઝુંટરીને રવાના થઇ જવું. યસ, કામ વગર હથીયારે લડાઇનું થઇ જય! હજુરીમલ એમજ સમજે કે, બજારનેા કોઇ ગુન્ડો બદમાશ ઝડપ મારી ગયો.

પ્રથમ આ પ્રમાણે ગોઠવણ થયેલી, પરંતુ પાછળથી રાત વેળાએ રાણીગલીમાં જવા માટે ગંગા ડરી ગઇ. જેણે ઘેર અંધારી રાત્રિઓમાં અનેક સાહસના કામો કરેલા, મોટી મોટી મારશાડ અને ખુન ખરાબીઓમાં જે હિમ્મતથી સામેલ રહેલી, તે આજે માત્ર રાણીગલીમાં જવા માટે ડરી ગઇ. દલીપદાસ તેથી બારે મુંઝવણમાં પડ્યો. ગંગાને ધણી રીતે સમજતી પટાવી અને કહ્યું કે, “ જો આ પ્રસંગે હિમ્મત હારીશ તો આ દસ હજાર પાણીમાં જશે. ”

ગંગાએ કહ્યું—“ હું તો કોઇપણ રીતે જવાની નથી. જ્યારે એક વખત દીવ પાંચું હાંધું, તો પછી ગમે તેવો લાભ છતાં આ જાંદગીમાં હું હા પાડી શકતી નથી. દસ હજારને માટે મેં એક સુકિત રચી છે. જગેસરીને મારી સાડી પહેરીને જવા માટે મેં સમજતી છે અને તે પણ જવાને કમુત્ર થઇ છે. માત્ર પાંચસે! રૂપિયા તેને આપવા પડશે. હજુરીમલ રાતને વખતે તેને ઝાળખી શકશે નહીં, સાડી જોઇને જુલાવો ખાશે. મારું કામ એ પ્રમાણે મેં કરી રાખ્યું છે, તમારું તમે સંભાળો. ”

આ પછી બંનેએ એક બીજા પર પ્રેમ બાવ દેખાડ્યો. બંને એક બીજાના આધાર પર જીવવાવાળા અન્યા, પરંતુ બંનેના હૃદયમાં પ્રેમ માત્રનું નામ નહોતું. ફક્ત સ્વાર્થને ખાતર બાહેરથી પ્રેમી અન્યા હતા.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

પુત્રી દલીપદાસનો લેહ. (ચાલુ)

રાત્રીના અઠ વાગતા ગોઠવણ મુજબ દલીપદાસ જંગલોની લાકડે ચંદનનગરથી કલકત્તા ગયો. તે જાણતો હતો કે, પાંચસો રૂપિયાના લોભથી જગીયા આ કામ કરી રહી છે, પરંતુ ખરી વાત તો જુદીજ હતી જગીયા અમીચંદને ચાહતી હતી, તેણીએ સઘળી રકમ અમીચંદને આપી દેવા અને તેની સાથે નાસી જવાની ગોઠવણ કરેલી હતી, તે વાતને ગંગા કે દલીપ કોઈ જાણતું નહોતું. જગીયાએ હાવરા સ્ટેશન જવાના રસ્તા પર ગંગા કીનારે અમીચંદને ઉભા રહેવા માટે કહી દીધું હતું.

પરંતુ દલીપના લેખમાં પાછો જુદોજ વિચાર આવ્યો. જગીયા પર તેને વિશ્વાસ બેઠો નહીં. તેણીને એક સુનસાન મકાનમાં લઈ ગયો અને કહ્યું—“ જો જગીયા, હજુરીમલ સારો માણસ નથી, રાણીગલીમાં તે તને ઝાળખી જશે તો કેાણ જાણે શું કરશે. એ આશ્વત્થમાંથી તને બચાવવા માટે મેં એક યુક્તિ શોધી કહાડી છે, તે પ્રમાણે તારે વર્તવું. ”

જગીયા દલીપદાસને સારી પેઠે ઝાળખતી હતી, એકલી ઘોવાથી આનાકાની કરવા જતાં જીવનો જોખમ સમજીને બોલી—
“ જો તમે કહો તે કરવા તૈયાર છું. ”

દલીપે કહ્યું—“ સાહે, આ દાઢી અને કપડા પહેરીને તું પુરુષ બની જ, હું સાડી પહેરીને ગંગા બનીશ. તું અલગ ઉભી રહેજે, હું કામ પાર ઉતારી, રકમ લાકડે તને આપીશ. તું જઈને ગંગાને આપજે. ”

દલીપદાસે એટલું કહીને તેણીને દાઢી મુઝવાળો મદદ બનાવ્યો, અને પોતે સાડી પહેરીને ખાસ્સી મજેહની સુંદરી બન્યો. તે અસલ દાઢી મુઝ તો રાખતો જ નહોતો. આ રીતે પુરુષની સ્ત્રી અને સ્ત્રીનો પુરુષ બનીને બંને ધારેલે વખતે રાણીગણીમાં પહોંચ્યા. દલીપ લાંબો ધુધટ તાણીને એક જગ્યાપર ઉભો રહ્યો. દસ મીનીટ પછી હજુરીમલ દાઢીવાળા દરવાનના વેશમાં ત્યાં પહોંચ્યો અને ગલીમાં ચોતરફ જોતો જોતો ધુસ્યો, ત્યાં ધુધટ વાળાને જોતાજ ખુશી થઈને બોલ્યો—“ શામાશ ! ગંગા ! ખુબ કરી, આજે મેં જાણ્યું કે તું મને અંતઃકરણથી ચાહે છે. ”

ધુધટ કાઠીને ઉભેલો દલીપ મ્હોડેથી કાંધ બોલ્યો નહીં, માથું

હલાવી હાથ લાંબો કર્યો. એટલે હજુરીમલે કહ્યું—“ ચાલો, અહીંયા રોકાવું ઠીક નથી. જગ્યા ખરાબ છે, એકદમ ચાલો, મેં બે ટીકીટો ખરીદી લીધી છે. ”

તો પણ દલીપે તો પાછુ માથું હલાવીને હા પાડી અને હાથ લાંબો કર્યો. હજુરીમલે શંકાથી કહ્યું—“ તું મ્હોડેથી કાં બોલતી નથી, અહીંયા કાણ છે કે તું શરમાય છે ? ”

છતાં ધુંધટમાંથી એક શબ્દ નીકળ્યો નહીં, હજુરીમલે નજીક આવીને ધુંધટ ઉંચો કરી નાખ્યો, અને બોલી ઉઠ્યો—“ અરે ! આ તું કાણ છે ? ”

હવે ભેદ ખુલ્લો બેઠને દલીપે ઝડપથી હજુરીમલની ગરદન પકડી લીધી. હજુરીમલ પણ કમજોર નહોતો. તે ઘોડવવાની કોશીશ કરવા લાગ્યો પરંતુ ગળું દબાઈ રહેવાને લીધે બોલી શક્યો નહીં. ઝાં ઝાં કરીને નીચે પડી ગયો. તુરંતજ દલીપે ખીસ્સામાંથી હુરો કહાડીને છાતીમાં ભોંકી દીધો. હજુરીમલ તરફડીયા મારતો ત્યાંજ પડ્યો રહ્યો. દલીપે નોટનું બંડલ લઈને પોતાની સાડીને છેડે બાંધ્યું અને લાશની પાસે સિન્દુરવાળી હનુમાનની મુર્તિ મુકીને જગીયા પાસે ગયો. તે સઘળું દુઃથી જોઈ રહી હતી. દલીપને જોઈને તે ધીરથી બોલી—“ શું થયું ? ” દલીપે જોરથી કહ્યું—“ ચાલ અહીં આવ. ”

જગીયાનો પગ ઉપડ્યો નહીં, દલીપદાસે હાથ પકડીને ખેંચી, ધુજતી કાંપતી જગીયા સાથે ચાલી, ગલીના નાકા પાસે આવીને બંને ગાડીમાં બેઠા અને ગાડીવાનને હાવરા સ્ટેશનપર લઈ જવાનો હુકમ આપ્યો. ગાડી ચાલતી થઈ, અંદર બેઠા બેઠા દલીપે સાડી ઉતારીને જગીયાને પહેરાવી દીધી અને પોતે દાઢી મુઠ ચડાવીને પુરૂષ થઈને બોલ્યો—“ જો ખતરદાર ! કોઈને પણ આ વાત કહીશ તો તારી દશા પણ હજુરીમલના જેવી કરીશ. ”

“ નહીં, જીવતા જીવત તો નહીં કહું. ” જગીયા બચથી કંપતી બોલી.

દલીપે કહ્યું—“ હવે તું સીધી ચંદનનગર જા. ગંગાને કહેજે કે હજુરીમલ આવ્યો નહીં, વધુ કાંઈ કહેવું નહીં. હું આવીને પછી બધું ઠીક કરી લઉંશ. ”

“ બહુ સાફ, ” જગીયાએ કહ્યું, તેટલામાં ગાડી સ્ટેશનના દાર પાસે ઉભી રહી. કાચવાનને રૂપીયો આપીને દલીપે વિદાય કરી દીધો, અને જગીયાને “ ખતરદારીથી જાજે ” કહીને પોતે કલકતા

પાછો ફર્યો. તે મનમાં બબડ્યો—“બદમાશ મરતી વખતે સાડી પકડીને પટકાઈ પડ્યો અને ખેંચાવાથી સાડીનો ખુલ્લો પણ ફાટી ગયો.”

જગીયા કાષ્ટ પુતળીની પેઠે ઉભી રહી, દલીપના જવા પછી સાડીનો ખુલ્લો વજનદાર લાગ્યો, ખોલીને જોયું તો નોટોનું બંડલ બાંધ્યું હતું. તે સમજ કે સાડી ઉતારતી વખતે દલીપ બંડલ છોડવાનું ભૂલી ગયો છે. ખુશીથી ઉછળતી તે અમીચંદ જ્યાં ઉભો હતો ત્યાં જવાને દોડી. તે વખતે સંયોગથી તેને કોષ્ટએ જોઈ નહીં. સડક પર મ્યુનિસીપાલ બતીઓ થોડે થોડે દુર જળતી હતી. દોડતી તે ઘાટ પર પહોંચી, તો અમીચંદને પોતા તરફ આવતો જોયો. તે તેને દુરથી ઓળખીને ઉતાવળે પમલે સામે આવતો હતો. જગીયાએ નોટોનું બંડલ અમીચંદના હાથમાં મુકતાં કહ્યું—“અરે ! હનુરીમલનું તો ખુન થઈ ગયું !”

એટલામાં પાછળથી એક દાઢીવાળાએ છરા વડે તેણી પર હુમલો કર્યો અને જગીયા તેની ચોટથી જમીન પર પટકાઈ પડી. હુમલો કરવાવાળો પણ માથે પડ્યો. અમીચંદે તેના હાથ માંહેનો ચમકતો છરો જોયો અને તુરત જીવ લઈને ભાગ્યો.

દલીપ રેશન પાસે જગીયાથી છુટો પડીને થોડો ઘૂલો દુર ગયો એટલામાં તેને નોટોના બંડલની ચાંદ આવી. સાડીનો ખુલ્લો ફાટવાનો વિચાર કરતાં નોટોના બંડલને ખ્યાલ આવ્યો, તે પાછો ફર્યો અને રેશન પર આવીને જોયું તો તેણી મળે નહીં. તેણે ચોતરફ જોયું તો તેણીને દોડતી જતી જોઈને પોતે પણ એકદમ પાછળ દોડ્યો. નજીક આવીને જોતાં તેણીને કોષ્ટ પુરૂષ સાથે વાત કરતાં જોઈ અને તુરતજ છરા વડે તેની પર હુમલો કર્યો. ઉતાવળ અને ગભરાટમાં તેણે અમીચંદને ઓળખ્યો નહીં. જગીયાની છાતીમાં છરો ભોંકીને તેનું ખુન કરી નાખ્યું. અને પછી સાડીમાં નોટોનું બંડલ શોધવા લાગ્યો, જ્યારે તેમાં ન જ્યું ત્યારે પેલા શખ્સને ચોતરફ જોવા લાગ્યો, થોડા કદમ તેની પાછળ દોડ્યો પણ કાંઈક વિચાર કરીને પાછો અટકી ગયો. તુરતજ તે લાશને ગંગામાં ફેંકવા માટે ચાલ્યો, પરંતુ કેદનો પગલવ સભાગતાં લાશની પાસે મુર્તિ છોડીને ત્યાંથી ભાગ્યો.

ખીજે દીવસે દલીપ એ વિનંતામાં રહ્યો કે પેલીસ થું કરે છે. તેણે સાંભળ્યું કે, લાશ મળી પણ હનુ સુધી કે.છ ઓળખી શક્યું નથી. તે સમજ્યો કે પોતાની ઉપર કોષ્ટ સંદેહ લઈ જશે નહીં. માત્ર

જગીયા એકલીજ જાણતી હતી, તે તો મરી ચુકી. તેનો પ્રેમી પણ દલીપને અસલ રૂપમાં જોઈ શક્યો નહોતો, તેથી તે જોગળી શકે તેવી પણ ધાસ્તી નહોતી. છતાં આ પ્રકારે જામે ખુન કરીને એપર-વાહીથી ફરવું એ દલીપદાસ જેવા મજબુત મનમાંના પક્ષા માણસનું જ કામ હતું.

દલીપે ગંગાને સઘળો હેવાલ કહી દેવાની જરૂર જોઈ, તે કારણ છેલ્લે ચન્દનનગર જઈને સઘળું કહી સંભળાવ્યું, અને આ વાત પણ કહી કે જગીયા માત્ર પાંચસો રૂપીયાના લોભ ખાતર નહીં, પણ સઘળો માલ હાથ કરીને પોતાના કોઈ પ્રેમીને આપવા માટે તૈયાર થઈ હતી. તે પછી દલીપે ગંગાને વિનંતીની ઢપે કહ્યું કે, “ તું મને બચાવશે, તોજ હું બચી શકીશ, નહીંતર પોલીસવાળા મને છોડશે નહીં. ” ગંગાએ ખાત્રી આપી કે તેણી કોઈને પણ કહેશે નહીં. બસ આ વાત કરતા તેઓ ઓરડામાં આવતા હતા કે, ત્યાં નવીનભાણુ બેઠા હો. તે પછી જો કાંઈ બન્યું તેનાથી વાંચનાર ઉપર વાકેફ થઈ ચુક્યો હો.

એ પ્રમાણે નવીનભાણુ સાથે મળવા પછી બીજે દીવસે તેના મકાનપર જઈ દલીપ ડિટેક્ટીવનો સોજની બન્યો. તેનો હેતુ એ હતો કે તેની પર કોઈ સંદેહ ન કરે, અને પોલીસ થું કરે છે તેની પણ ખબર મળતી રહે.

ખરેખર એમજ બન્યું. તેની ઉપર કોઈને શક ન ગયો. નવીન ભાણુને વખતો વખત મળતા રહેવાથી તેણે સાંભળ્યું કે, જગીયાએ જેને નોટાનું બંડલ આપ્યું હતું તે અમીચંદ હતો. આ ઉપરથી લોભમાં પડીને તેણે અમીચંદને ચીડી લખી અને છેલ્લે એજ ચીડીથી તે પકડાઈ ગયો.

માજીસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં આ સઘળી વાતો જાહેર થઈ અને એ ખુન કરવાના અપરાધ માટે દલીપદાસને સેશનમાં નોંધવામાં આવ્યો.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

દલીપદાસનો ફેજ અને છેવટ.

અત્યારે નવીનભાણુ હજુરીમલના કુટુંબના સંરક્ષક બન્યા હો. તેઓએ હજુરીમલનું દીવાળું નીકળી જવાથી તેમની સ્ત્રી અને જમુના વિગેરેના ગુજરા માટે કોશીશ કરીને અદાલતમાંથી કાંઈક અપાવ્યું હતું.

જમુનાના લગ્નનો પણ તેઓએ બદોબસ્ત કર્યો, અને કેસનું છેવટ આવતાં લગ્ન કરી આપવાની ગોઠવણ થઈ ચુકી હતી.

દલીપદાસના પકડાવા પહેલાંજ ગંગા હનુરીમલનું ઘર છોડીને ક્યાંક ચાલી ગઈ હતી, અને તે ક્યાં ગઈ હતી તે કોઈને માલુમ ન હતું, પણ નવીનઆયુ જાણી ગયા હતા કે, તે લાલતાપ્રસાદના આશ્રયમાં છે. દલીપના માથેથી ઉતરીને તે લાલતાની ખાંધે સ્વાર થઈ છે.

દલીપ સેશનમાં નોંધાયા પછી અક્ષયઆયુ એક દીવસે નવીન આયુના મકાન પર ગયા અને હસતા હસતા પુછ્યું—“ કેમ જી, ડિટેક્ટીવ લેખક સાહેબ ! ફરીથી જન્મસી કરશો કે ? ”

નવીનઆયુ—“ માફ કરો આપણે તો એકજ વખતમાં ચાકી ગયા. ”

અક્ષયઆયુ—“ સાહે, આ રાણીગલીવાળા મામલાનું કોઈ નોવેલ તો તૈયાર કરી નાખો કે, આપની પ્રસાદીથી આ અભાગ્યનું નામ પણ થોડું ઘણું આશકારા થઈ જાય. ”

નવીનઆયુ—“ હા, આ મામલો તો વાર્તાઓથી પણ ચડી જાય તેવો છે, પરંતુ—”

“ પરંતુ શું, પાત્રો પણ કાંઈ ઓછા છે ? ” અક્ષયઆયુ વચ્ચે ખોલી કહ્યા.

“ ગંગા જેવી નાયીકા અને દલીપ જેવા નાયક એક વાર્તાને લાયકના નહીં ગણી શકાય. તેમાં તો સારા ચારિત્રવાળા નાયકો જોઈએ. ” નવીનઆયુએ કહ્યું.

“ તો જમુનાને નાયિકા બનાવો અને આપ ખુદ નાયક બની જાઓ. ”

નવીનઆયુનું મોઢું લાલ થઈ ગયું, તે બોલ્યા,—“ આપ હમેશાં મશકરી કરતાં રહો છો, જમુનાનું તો હું લગ્ન કરી આપું છું. ”

“ ઓહો ! કોની સાથે. ” અક્ષયઆયુએ પુછ્યું.

“ એક સારા પાત્ર સાથે. ”

“ તો આ પ્રેમને તમે વાર્તામાં નિસ્વાર્થ પ્રેમ કહો છો શું ? ”

“ બસ ! બસ, બહુ મશકરી સારી નહીં. ”

“ ખેર, ચાલો એતો કહો કે આપ આ ગરીબને આશકારા કરશો ના નહીં ? ”

“ તે કેવી રીતે ? ”

“ આ રાણીગલીવાળા બનાવ પર એક ડિટેક્ટીવ વાર્તા લખીને ? ”

“ હા, બનાવ તો ઘણો અદ્ભુત છે, સાચો હોવા છતાં એક વાર્તાથી ચડે તેવો. ”

“ આપે સવળું તો સાંભળ્યું નથી. ”

“ કેમ ! કાંઈ બીજું બન્યું છે ? ”

“ જુ હાં ! વળી પેલી કોરીમાંથી દસ હજારની ચોરી થઈ, તે ખુદ લાલતાપ્રસાદેજ કરી છે, અને શ્રીમતી ગંગાને લઈને મુંબઈ બાગી ગયો છે. હવે અમારા લોકોનું ગળું છુટ્યું અને રાવસાહેબો પર આક્રમ ગઈ. ”

“ કેવી રીતે ? ” નવીનખાણુએ પુછ્યું.

“ એ લક્ષ્મી અહીં રહેત, તો ન જાણે કેટલા ધર ધાલત, અને આક્રમ લાવત. ”

“ તો આપ આ મામલામાં ખુબ થાક્યા ? ”

“ ખેશક, એકવાર નહીં પણ હજારવાર કમુલ કરે છું. ”

“ હવે તો આપ પરથી આક્રમ ગઈ. ”

“ ચિન્તા નહીં, બીજી આક્રમ આવશે, જીવતા છીએ ત્યાંસુધી તે કાંઈ ટળવાની નથી. હા, જુઓ દલીપને ફાંસી ન થઈ. ”

“ કેમ ! શું કાળા પાણીની સગ્ન થઈ ? ”

“ જુ નહીં, એવા પાપીનો ફાંસીએ પણ સ્વીકાર ન કર્યો. જોલમાંજ તે કોલેરાથી મરી ગયો. જગતકર્તાએ તેને શિક્ષા કરવા માટે પોતાની દરબારમાં બોલાવી લીધો. ”

“ એવા પાપીને માટે ત્યાં પણ જેટલી સગ્ન થાય તેટલી ઓછીજ ગણાશે. ”

+ + + +

આ રાણીગલીવાળા બનાવ પર નવીનખાણુએ એક વાર્તા લખીને છપાવી, એ દીવસમાં સવળી પ્રતો વેચાઈ ગઈ. બીજી આવૃત્તિ છપાતા સુધીમાં પુસ્તકેલરો પર ઘાડ આવી, ગ્રાહકોના તકાળનો દરોડો પડવા લાગ્યો, વાંચનારાઓમાં ભારે ચટપટ મચી રહી. બીજી વખતે કેટલીક હજાર નકલો છપાવવી પડી અને તે ગ્રાહકોને પહોંચાડવામાં આવી.

સમાપ્ત.

ધો ન્યુ ફોનોગ્રાફ ગાયનમાળા

અથવા

રેકર્ડ ગાયન સંગ્રહ

ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫ ૬-૭-૮.

કંપ્લીટ ૨૦૦૦ ગાયનોનો મોટો જથ્થો.

આ અમારું સ્પેશીયલ શીલેકશન ખાસ ચુટી
કાઢેલું સુઠી ભરીને રૂપીઆ ખરચતાં એકઠું
ન કરી શકાય તેવા પ્રમાણનાં ગાયનોનો એક
એકથી ચડતી ચીજોનો સંગ્રહ કરેલો છે.

કીંમત ફક્ત રૂપીઆ સાડા ત્રણ.

વી. પી. ખર્ચ જુદું.

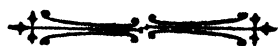
આ શીલેકશન [સંગ્રહ] કચરાપટ્ટી નથી.
એમાં પ્રખ્યાત નાટકો માંહેલા જાણીતા માનીતા
અને લોકપ્રીય ચુંદા એકટરોએ ગાયલા ગાયનો,
પ્રખ્યાત ગવૈયાઓ અને ગાનારીઓના મીઠા કંઠ
સ્વરમાંથી ગવાયલા હીલપસંદ, રાગ રાગણી સાથેના
ભરપુર મધુર ગાયનો ભરેલાં છે, તેમજ ભાવના-
મય ગાયનો, ભજનો, કાવ્યો વીગેરેનો સમાવેશ
પણ કરવામાં આવ્યો છે.

મળવાનું ઠેકાણું;—

મેસર્સ લલ્લુભાઈ નારણદાસ એન્ડ સન્સ.

લીમડાચોક—સુરત.

જાસ ઉપયોગી નવીન નોવેલો

કઠોર કમ્બી કે ઉછળતું મુઠ્ઠું ભાગ ૧ લો.	૨-૮-૦
” ” ” ૨ જો.	૩-૩-૦
મુધારાનો સાર કે કીસ્મતનો પ્રહાર.	૧-૮-૦
કાબુલના કાળા મેટાં.	૧-૮-૦
ચેરાગે ઈલમ યાને સંસારનો સાથી.	૨-૦-૦
શાહબદી શહેરા.	૧-૪-૦
તુરકી સામે ઈલાલીયત કાવતરું.	૧-૪-૦
ખાંદે હાફન અલ-રમીદ.	૧-૮-૦
ઈસલામના સાચા મે.તી.	૦-૧૨-૦
હુતુમાનની મુર્તી.	૨-૦-૦
ખુની બેગમ.	૨-૦-૦
ફરીયાની ડાકજી	૨-૦-૦
ગઝલ કવાલીયાંકે શેખીનોકે લીયે ઉદું જખાનમેં	

દીલખુશ કીતાબો.

ગઝલે મહશીશ ઉર્ફે પરસ્તાને કવાલી.	૧-૦-૦
મહેફીલે મલક ઉર્ફે ગૌહરે કવાલી.	૦-૧૨-૦
ચમનમેં પુર ખહાર ઉર્ફે કવાલીએ ગુલઝાર.	૦-૪-૦
ગઝલે ખહાર ઉર્ફે ગુલશને કવાલી.	૦-૪-૦
પરસ્તાને મુખ્બ ઉર્ફે ખહાર ખુલખુલ.	૦-૪-૮
ગઝલે દીલારામ ઉર્ફે દીલખુશ કવાલી.	૦-૪-૦
ગૌહરે ઇસ્ક ઉર્ફે ખુલખુલે કવાલી.	૦-૪-૦

ચપળા અથવા ચોર્યાસીનું ચક્ર

એક ચમત્કારિક હિન્દુ સંસારી વારતા.
 જે ઉત્તમ સ્ત્રી ચરિત્ર વાંચવું હોય તો આ વારતા વાંચજો !

શા માટે આ વારતા વાંચશો ?	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle; font-size: 4em; line-height: 1;">{</div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> જે નીતિની નિશાની જેવી હોય જે સતીના સુલક્ષ્ણ સમજવાં હોય જે સંસારી શોભા સાંભળવી હોય જે સત્યાગ્રહ શોભાવવો હોય </div>	<div style="display: inline-block; vertical-align: middle; font-size: 4em; line-height: 1;">}</div> <div style="display: inline-block; vertical-align: middle;"> તો આ વારતા વાંચજો ! </div>
-----------------------------------	---	---

મળવાનું ટેકાણું,

બુકસેલર બલ્લુભાઈ નારણદાસ.

લીમડાચોક—સુરત.

ભાગ્યનો પારસ.

જ્ઞાનનો ભંડાર, સદાચારનો સાગર,
અહિંસાની અનુપમ આરસી, સદ-
બુદ્ધિ માટે સદબોધક, ધર્મની ઢાલ,
નીતિનું રહસ્ય, અને સારાંશમાં પવિત્ર
જીવન પસાર કરવાનો પાઠ શીખવનારું
આ પુસ્તક છે.

સુપ્રસિદ્ધ પુસ્તકનો સુંદર સાર આ
પુસ્તકમાં સમજાવ્યો છે.

સ્વધર્મને ચાહનારા જનો માટે આ
પુસ્તક અત્યંત પ્રિય છે.

ઉપર પૃષ્ઠનું દળદાર ઉંચા ગ્લેઝ
કાગળ પર સુંદર છાપેલું અને કપડાના
પાકા પુઠાનું આ પુસ્તક છે.

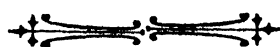
કૌમત— રૂ. બે પાંચ જુદું.

મળવાનું ઠેકાણું:—

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ

લીમડાચોક—સુરત.

શું વાંચશો? -

જે તમે ઘણા ઘણા નોવેલો વાંચી કંટાળી ગયા હોવ તો પણ હમારા સ્પેશિયલ “ડીટેકટીવ નોવેલો” એક વાર જરૂર વાંચશો. આ ‘ ડીટેકટીવ નોવેલો ’ કચરાપટ્ટી નથી, જ્ઞાન સાથે ગરમત આપનાર અદ્ભુત પાકમોથી ભરપુર અતિલોકપ્રિય થઈ પડેલા છે. જે એકવાર વાંચ્યા બાદ ફરી હાથમાંથી સુકવાનું મન થતું નથી. એક એકથી ચઢીઆતા છતાં કાગળની મોઘવારી છતાં કીંમત ઘણીજ જુજ રાખવામાં આવી છે.

કાબુલના કાળા મેદા.	૨ ૦-૦
તુરકી માંમે મંદાલીયન કાવતરું.	૧-૪-૦
ડીટેકટીવ હારમાળા. નં. ૧ થી ૧૦ વાતાંચ્યા.	૩ ૦ ૦
ખૂની બેગમ.	૨-૦-૦
ફરીયાની પ્રકળ. પાકું માનેરી પુરું લેખ	
કાગળ છતાં કીંમત માત્ર	૨-૦ ૦
ડીટેકટીવ કુતરો.	૦-૧૦-૦

નવી પ્રહાર પડેલી બુકો.

કઠોર કચ્છી કે ઉછળતું મુઝડું ભાગ ૧ હો.	૨-૮-
” ” ” ભાગ ૨ જો.	૩-૦-
મુધારાનો સાર કે કીસ્મતનો પ્રહાર ?	૧-૮-
ભાગ્યનો પારસ.	૨-૦-
ચપળા અથવા ચોર્યાશીનું ચક્ર.	૨-૮-
ધી ન્યુ કેનોઆફ ગાએન.	૩-૮-

મળવાનું ઠેકાણું:-

મેસર્સ લલ્લુભાઈ નારણદાસ એન્ડ સન્સ
લીમડાચોક—સુરત.

